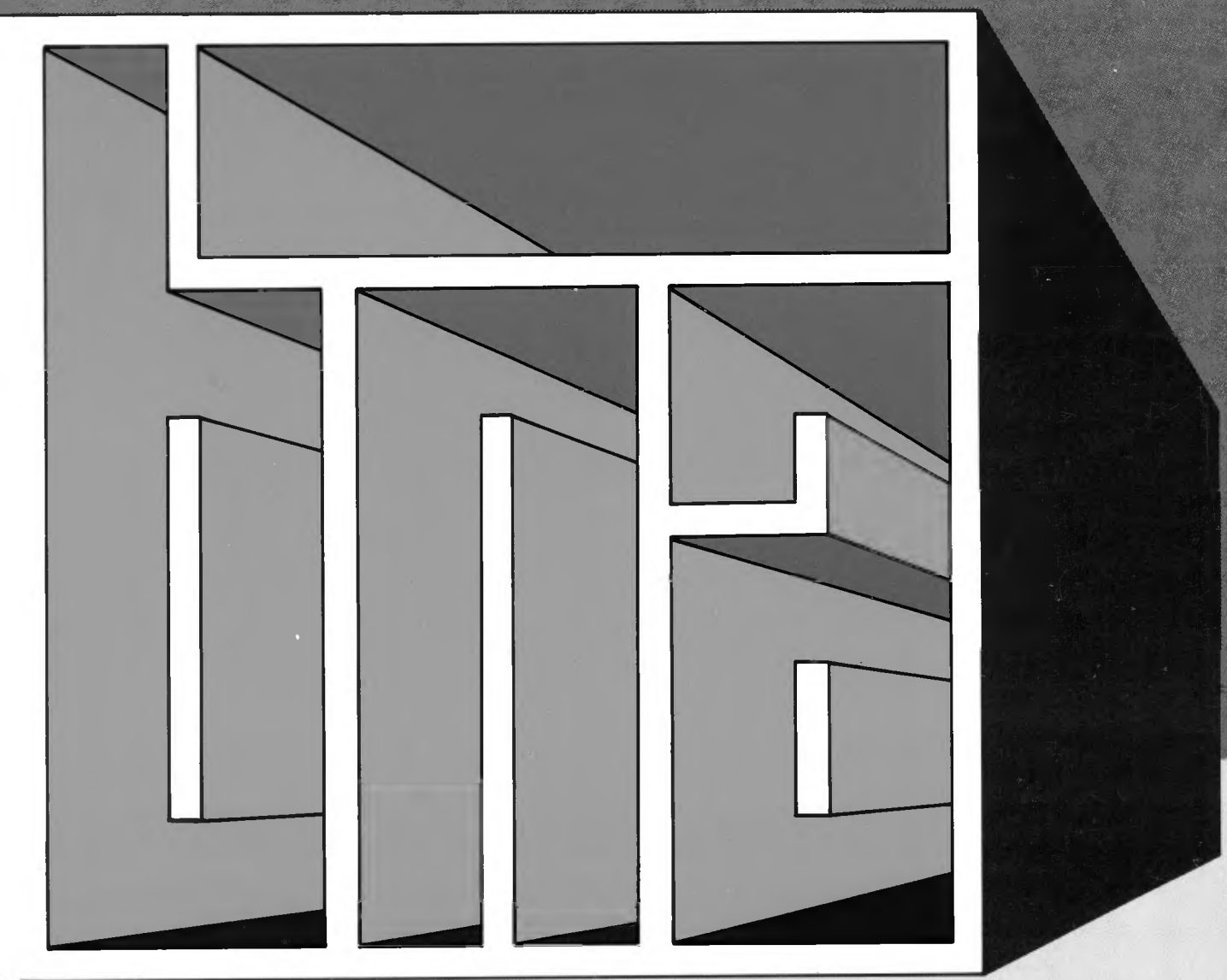

B03-1982

bna Jaarverslag 1982

Geschiedenis van de bna

De Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst werd in 1842 in Amsterdam opgericht, als opvolger van de Maatschappij tot Aanmoediging der Bouwkunde, in 1819 ontstaan, maar na 1830 niet meer actief.

Het lidmaatschap stond voor iedereen open. De ledenlijst van 1846 vermeldt 613 namen, waarvan 60 leden als 'architect' te boek staan. Een aantal architecten was tevens timmerman of metselaar. De aanduiding 'Mr.Timmerman' komt het meest voor. Beoefenaren van andere bouwambachten, genie-officieren en ambtenaren van de Waterstaat behoren ook tot de leden.

De maatschappij hield zich in de eerste plaats bezig met het uitschrijven van studie-prijsvragen. Daarnaast verzorgde men publikaties en redigeerde een eigen tijdschrift.

Voordrachten en excursies werden georganiseerd in de plaatselijke afdelingen.

Aan de wieg van beide maatschappijen stond J.van Straaten (1781-1858), die zich architect, timmerman en makelaar noemde. Als architect was hij werkzaam bij de voltooiing van de Mozes en Aäronkerk te Amsterdam, als aannemer werkte hij mee aan de bouw van de beurs van Zocher. De hogere eisen die de samenleving in de laatste decennia van de negentiende eeuw aan de bouwwereld was gaan stellen, hadden een duidelijker maatschappelijke geleding in de hand gewerkt. In de tijd van Van Straaten was het nog mogelijk de beroepen van architect en bouwpatroon in één persoon te verenigen, maar omstreeks 1900 was dit zoveel moeilijker geworden, dat één van de twee onder deze combinatie moest lijden. Deze situatie maakte een aantal architecten ontvankelijk voor het denkbeeld zich te verenigen op grond van beroep en maatschappelijke positie, nl. als particuliere architecten, die hun beroep onafhankelijk van zakelijke bindingen met het bouwbedrijf uitoefenen. Dit leidde tot de oprichting van de Bond van Nederlandse Architecten, in 1908, waarvan H.P.Berlage de stuwende kracht was. Alleen particuliere architecten, beoordeeld op hun wijze van beroepsuitoefening, konden lid worden van de BNA. De leden waren onderworpen aan een erecode, die de vereniging van het beroep van architect met dat van de aannemer of handelaar uitsloot.

Nadat de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst in 1915 zijn structuur zodanig had gewijzigd dat alleen architecten (particuliere en ambtelijke) lid konden zijn, traden in 1919 de leden van de BNA toe tot de Maatschappij, die vanaf dat ogenblik heette: 'Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst Bond van Nederlandse Architecten BNA', waarvan alleen architecten lid konden zijn.

Sinds 1877 geniet de Maatschappij koninklijke bescherming. In 1957 werd het predikaat 'Koninklijke' verleend.

Momenteel telt de BNA meer dan 2000 leden, waarvan ongeveer 1250 werkzaam zijn als particulier architect (directielid en/of eigenaar) en circa 350 in dienst zijn van de overheid, architectenbureaus, onderwijsinstellingen of het bedrijfsleven. Voorts zijn er nog ongeveer 320 leden gepensioneerd of in ruste.

Koninklijke maatschappij tot bevordering der bouwkunst
bond van nederlandse architecten bna

Beschermvrouwe H.M. de Koningin

bna Jaarverslag 1982

Colofon

Uitgave: Koninklijke maatschappij tot bevordering der bouwkunst
bond van nederlandse architecten bna
Tekst: Ella de Wid en Oege van der Wal
Ontwerp omslag: Otto Treumann GVN, AGI
Druk: Tulp, Zwolle

Jaarverslag 1982

Inhoud

Algemeen

- 4 Voorwoord voorzitter: Nieuwe bezieling
- 5 Strijdvaardig, ondanks tegenslagen
- 5 Beleidsnota 1983 t/m 1985
- 6 Stuurgroep ad hoc
- 6 Public relations
- 7 Algemene vergaderingen
- 7 BNA-kubus
- 10 Themadagen
- 10 Automatiseringsdagen
- 11 Prijsvragen
- 12 Stichting PLAN

13 Beroepsuitoefening

18 Onderwijs

20 Onderzoek gebouwde omgeving

25 Sociaal-economische zaken

34 Techniek en organisatie

36 Informatie en publiciteit

39 De kringen

46 Financieel overzicht

Bijlagen

- 50 Trefwoordenregister
- 52 Bestuur
- 52 Directie en medewerkers
- 53 Coördinatiecommissies
- 53 Dekenen
- 54 Kringbesturen
- 55 Architectenwinkels
- 56 Vertegenwoordigingen

Statistische gegevens

- 60 Ingeschrevenen in Architectenregister
- 60 Leden
- 62 Bureaus
- 63 Andere jaarverslagen

Nieuwe bezieling

Dit jaarverslag getuigt van de huidige economische recessie en de weerslag die onze beroepsgroep hiervan ondervindt.

Ik hoop dat uit dit jaarverslag eveneens blijkt, dat wij deze crisis niet in onmacht en moedeloosheid aanvaarden. Het besef neemt toe, dat wij niet geconfronteerd worden met een tijdelijke inzinking, maar met grote structurele veranderingsprocessen, die tot totaal andere en geheel nieuwe constellaties zullen leiden.

Natuurlijk denken en werken wij niet aan de toekomst vanuit een lichtzinnig en achterhaald vooruitgangsgeloof, maar wel vanuit het besef, dat er ook nu voor onze beroepsgroep mogelijkheden liggen en dat juist nu van ons veel verwacht mag worden.

Ook bij een sterk gereduceerde vraag geldt meer dan ooit de noodzaak om te streven naar een betaalbaar, energiearm bouwproduct dat – ook in de onbekende toekomst – recht doet aan de gevarieerde eisen van gebruikers.

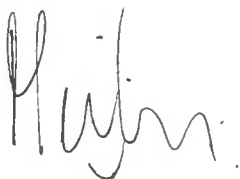
Daarom willen wij met grote vasthoudendheid zoeken naar fundamenteel andere en nieuwe manieren van ontwerpen en bouwen. Automatisering en computergesteund ontwerpen zullen hierbij belangrijke factoren zijn, die tevens de kosten van het bouwproces in voorbereiding en uitvoering kunnen verlagen.

In dit vernieuwde bouwproces zal de architect een voortrekkersrol moeten vervullen. Niet de architect die als een onwezenlijk renaissance-ideaal een genie moet zijn, de persoon die alles kan en alles weet. Het gaat om de architect die zicht en inzicht heeft op het totale bouwproces en vanuit die visie en een onafhankelijke opstelling sturend kan optreden, kan adviseren voor het inschakelen van andere disciplines en vanuit zijn affiniteit met de vele facetten van het bouwproces tot een creatieve synthese kan komen.

In deze veranderingsprocessen liggen ook mogelijkheden voor de kleinere architectenbureaus, waarbij dan samenwerking in enigerlei vorm de voorkeur verdient.

In tegenstelling tot de huidige tendens van reductie van architectentaken moet het steeds meer usance worden om de gekwalificeerde architect in te schakelen bij het gehele bouwproces, vanaf de formulering van het bouwprogramma tot en met de nazorg van het opgeleverde bouwproduct. Hierin ligt een belangrijke sleutel tot vernieuwing van het bouwproces en tot verlaging van bouwkosten met handhaving, zelfs verbetering, van kwaliteit.

Uit de vele ontplooidde activiteiten blijkt, dat steeds meer architecten met nieuw elan en nieuwe bezieling deze verantwoordelijke taak als een uitdaging willen opvatten.

Ir.P.A.M.Mertens, voorzitter BNA

Algemeen

Strijdvaardig, ondanks tegenslagen

Het verhaal dreigt helaas eentonig te worden. Twee jaar geleden kon nog getwist worden over de vraag of 1980 een goed, een minder goed of een slecht jaar was geweest. Een jaar geleden schreven wij: '1981 was een zorgelijk jaar voor de bouwnijverheid en dus voor de architecten en dus voor de Bond van Nederlandse Architecten.'

Nu, wéér een jaar later, is de situatie somberder dan ooit. De twee enquêtes, in 1982 door de BNA gehouden onder de leden die werkzaam zijn als particulier architect, geven geen reden tot enig optimisme. Bij een groeiend aantal bureaus waren in de loop van 1982 zelfs in het geheel geen opdrachten voorhanden. De verwachtingen voor de toekomst zijn slecht. Er is sprake van een daling van de werkgelegenheid eind 1983 ten opzichte van begin 1982 met 27%. In twee jaar tijds dreigt op deze wijze meer dan een kwart van het aantal arbeidsplaatsen te verdwijnen. In 1982 verdween reeds circa 15% van dit aantal. In de BNA-Kring Nijmegen zal naar verwachting in twee jaar tijds meer dan 50% van het aantal arbeidsplaatsen teloor gaan, in de Kringen Dordrecht en Twente meer dan 40%! Dit zijn slechts enkele van de vele alarmerende cijfers, die men in het hoofdstuk Sociaal-economische zaken onder de kop Enquête-resultaten kan bestuderen.

De uitkomsten van de enquêtes werden door een BNA-delegatie besproken met de directeur Bouwnijverheid van het ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening. Men vond wel begrip, maar zeker geen oplossing voor de problemen, die in alle delen van het land onder de architecten ernstige verontoring veroorzaken.

De Bond van Nederlandse Architecten werd in 1982 dagelijks geconfronteerd met de vele vraagstukken in de bouwnijverheid. In dit Jaarverslag vindt men daar op talrijke plaatsen de neerslag van.

Ondanks alle tegenslagen in de bouw toonde de BNA zich in het afgelopen jaar strijdvaardig en zeker niet bereid het hoofd in de schoot te leggen. In de Beleidsnota 1983 tot en met 1985, werden de lijnen voor de toekomst uitgestippeld. Een Stuurgroep ad hoc ging voortvarend aan het werk om aan te geven welke maatregelen noodzakelijk zijn voor handhaving, respectievelijk verbetering van de positie van de architect en daarmee van de bureaus.

Een externe adviseur voor public relations werd ingeschakeld om samen met het bestuur en de Coördinatiecommissie Informatie en Publiciteit een strategie te ontwikkelen voor de verbetering van de externe en interne betrekkingen van de BNA. Een onderzoek naar het imago van de architect past in dit kader.

Er gebeurde veel in 1982. Er werden onder meer themadagen georganiseerd over 'Prijsvragen' en 'De toekomst van de architect', bijeenkomsten die veel belangstelling trokken. Tijdens een negental Automatiseringsdagen werden de voor- en nadelen van het werken met computers in de architectuur uitputtend behandeld.

Bijzonder feestelijk was de uitreiking van vier BNA-kubussen op een regenachtige middag in november 1982. Drie befaamde

architecten (Van Embden, Berghoef en Kloos) en een niet minder befaamde stedenbouwkundige (Van Eesteren) werden hier onderscheiden, in tegenwoordigheid van honderden genodigden.

Wij komen op de hierboven genoemde onderwerpen in deze inleiding van het Jaarverslag min of meer uitvoerig terug. De BNA heeft een moeilijk jaar achter de rug. De veerkracht van de architectenorganisatie is echter niet verloren gegaan. Overal in het land beraadt men zich hoe de recessie het hoofd te bieden. Op de ene plaats is sprake van samenwerking van bureaus, in de vorm van een coöperatieve vereniging, elders is een AA-groep opgericht, die zich gaat bezighouden met marktverkenning, om enkele voorbeelden te noemen. En landelijk werden de grondslagen gelegd voor een krachtige presentatie naar buiten van wat de architecten willen en kunnen.

Beleidsnota 1983 t/m 1985

In de 'Beleidsnota BNA 1983 tot en met 1985', die in 1982 verscheen, wordt een aantal maatregelen op macro- en micro-niveau genoemd, die moeten dienen om de rampspoed van sterk dalende netto ontvangen opdrachten en het daarmee verbonden verlies van arbeidsplaatsen te keren. De maatregelen op macro-niveau moeten door de overheid worden genomen. Aan de BNA hierbij de taak om er bij de overheid op aan te dringen deze maatregelen op te nemen in het beleid. Op micro-niveau kan de BNA de maatregelen nemen, dan wel initiëren.

Maatregelen op macro-niveau:

- 1 Stimuleren van de woningbouw, met de daaraan verbonden positieve bijdrage aan de werkgelegenheid. De woningbehoefte zal na 1990 dalen. Het is dus weinig zinvol de productie na 1990 tot ver boven de 100000 'op te jagen'. Van veel meer belang wordt de kwalitatieve woningbehoefte geacht. De aandacht moet tevens gericht worden op de instandhouding en verbetering ten behoeve van behoud van vooral goedkope huurwoningen. De stadsvernieuwing moet gestimuleerd worden, evenals de restauratie (monumentenzorg) en de woningwetbouw. Er is behoefte aan regelmatige toetsing van de woningbouw.
- Ook de premie A-, premie B- en de woningbouw in de vrije sector komen voor stimulering in aanmerking, aldus de nota. Door het verschuiven van 10000 woningwetwoningen naar 10000 premiekoopwoningen zullen er 10000 arbeidsplaatsen bijkomen. Een verschuiving naar de vrije sector levert nog meer arbeidsplaatsen op. Maatregelen, die de overheid hiervoor kan gebruiken zijn onder meer:
 - Het terugbrengen c.q. afschaffen van de overdrachtsbelasting.
 - Het overdraagbaar maken van de premies van koopwoningen.
 - Het fiscaal aftrekbaar maken van een percentage van de bouwsom.
 - Het verbeteren van de inkomensverwachtingen van

- (hogere) inkomensgroepen.
 - Het aftrekbaar maken van onderhoud voor de belastingen en in het bijzonder de adviseurs- en architectenkosten.
 - Het vermijden van onzekerheid over de hoogte van de aftrekbaarheid van de hypotheekrente.
- 2 Afschaffing of forse verlaging van de BTW.
Er zal dan zeer snel een spectaculaire vraag naar koopwoningen ontstaan. Zéker, wanneer de overheid deze maatregel voor slechts een bepaalde tijd (bijvoorbeeld 1 of 2 jaar) afkondigt.
Volgens de nota zullen de inverdieneffecten voor de overheid groter zijn dan de inkomstenderving.
Ook voor de renovatie- en restauratiesector zal afschaffing of forse verlaging zeer positieve gevolgen hebben voor de vermindering van de werkloosheid in de bouw.
- 3 Overige maatregelen, zoals: verbetering van de winst voor het bedrijfsleven, een snelle invoering van de Wet op de Architectentitel, het zorgen voor continuïteit in het bouwbeleid, het aantrekkelijk maken voor beleggers om terug te keren in de sociale woningbouw, het saneren c.q. reguleren van de procedures, het bevorderen van de export van know-how, waaronder het werken in ontwikkelingslanden, het verlenen van studie-opdrachten door de overheid.

Maatregelen op micro-niveau:

- 1 Bestrijding van de beunhazerij. Dit kan via de bouwverordening, als de modelbouwverordening van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten wordt aangepast. De BNA-kringen kunnen voorts (potentiële) opdrachtgevers benaderen om deze te wijzen op de voordelen van gekwalificeerde architecten (ingeschreven in het Architectenregister) boven beunhazen.
- 2 Tegengaan van de uitholling van de inhoud van het architectenberoep. De uitholling geschiedt door het verstrekken van deelopdrachten, het verminderen van toezicht en het in twijfel trekken van de kostendeskundigheid van de architect.
- 3 Intensivering van de samenwerking met andere organisaties in de bouwnijverheid.
- 4 Het bestuderen van de automatisering, de invoering van deeltijdbanen en ontwikkelingen op energiegebied.

Belangrijk is, aldus de nota, de plaats en de taak van de architect in een veranderende wereld. Technisch en maatschappelijk zal hij goed moeten zijn toegerust.

Het eindrapport van het Structuuronderzoek Bouwnijverheid voorziet, dat de taak van de architect zwaarder en pluriformer zal worden. Volgens het rapport 'Technologische en structurele ontwikkelingen in de bouw' van de Stichting Bouwresearch (SBR) zal de architect meer een industrieel ontwerper worden. Zijn denken zal meer bepaald worden door het productieproces dan door het eindproces.

Het individuele architectenbureau zal zich enerzijds moeten richten op een ontwikkeling van de toe te passen hulpmiddelen, zoals automatisering, kostenbeheersing, energiebewust ontwerpen, in wezen een studieprogramma ter bijscholing van de architect, en anderzijds alle creativiteit moeten aanboren om de maatschappij oplossingen aan te bieden voor de vraagstukken van de gebouwde omgeving.

Dit zal alleen niet voldoende zijn. Om te kunnen overleven, zal het individuele architectenbureau de hoogste prioriteit moeten leggen bij het rendabel houden van het bureau. Dit zal naar alle waarschijnlijkheid, helaas, voor velen betekenen dat know-how van het bureau zal moeten afvloeien.

In dat geval moet worden gezien of door samenwerking met

collega's het in-stand-houden van een minimumpakket know-how tot de mogelijkheden behoort.

Aan de druk om gedeeltelijke opdrachten of opdrachten met een korting op het honorarium te aanvaarden moet, aldus de nota, weerstand worden geboden. De huidige honorering biedt reeds te weinig ruimte.

Voorts wordt in de nota aandacht besteed aan de opleiding tot architect (zie het hoofdstuk Onderwijs), aan het werk van de Stuurgroep ad hoc, waar wij nader op terugkomen, aan de publiciteit, aan het bevorderen van de discussie over de architectuur en aan de financiële mogelijkheden en consequenties.

Stuurgroep ad hoc

De Algemene Vergadering van de BNA nam in mei 1982, op grond van initiatieven en punten van kritiek van leden en groeperingen van leden, het besluit een Stuurgroep in te stellen om het gevoerde beleid te inventariseren en te evalueren. Doel was het op korte termijn formuleren van een actieprogramma tot verbetering van de beroepsuitoefening.

De Stuurgroep zou zich vooral moeten bezighouden met de volgende punten:

- de werkgelegenheidsproblematiek en de verbetering van de opdrachtenportefeuille;
- het tegengaan van de uitholling van het beroep;
- de behartiging van de belangen van de zelfstandige architectenbureaus;
- marketingbeleid;
- publiciteitsbeleid;
- public-relationsbeleid.

Tijdens de eerste bijeenkomst, begin juli 1982, werden drie werkgroepen gevormd. Taken:

Werkgroep I: nagaan hoe meer soorten opdrachten op meer plaatsen vaker en vollediger ten deel kunnen vallen aan gekwalificeerde en georganiseerde architecten en architectenbureaus.

Werkgroep II: het versterken van de maatschappelijke positie van de architect.

Werkgroep III: de kwaliteitsverbetering van de architectenbureaus.

Wij noemen van de aanbevelingen van de Stuurgroep de volgende punten:

- bevorderen dat een architect c.q. een architectenbureau in staat en bereid is een opdracht volledig te verrichten en hiervoor de volledige verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid te nemen;
- uitbreiden van de beroepsaansprakelijkheid en het zo mogelijk verplichten tot het afsluiten van een beroepsaansprakelijkheidsverzekering;
- verbeteren van het imago van de architect;
- het voeren van een actief PR-beleid.

Vele andere onderwerpen die aan de orde kwamen, zijn in dit Jaarverslag op andere plaatsen besproken.

Public relations

In 1982 werd de impuls gegeven voor een voorlichtingscampagne in 1983. Aan het einde van dat jaar zal bezien worden of de actie zal worden voortgezet.

Aan de voorlichtingscampagne zal een beperkt onderzoek naar het imago van de architect worden gekoppeld.

Besloten werd door middel van advertenties in een aantal bladen, door het activeren van de leden via een aantal regionale bijeenkomsten, door het inschakelen van een externe PR-adviseur meer belangstelling te wekken voor het werk van de architect.

Algemene Vergaderingen

De eerste van de vier Algemene Vergaderingen in 1982 werd op 23 maart gehouden. Evenals de oktobervergadering had deze een oriënterend karakter, een gevolg van een in 1981 genomen besluit. Tevens werd toen besloten de twee besluitvormende vergaderingen – die van mei en december – in te bedden in een door één van de 23 Kringen te organiseren programma. Eind 1981 beet, zoals in het vorige Jaarverslag werd beschreven, de Kring Den Bosch de spits af.

De Kring Nijmegen was in mei 1982 aan de beurt. Onder leiding van dr.ir.P.Dijkema brachten de deelnemers aan de Algemene Vergadering in de morgenuren een bezoek aan de nieuwbouw van het Nijmeegse stadhuis. De lunch werd gebruikt in het fraaie hotel-restaurant De Plasmolen in Mook, waar ook de vergadering werd gehouden. Na de beraadslagingen bestond gelegenheid een bezoek te brengen aan de nieuwbouw (voornamelijk woningbouw) in de tijdens de Tweede Wereldoorlog verwoeste benedenstad van Nijmegen. De Vergadering stond – hoe kon het anders – in het teken van de algemene economische recessie, die onevenredig hard de architectengemeenschap geselt. De onrust over en de onvrede met deze situatie werd door de leden duidelijk verwoord. Deze gevoelens kristalliseerden zich uit tot het besluit een Stuurgroep ad hoc in te stellen. Deze Stuurgroep ging begin juli, opgesplitst in werkgroepen, met grote voortvarendheid aan het werk. Over de aard en de resultaten van dit werk wordt elders in deze inleiding het een en ander vermeld.

In deze mei-vergadering werd het verzoek van de Kring West-Brabant bij de minister van Onderwijs en Wetenschappen te pleiten voor een studentenstop bij de opleiding voor architecten, opnieuw ter sprake gebracht. De mening van de Kring luidde, dat er gezien de werkgelegenheid – beter gezegd: het ontbreken daarvan – te veel architecten worden opgeleid. Het BNA-bestuur was van mening dat een dergelijk voorstel niet aan de leden moest worden voorgelegd. Dit om te voorkomen dat de mening zou postvatten dat de BNA er naar zou streven de gelederen gesloten te houden. Volgens het bestuur zullen een goede voorlichting en de invoering van de zogenaamde twee-fasenstructuur in de universitaire opleiding tot architect een natuurlijke selectie tot gevolg hebben. Méér informatie over het beleid van de BNA ten opzichte van de architectenopleiding vindt men in het hoofdstuk Onderwijs van dit Jaarverslag.

Ook werd gesproken over de Rekening en Verantwoording én over het concept-Jaarverslag. In verband met de onontkoombare bezuinigingen werd besloten de conceptfase van het Jaarverslag (de toezending ervan aan de leden) voortaan over te slaan. In iedere mei-Vergadering zal nu het definitieve verslag worden beoordeeld, dat vervolgens naar de externe relaties wordt gezonden.

In mei 1982 werd tevens de nota 'Opdrachtportefeuille en werkgelegenheid in de komende jaren' besproken. Een motie van de Kringen Den Haag en Rijnmond werd in dit verband aangenomen, luidende: 'Ondergetekenden geven het bestuur opdracht om op korte termijn een beleidsplan op te stellen inzake het voeren van een collectieve PR, met als doel te komen tot het aanstellen van een public relations-adviseur, die

het bestuur adviseert'. De gevolgen van deze aanvaarde motie vindt men elders in deze inleiding beschreven.

Afscheid werd deze middag genomen van het bestuurslid Huub Kause. Zes jaar zette hij zich op zeer persoonlijke, soms zelfs emotionele wijze in voor alles wat de vereniging beroerde. Kause werd opgevolgd door Hans Moshuis.

De december-Vergadering werd uitstekend verzorgd door de Kring Amsterdam. De bijeenkomst, in het Koninklijk Instituut voor de Tropen gehouden, stond in het teken van het beleid voor de komende jaren, het nieuwe public relations-beleid én de zorgelijke financiële positie van de BNA. In de begroting 1983, die een strak minimaal karakter heeft, bestaat geen ruimte voor extra-uitgaven ten behoeve van het PR-beleid. Voor dit doel moest helaas de bijdrage van degenen die een bureau hebben, verhoogd worden tot 18% – buiten de 5% verhoging uit de begroting.

In deze Algemene Vergadering werd afscheid genomen van de bestuursleden ir.J.J.G.Zollner, ir.J.Boot en J.Molenaar. Benoemd werden: D.G.Gortzak, ir.E.M.Fontein en ir.J.E.B.Wittermans.

's Middags werd het door de Kring Amsterdam georganiseerde programma voortgezet met een bijeenkomst in het informatiecentrum van de Dienst Ruimtelijke Ordening van de gemeente Amsterdam. Daar werd een drietal lezingen gehouden over de zogenaamde inbreidingsplannen in Amsterdam. Aan boord van de rondvaartboten, die de leden en hun partners via de havens en de grachten naar het informatiecentrum brachten, werd de lunch gebruikt.

De dag werd besloten met een ontvangst in het Paleis op de Dam, in aanwezigheid van burgemeester W.Polak.

BNA-kubus

De uitreiking van de BNA-kubus in 1982 is opnieuw een gebeurtenis geworden in de wereld van allen die de gebouwde omgeving een goed hart toedragen – en dat zijn er zeer velen. In 1981 werd, voor de eerste keer na zeven jaar, een kubus uitgereikt aan de ooit felbestreden minister ir.W.F.Schut van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, die mede het initiatief nam tot de Experimentele Woningbouw – een kubus als onderscheidingsteken voor het werk van een architect, al dan niet gerealiseerd in gebouwen en/of de gebouwde omgeving. Ook komen personen voor deze onderscheiding in aanmerking, die een bijdrage hebben geleverd aan de bevordering van de beroepsuitoefening in kwalitatieve zin óf aan de bevordering van de wijze van totstandkoming van de gebouwde omgeving. De Coördinatie Commissie Informatie en Publiciteit adviseerde in 1982 het BNA-bestuur een kubus toe te kennen aan drie gerenommeerde architecten: prof.ir.S.J.van Embden, prof.ir.J.F.Berghoef en J.P.Kloos én aan de, ook internationaal niet minder gerenommeerde stedenbouwkundige prof.C.van Eesteren, de grondlegger van de naoorlogse stedenbouw. De kubus, ontworpen door Franck Ligtelijn, edelsmid/ontwerper en Marius Wagner, grafisch ontwerper, werd in 1965 voor de eerste maal toegekend aan ir.H.Lammers te Arnhem.

De uitreiking van de kubussen, op vrijdagmiddag 12 november 1982 in de Sonesta Koepel in Amsterdam, werd een feestelijk gebeuren. Vanaf het podium, waarop de 'grote vier' BNA-voorzitter ir.P.A.M.Mertens flankeerde, had men een goed uitzicht op de ruim 400 genodigden, die van hun belangstelling, medeleven en genegenheid blijk gaven. Er werd langdurig en met overtuiging gesproken, deze middag.

Ir.Mertens schetste in zijn begrotingsrede het beeld van de jaren '80:

'Onze beroepsgroep lijdt – meer dan andere – onder de ongunst der tijden. Van de halvering die wij voor de jaren '80 tot '85 moeten vrezen, is reeds meer dan de helft geëffectueerd. Onze aandacht wordt opgeëist door zorg en inspanning om als gezonde beroepsgroep met de hiervoor noodzakelijke know-how te overleven; door de zorg ook voor de grote groep, vooral jonge collega's en medewerkers zonder werk, en voor het onevenredig grote aantal architectuurstudenten voor wie in redelijkheid straks onvoldoende werk te verwachten is.

Eveneens wordt onze aandacht opgeëist door het schier onoplosbare spanningsveld tussen de gerechtvaardigde vragen naar kwaliteitsverbetering en energiebesparing in woon- en werkmilieu en anderzijds de stagnerende, zelfs afnemende welvaart die ons onmachtig maakt. In dit verband is het geen modieus panacee, maar harde noodzaak, om te streven naar innovatie van het gehele bouwproces. In dit proces van vernieuwing ligt een centrale en verzwaarde taak voor de architect, voor wie begrippen als modulaire coördinatie, automatisering en computer-gesteund ontwerpen, vertrouwde begrippen moeten worden.'

Mertens zag echter ook de zonnige zijde van deze sombere straat:

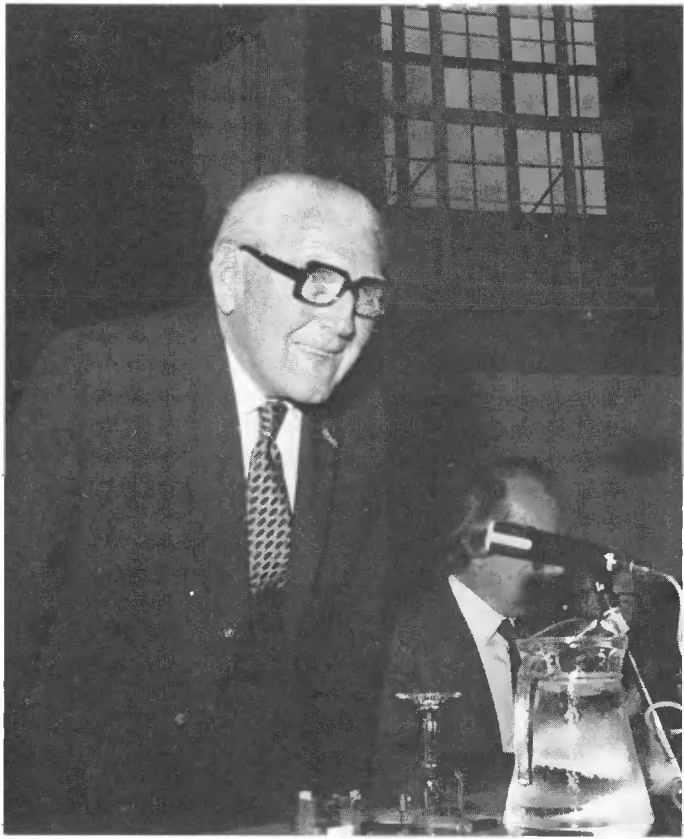
'Ondanks of dank zij de moeilijkheden van dit moment constateer ik een verheugend grote en actieve studie en bezinning over architectuur en stedenbouw. In veel recent werk – met name ook van jongeren – signaleer ik nieuwe tendensen, die veel beloven voor de toekomst.

Daarom wil de BNA in 1983 hieraan in een themadag aandacht besteden, bij voorkeur in samenhang met een breed opgezette documentatie en expositie van dit werk door Wonen/TABK, Nederlands Documentatiecentrum voor de Bouwkunst en Stichting Architectuur Museum.'

Behalve de voorzitter spraken de vier onderscheidenen en de

Beelden van de feestelijke uitreiking van de BNA-kubussen. bovenste rij v.l.n.r.: prof.ir. Van Embden, Kloos, prof. Van Eesteren, prof.ir. Berghoef. Daaronder links: BNA-voorzitter Mertens en Berghoef. Hiernaast: een deel van de honderden aanwezigen.

architectuurhistoricus dr.M.Bock (over Van Eesteren), rijksbouwmeester prof.ir.Tj.Dijkstra (over Van Embden), architect ir.J.Krüger (over Berghoef) en Wonen/TABK-redacteur Ruud Brouwers (over Kloos).

Bock noemde Van Eesteren de meest vooruitstrevende, meest competente stedebouwer van Europa aan het eind van de jaren twintig: 'Een man, die altijd zijn tijd vooruit is geweest'. Dijkstra over Van Embden: 'U bent 78 jaar onvermoeibaar geweest. Het gaat u om het vinden van de juiste ordening. U wilt "ja" tegen een gebouw kunnen zeggen, dan heeft het kwaliteit. U had vele internationale contacten, had een groot bureau én de gave goede mensen aan te trekken. Er zijn grote tegenstellingen tussen uw voor- en na-oorlogse werk: eerst behoorde u tot de Delftse School, later paste u de principes van het Nieuwe Bouwen toe'.

Krüger over Berghoef: 'Vanaf het begin liep het daadwerkelijk bouwen als een rode draad door zijn leven. De invloed van Berghoef en Granpré Molière op elkaar was groot'.

Brouwers over Kloos: 'Uw werk overspant een halve eeuw'.

Ir.Mertens overhandigde de kubussen aan de vier onderscheidenen.

De BNA-kubus werd tot dusver uitgereikt aan:

Ir.H.Lammers, 1965;

Ir.E.H.Kraaijvanger †, 1966;

Ir.H.G.Schelling †, 1967;

Ir.F.J.Gouwetor †, 1967;

Herm. Klok, 1970;

Mr.H.O.Thunnissen, 1970;

Dr.M.P.van der Linden, 1971;

Prof.Ir.J.H.van den Broek †, 1974;

Ir.W.F.Schut, 1981;

Prof.Ir.J.F.Berghoef, 1982;

Prof.C.van Eesteren, 1982;

Prof.Ir.S.J.van Embden, 1982;

J.P.Kloos, 1982.

Themadagen

Twee themadagen werden in 1982 georganiseerd.

Op 5 maart werd in het Sonesta Hotel in Amsterdam over 'Prijsvragen' gesproken, een vervolg op de discussie over architectuurwedstrijden in 1981. Elders in deze inleiding publiceren wij een samenvatting van het gesprokene.

De redactie van het vaktijdschrift Bouw en de BNA organiseerden op 26 november een studiedag over 'De toekomst van de architect' in het Bouwcentrum te Rotterdam, een bijeenkomst die door ongeveer 300 belangstellenden werd bijgewoond.

Tijdens deze dag werd de veranderende rol van de architect in het bouwproces van vele kanten onder de loep genomen. De discussie was in drie blokken verdeeld: 'Markt en overheid', 'Praktijk' en 'Inspraak en doe-het-zelf'.

Inleiders waren: H.G.Battjes, ir.J.Cannegieter, ir.P.Mulder, Th.H.Steemers, alsmede drs.J.G.van der Ploeg (oud-wethouder van Rotterdam) in blok 1; M.E.Cohen, E.F.Groosman, J.Hoogstad, B.Loerakker, ir.J.F.van der Seyp, alsmede T.Jacobs (beeldend kunstenaar) en ir.J.F.W.de Wit (directeur Utiliteitsbouw Ontwikkelingsbureau HBM bv) in blok 2; ir.J.H.F.Giezen, ir.F.M.de Jong, L.J.M.Manche, mevr.ir.N.C.de Rooter, alsmede drs.H.P.G.Hoorn (chef Afd. Planologie, gemeente Maastricht) in blok 3.

De blokken werden voorgezeten door respectievelijk dr.J.J.Botman (directeur Bouwcentrum), ir.A.Volbeda (adj.-directeur

Bouwcentrum) en mevr.A.D.Mol (projectleidster Bouwcentrum). BNA-voorzitter ir.P.A.M.Mertens sprak het slotwoord.

Automatiseringsdagen

Automatisering is ook in de architectenwereld een begrip waar men niet meer omheen kan. Voorstanders wijzen op de mogelijkheden om op snelle, adequate wijze routinematige werkzaamheden te kunnen uitvoeren. Tegenstanders vestigen de aandacht op het verlies aan werkgelegenheid en op de kosten, die automatisering met zich meebrengt.

Met het doel meer duidelijkheid in deze te verschaffen organiseerde de BNA in november en december 1982 een negental Automatiseringsdagen. Met groepen belangstellende architecten werd een aantal instellingen bezocht, waar men ervaring heeft opgedaan met het automatiseren van architectenwerkzaamheden. De verkregen informatie zal als basis moeten dienen voor de ontwikkeling van het toekomstig beleid ten opzichte van automatisering. Ook de taak van de BNA in deze komt daarbij aan bod.

Duidelijk is wel, dat architecten die tot de overtuiging zijn gekomen dat tot automatisering moet worden overgegaan, met de volgende problemen te maken krijgen:

- de keuze van soort en omvang van de apparatuur;
- de behoefte aan deskundige medewerkers;
- de behoefte aan goede en op de juiste problemen toegespitste programma's (software).

In de praktijk is gebleken dat de poging om tot gelijktijdige oplossing van deze problemen te komen vaak leidt tot teleurstellende resultaten en onnodig hoge kosten.

Geen misverstand is mogelijk over het feit dat de ontwikkelingen op het gebied van de automatisering in een stroomversnelling zijn geraakt, zo leerden de deelnemers aan de Automatiseringsdagen. De apparatuur wordt steeds goedkoper en de aangeboden software steeds gespecialiseerder. Ook grafisch werk met behulp van een computer behoort sinds kort tot de mogelijkheden.

De belangrijkste redenen om te automatiseren zijn: sneller en systematischer werken, kostenbesparing, kwaliteitsverbetering en reclame.

Vooral tijdrovende routinewerkzaamheden zijn geautomatiseerd. Bij het tekenwerk blijft echter een grote mate van eigen inbreng mogelijk.

Ontwerpen en begroten kunnen gekoppeld worden: tijdens het tekenen worden automatisch de bij het ontwerp behorende kosten berekend.

In principe is 'alles' mogelijk, maar dit 'alles' heeft uiteraard zijn prijs. Men moet al gauw 1 à 1,5 miljoen gulden investeren om 'bij' te zijn.

De meeste systemen werken in de Nederlandse taal. Sommige standaardinstructies moeten in het Engels gegeven worden.

Maatvoering en tekennormen kunnen naar eigen believen ingevoerd worden. Er zijn momenteel programma's voorhanden, die speciaal gericht zijn op architectenwerkzaamheden. Er wordt hard gewerkt aan de uitbreiding daarvan.

Bij alle bureaus die de automatisering hebben ingevoerd, is deskundigheid van buiten aangetrokken.

Bij de grafische systemen duurt het over het algemeen een maand voor men enigszins met de apparatuur overweg kan. Training kan door de leverancier verzorgd worden. Hierbij moet evenwel bedacht worden dat de tekensystemen nog niet voor de volle 100% operationeel zijn, dat 'kinderziekten' nog voorkomen en sommige aanpassingen nog gemaakt moeten worden. Daarnaast zijn de diverse bureaus nog volop bezig met de ontwikkeling van nieuwe mogelijkheden.

Tot slot: automatisering heeft bij de betrokken bureaus nog niet geleid tot verlies aan werkgelegenheid. In de toekomst lijkt dit bij verdergaande automatisering voor de architectenbranche in zijn geheel wel te kunnen gebeuren.

Deze feiten en gegevens kwamen naar voren tijdens de bezoeken van de deelnemers aan de Automatiseringsdagen aan verschillende bureaus die ervaring hebben opgedaan met geautomatiseerde systemen. Een kleine enquête onder de deelnemers wees uit, dat de belangstelling over het algemeen zowel naar het reken- als naar het tekenwerk uitging, op kleinschalig (microcomputer) niveau.

De grote bureaus hebben een voorkeur om het proces van automatiseren intern af te handelen. Bij de overige bureaus zijn de voorkeuren gelijkelijk verdeeld tussen interne automatisering en vormen van samenwerking op dit gebied met andere (architecten)bureaus. Een minderheid spreekt zich uit voor uitbesteding aan een extern (gespecialiseerd) bureau.

Voor een volledig beeld van de wensen die onder de architectenbureaus leven en wat er reeds aan apparatuur en programmatuur aanwezig (dan wel op de markt) is, is een meer uitgebreide inventarisatie noodzakelijk.

Wie wil gaan automatiseren moet zich eerst afvragen wát. Uitgebreide mogelijkheden bestaan reeds op het gebied van:

- de administratie boekhouding, uren, salarissen, debiteuren, crediteuren, inkoop, productie;
- de tekstverwerking bestekken, rapporten, brieven, mailing;
- de planning intern, projectplanning;
- de constructie eenvoudige en uitgebreide berekeningen;
- de bouwfysica warmtebalansen en geluids-isolatieberekeningen;
- de calculatie budgettering, begrotingen, kostenbewaking, huurberekeningen.

Met de automatisering van de hierboven genoemde werkzaamheden is reeds veel ervaring opgedaan.

In een vergevorderd stadium (maar nog niet overal in dezelfde mate operationeel) verkeert momenteel:

- het tekenwerk alle ontwerpfasen, perspectief, koppeling aan calculatie;
- het beheer- en onderhoudsysteem;
- ruimte- en inventarisboeken;
- netwerkprogramma's.

Als men een keuze heeft gedaan, moet er nagedacht worden over de apparatuur en de programmatuur, die passen bij de gekozen werkzaamheden.

Wie stappen op automatiseringsgebied wil ondernemen, zal eerst een uitvoerige analyse moeten maken van voor- en nadelen.

De taak van de BNA zal bestaan uit het verzorgen van een enquête over de wensen die er bij de bureaus leven, uit het geven van voorlichting, uit het stimuleren van onderzoek, uit het coördineren en uniformeren van ontwikkelingen en uit het stimuleren van samenwerking tussen particuliere bureaus.

Bureaus kunnen kiezen uit de volgende mogelijkheden:

- a Men doet niets (of praktisch niets). Sommigen zullen het kennismaken van informatie voldoende vinden. Anderen zullen een veredelde vorm van zakrekenmachine voldoende vinden voor het maken van kleine berekeningen;
- b men neemt niets in huis, maar laat deeltaken verrichten door externe bureaus;

- c men neemt niets in huis maar gaat gebruik maken van apparatuur/programmatuur bij andere architectenbureaus;
- d men neemt niets in huis, maar gaat werken bij externe bureaus op hun apparatuur/programmatuur;
- e men neemt een verbinding (terminal) en maakt gebruik van externe apparatuur;
- f men neemt een werkstation en maakt gebruik van externe bestanden (geheugen);
- g men neemt steeds meer zelf in huis en wordt onafhankelijk.

Prijsvragen

Architectuurwedstrijden zijn reeds enige jaren onderwerp van gesprek binnen de BNA. In 1980 verscheen het rapport 'Architectuurwedstrijden nader bekeken', resultaat van een onderzoek, verricht door het Research Instituut Gebouwde Omgeving (RIGO).

De opdracht voor dit onderzoek werd verstrekt door de Stichting Bouwresearch (SBR). SBR en BNA organiseerden in 1981 een bijeenkomst over dit onderwerp. Architectuurwedstrijden mogen blijven bestaan, aldus de deelnemers aan deze conferentie. Maar zij dienen wel opnieuw geregeld te worden.

Een werkgroep uit de Coördinatie Commissie sociaal-economische zaken ging vervolgens aan het werk en stelde een preadvies op, bestemd voor de themamiddag 'Prijsvragen' op 5 maart 1982.

Na opening door BNA-bestuurslid ir.H.Kause werd de leiding van de bijeenkomst overgenomen door de heer A.Nuis, (toenmalig) lid van de Tweede Kamer voor D'66. Toelichting op het pre-advies werden gegeven door ir.R.van der Sluys b.i., ir.K.F.G.Spruit b.i., prof.ir.C.J.M.Weeber en mevr.ir.B.M.van Londen, secretaris van de Permanente Prijsvraag Commissie (PPC).

Aan het slot van de middag werd de mening van de aanwezigen gepeild.

Unaniem oordeelde men, dat het pre-advies onvoldoende rekening houdt met de maatschappelijke realiteit. Ook de door prof.Weeber ontwikkelde 'junglewet' werd algemeen onderschreven: 'Aangezien opdrachtgevers niet gebonden kunnen worden aan een code van prijsvraagregels, dient eerder gestreefd te worden naar het volledig bij contract vastleggen van regels die de opdrachtgevers zelf willen stellen.'

Deze middag staat niet op zichzelf, maar moet onderdeel zijn van een serie besprekingen over dit onderdeel, oordeelden alle aanwezigen, die ook van mening waren dat de studieprijsvraag nadere bestudering verdient. Geen mening werd uitgesproken over de stellingen dat jury's een bijna onoplosbaar probleem vormen en dat aan een prijsvraag ook door een team kan worden deelgenomen.

De overgrote meerderheid was het eens over de onderscheiding van twee mogelijkheden van jurering. De eerste is de verplichte toekenning van een eerste prijs. In het tweede geval volgt de jury de methode van de opdrachtgeverskeuze. Deze methode houdt in, dat de jury geen eerste prijs toekent, maar een aantal inzendingen bekroont zonder een rangorde vast te stellen. De uitschrijver van de prijsvraag maakt tenslotte een keuze.

De overgrote meerderheid stemde ook vóór een ideeënprijsvraag als opstap naar een besloten projectprijsvraag. Alleen de winnaars van de eerste prijsvraag mogen dan meedoen aan de besloten projectprijsvraag.

Niemand ondersteunde de stelling, dat het uitschrijven van een architectuurwedstrijd en het uiteindelijk kiezen op basis van

een totale offerte van een projectontwikkelaar twee handelingen zijn, die elkaar niet verdragen. Het commerciële aspect moet, volgens deze stelling, van het architectonische worden onderscheiden. Een gemeente moet dan bijvoorbeeld eerst een projectontwikkelaar kiezen om daarna de architectenkeuze te maken.

De helft van de aanwezigen wilde, dat, als onderdeel van de Coördinatie Commissie, een aparte commissie de uitschrijver van een prijsvraag een goede voorlichting, begeleiding, advisering en nazorg zal geven. De PPC moet dan geen prijsvraag goedkeuren, voordat de uitschrijver met deze commissie heeft overlegd.

Eveneens de helft was het eens (of oneens) met de stelling, dat de PPC zich zal beperken tot het bewaken van de Algemene Nederlandse Prijsvraagregelen voor gebonden, toegepaste en vrije kunsten (ANP 1972). De PPC moet daartoe beschikken over een goed geëquipeerd apparaat. De kosten moeten, tenminste voor een deel, worden bestreden door de uitschrijvers, via leges.

Tweederde van de aanwezigen wilde in de Gedragsregels een bepaling opnemen, waardoor het architecten wordt verboden om aan niet-goedgekeurde prijsvragen deel te nemen.

Een meerderheid was tegen de stelling, dat in de ANP een arbitrageclausule moet worden opgenomen, waaraan zowel deelnemers als uitschrijvers zich dienen te onderwerpen.

Alle prijsvragen die niet voldoen aan zeer eenvoudige regels, dienen besmet te worden verklaard, aldus de overgrote meerderheid van de deelnemers aan deze themamiddag.

Iedereen was het eens met de mening, dat er een periodiek moet worden uitgegeven, gericht op Architectuurwedstrijden. Het laatste woord over dit onderwerp is nog niet gesproken, dat werd deze middag duidelijk. De werkgroep die het advies opstelde, zou zich opnieuw beraden. De resultaten van dit beraad zouden de Coördinatie Commissie sociaal-economische zaken de vingerwijzing geven voor de te volgen werkwijze.

Stichting PLAN

Bestuurlijk stond PLAN in 1982 sterk in het teken van naderende ombuigingen, zowel inhoudelijk als financieel. De recessie, die in het algemeen reeds culturele tijdschriften treft, kwam bij PLAN nog wat harder aan omdat de recessie in de bouw zich daar bijvoegde. Dit leidde ertoe, dat de advertentie-inkomsten terugliepen. Het, in 1982 deels vernieuwde, bestuur streefde er in de eerste plaats naar om voor PLAN de (financiële) ruimte en tijd te scheppen om ombuigingen zonder fatale breuken tot stand te kunnen brengen. Daartoe werd na uitvoerige onderhandelingen met de uitgever een contract gesloten voor het jaar 1983. Tevens werd met het bestuur van de BNA overlegd omtrent de in de toekomst van die zijde te verwachten bijdragen. Voorts wordt een sponsoractie onder aannemingsbedrijven op touw gezet om enerzijds het voor 1983 te verwachten deficit te dekken en anderzijds het adverteerdersbestand uit te breiden.

Binnen de aldus geschapen adempauze zette men zich aan het overdenken van de toekomst van PLAN op langere termijn. Hoofdvraag daarbij is hoe bezuinigingen en ombuigingen kunnen worden aangebracht, zonder dat PLAN haar zelfstandige waarde, zowel in cultureel- als in markt-opzicht verliest. Wie gaat snoeien moet een nieuwe vorm voor ogen hebben, wil de besnoeiing niet tot blijvende verminking leiden. Hierover werd uitvoerig van gedachten gewisseld, vaak op informele of vertrouwelijke wijze, met onder meer de redactie, het bestuur van de BNA, de uitgever en publicisten.

Is dit alles in 1982, in het stadium van de voorbereiding, grotendeels binnenskamers gebeurd, binnenkort hoopt het bestuur met een financieel aanvaardbare en inhoudelijk aantrekkelijke nieuwe opzet naar buiten te treden.

In het licht van de komende veranderingen werd PLAN reeds in 1982 wat flexibeler gemaakt. De ook door de redactie gaandeweg als te rigide ondervonden rubrieksindeling, werd versoepeld en gewijzigd. Mede in het voetspoor daarvan werd ook de lay-out wat toegankelijker gemaakt. De beide zomernummers (zowel voor adverteerders als voor lezers vaak een te zware en daarmee genegeerde opgave) werden tot één nummer gecombineerd. Colofon, inhoudsopgave en redactionele inleiding werden geserreerd. Men moet dit alles niet zozeer opvatten als fundamentele, laat staan definitieve wijzigingen, maar meer als tekenen van naderende veranderingen. Wat omgevoerd moet worden, moet eerst en gradueel flexibeler worden gemaakt.

Het uiteindelijke doel en het produkt van de Stichting PLAN: de jaargang 1982 van het tijdschrift, spreekt overigens voor zichzelf. Daarin schuilt een voorzichtige en beperkte proeve, dat verandering en bezuiniging niet ten koste behoeven te gaan van de kwaliteit, die voor een dergelijk tijdschrift een levensvoorwaarde is. Dat geeft moed, die niet de behoedzaamheid in de weg behoeft te staan.

Het bestuur bestond in 1982 uit: ir.M.von Bartheld (tot 30-6-82 voorzitter), ir.M.Bierman, ir.J.H.Engel (lid vanaf 5-1-82; penningmeester vanaf 30-6-82), mr.L.G.Eykman (lid vanaf 5-1-82; secretaris vanaf 30-6-82), J.Hoogstad (voorzitter vanaf 30-6-82), ir.H.Kause, ir.J.P.M.van Veelen (lid vanaf 2-3-82).

De redactie bestond in 1982 uit: Dick A.van Ruler (hoofdredacteur), Henk Bakker, Han de Vries (in het bijzonder belast met de lay-out), Joost Meuwissen (in het bijzonder belast met architectuur), Joke Geuens-Schipper, (redactiesecretaresse).

Beroepsuitoefening

Architektenraad

Behalve het beheer over het register, de behandeling van verzoeken om samenwerking en tuchtrechtspraak, kwam de Architektenraad tot een voorstel tot wijziging van artikel 16 van de Gedragsregels. In het verslagjaar kon dit nog niet worden afgerond.

Daarnaast boog de Architektenraad zich over andere onderwerpen, zoals de Harmonisatie van Gedragsregels van de Federatie 'O', naar aanleiding van de wens van de Federatie 'O' te komen tot harmonisatie van de verschillende gedragsregels van de bij de Federatie aangesloten verenigingen. In 1982 werden bij de Raad 14 tuchtzaken aanhangig gemaakt. Ook werden zes verzoeken tot samenwerking gehonoreerd.

De samenstelling van de Raad was in 1982 als volgt:

Mr.Th.Limperc, voorzitter, mr.J.Höweler, secretaris, mr.J.W.Knipscheer, secretaris tuchtzaken

Kamer I: ir.H.P.Thieme, W.v.d.Vegte, ir.L.van Gaalen

Kamer II: B.Loerakker, A.J.Graaff, J.C.Horsting

Kamer III: J.G.van Heck, C.J.de Bruin, ir.A.W.van Eyk

Kamer IV: mevr.ir.R.H.Witteveen-Heere, W.H.J.Ruijters, J.G.Pruyn

Administratie: mevr.N.E.G.Voet.

De heer J.G.van Heck was per 31 december 1982 aan de beurt voor aftreden en niet herbenoembaar.

In verband met het aanvaarden van een bestuursfunctie bij de BNA heeft de heer H.Morshuis de Raad verlaten.

Dekenen

Met de Dekenen en hun plaatsvervangers werd begin mei 1982 de jaarlijkse evaluatiebijeenkomst gehouden.

De volgende onderwerpen kwamen aan de orde:

- *Goedkeuringsprocedure nieuwe leden*
Gesproken werd over ervaringen, die in de afgelopen twee jaar werden opgedaan. De vraag is nog altijd of met de kandidaat ook een persoonlijk gesprek moet worden gevoerd. Een ballotage, zoals vroeger, werd niet wenselijk geacht. Besloten werd op de oude voet te blijven doorgaan, met verbetering van de procedure. Dit onder andere door middel van een verzoek aan de kandidaat om meer passende gegevens. In geval deze toch nog onvoldoende mochten zijn, zou er een gesprek met de kandidaat kunnen plaatsvinden.
- *Dubbelrollen van de Deken c.q. Plaatsvervangende Deken*
Naar aanleiding van de discussie in de vorige bijeenkomst over de kwestie van dubbelrollen van Deken c.q. Plaatsvervangende Deken, werd dit punt opnieuw aan de orde gesteld.
Besloten werd dat vanwege de vertrouwenspositie van de Deken c.q. Plaatsvervanger een dubbelfunctie van Deken en arbiter van het Arbitrage-Instituut Bouwkunst en van Deken en lid van de Architektenraad vermeden dient te worden. Dit zal in het Reglement verwerkt worden.

- *Meldingsregeling c.q. afspraken over niet te accepteren opdrachten*
Op verzoek van een Deken werd dit punt aan de orde gesteld. Zijn ervaring bleek te zijn dat het in Kringverband erg moeilijk is om bindende afspraken te maken over de wijze waarop opdrachten aanvaard kunnen worden of aan uitnodigingen van opdrachtgevers gehoor kan worden gegeven. Ondanks afspraken in zijn Kring hierover werd door individuele leden hiervan afgeweken.

Momenteel vragen opdrachtgevers zelfs prijsoffertes aan verschillende architecten, waarbij de bekendheid met de AR bij de opdrachtgevers verondersteld mag worden.

Voor zover er misstanden bij de BNA bekend worden, wordt in overleg met de betreffende leden getracht er iets aan te doen. Uiteraard worden in dit soort acties nooit de namen van de leden gebruikt. Helaas wordt men zeer voorzichtig wanneer de BNA de zaak verder wenst te onderzoeken.

In principe mogen architecten aan dit soort zaken niet meedoen. Hierover zou een klacht bij de Architektenraad kunnen worden ingediend, omdat het gaat over schending van de Gedragsregels.

Ondanks de uitgebreide discussie hierover kon men niet tot een conclusie komen. Wel werd afgesproken dat de Dekenen c.q. plaatsvervangers zaken zullen melden waarop door de BNA gereageerd kan worden.

- *Acquisitie*
Nog steeds blijkt dat men moeite heeft met het lezen van de Publikatie van de Architektenraad inzake acquisitie. Aan de hand van een concreet voorbeeld werd hierop ingegaan.
Naar voren kwam:
 - 1 dat onder het begrip 'feitelijke informatie' ook de doelstelling van een bureau begrepen kan worden;
 - 2 dat de Publikatie de verspreiding van foldermateriaal niet beperkt; en dat materiaal zowel ongevraagd als op verzoek kan worden toegezonden;
 - 3 dat persoonlijke presentatie op beurzen door de Publikatie niet wordt uitgesloten.
- *Richtlijn Waarborg van de continuïteit in de uitvoering van een opdracht bij het arbeidsongeschikt worden van de architect die zijn beroep in een 'eenmansbureau' uitoefent*
Besloten werd punt 3 van de 'voordelen t.o.v. de opdrachtgever' te wijzigen in: 'er is minder kans op honorariumproblemen bij de overname.'

Wet Bescherming Architectentitel

Op 5 maart 1982 stelde de Vaste Kamercommissie voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening het eindverslag vast over de Regelen omtrent de bescherming van de titels architect, stedebouwkundige, tuin- en landschapsarchitect en interieurarchitect.

Naar aanleiding van dit eindverslag richtte de Federatie 'O' zich met een brief, gedateerd 27 mei 1982, tot de minister. Hierin wordt gewezen op het feit, dat de fracties van de PvdA

en de VVD naast de titelbescherming een beroepsbescherming gewenst achten, uit het oogpunt van consumentenbescherming en bestrijding van de beunhazerij in de bouw.

Uit het oogpunt van een beroepsbescherming achten de PvdA-fractieleden twee constructies mogelijk:

- 1 het verlenen van een bouwvergunning koppelen aan het vereiste dat het ontwerp gemaakt is door een beroepsbeoefenaar,
- 2 het opnemen van een strafbepaling in het wetsontwerp, op grond waarvan alleen geregistreerde personen de door een architect/stedebouwkundige te verrichten werkzaamheden mogen uitoefenen.

De Federatie wijst er in dit verband op dat de Wet op de Architectentitel naast de architecten en de stedebouwkundigen ook de tuin- en landschapsarchitecten en de interieurarchitecten omvat.

De Federatie schrijft dan:

'Wij verwachten dat de vaststelling van de werkzaamheden, welke tot het alleenrecht van de verschillende disciplines zullen gaan behoren, studie en tijd zullen vragen. Wij menen dat de onderlinge afbakening van de werkerreinen van de verschillende disciplines een probleem zal vormen.

Waar ligt precies de grens tussen hetgeen de architect ten aanzien van het interieur van een gebouw mag bepalen en hetgeen tot het alleenrecht van de interieurarchitect behoort? Denk b.v. aan indeling gebouw, materiaal tussenwanden, toe te passen kleuren.

Dezelfde vragen kunnen gesteld worden met betrekking tot de tuin- en landschapsarchitect en de architect ten aanzien van de buitenruimte van een gebouw.

Hier komt nog bij, dat één van onze leden, te weten de Orde van Nederlandse Raadgevende Ingenieurs, de ONRI als belanghebbende wil meepraten indien er gesproken gaat worden over beroepsbescherming. De raadgevend ingenieur behoort tot de ontwerpende disciplines. Zijn gebied wordt dan het vijfde terrein waarvoor een omschrijving en afbakening noodzakelijk wordt.

Anders dan de leden van de PvdA-fractie geven de leden van de VVD-fractie geen constructies aan om tot beroepsbescherming te komen. Zij willen graag een nadere toelichting van de regering. Deze leden zijn van mening, dat het geschilpunt van 20 jaar geleden, t.w. het vraagstuk van de architect in loondienst, nu niet meer aan de orde is.

Dit laatste is juist. Sinds de BNA in 1967 het besluit nam, dat ook een architect in dienst van een bouwbedrijf als collega wordt beschouwd, was daarmee het geschilpunt met de aannemerswereld en daarmee het struikelblok van een eerder ontwerp architectenwet uit de wereld. Wij spreken hier echter alleen weer over één van de vier beroepstitels die in het huidige wetsontwerp worden geregeld.

De leden van de D'66-fractie tenslotte gaan bij hun wens naar beroepsbescherming, uit van het feit dat naar hun mening het ontwerp EG-richtlijn eerder een bescherming van het beroep dan van de titel beoogt.

Ten aanzien hiervan kan worden opgemerkt, dat hoewel in het ontwerp-EG-richtlijn de uitoefening van het beroep in de andere EG-landen dan het eigen land wordt geregeld, het met name toch gaat om de vraag wie door het gastland als gekwalificeerd beroepsbeoefenaar moet worden erkend. Met betrekking tot de voorwaarden voor de uitoefening van het beroep in het gastland wordt hoofdzakelijk gelet op de wetten en de regelingen van dat land zelf.

Overigens betreft het een ontwerp-richtlijn alleen gericht op de architecten.'

Over het tuchtrecht, door de CDA-fractieleden bepleit – zij zijn voorstander van het in het wetsontwerp opnemen van een bepaling, welke het mogelijk maakt dat de minister een tuchtrechtregeling vaststelt – schrijft de Federatie:

'Wij zijn van mening dat het al of niet wenselijk zijn van een wettelijk tuchtrecht en met name, zo ja, welke inhoud hier dan aan gegeven moet worden, een onderwerp van nadere studie kan zijn en betrokken kan worden bij de verdere uitwerking van de wens tot beroepsbescherming.

De leden van de D'66-fractie verwijzen hierbij nog naar het reglement van het Architectenregister van de BNA.

Terzake heeft de BNA besloten dat, na de inwerkingtreding van de wet, een college, te vergelijken met de nu bestaande Architectenraad, wordt ingesteld teneinde toezicht te houden op de naleving van de Gedragsregels. Derhalve blijft, al verdwijnt het Architectenregister van de BNA, het klachtrecht vrijwel ongewijzigd bestaan, daar de meeste van de in dat register ingeschreven praktizerende architecten tevens lid zijn van de BNA.'

De Federatie komt tenslotte tot de volgende conclusies:

'Wij pleiten voor een zo snel mogelijke totstandkoming van de Wet op de Architectentitel. Een wettelijke bescherming van de titel van architect, stedebouwkundige, tuin- en landschapsarchitect en interieurarchitect zal in ieder geval de duidelijkheid naar de consument vergroten, en zal, naar onze mening, een eerste aanzet ter bestrijding van de beunhazerij zijn.

Beroepsbescherming vraagt om een duidelijke afbakening van de werkerreinen van de verschillende disciplines. Het zal zeker enkele jaren duren voordat deze afbakening met instemming van alle betrokkenen een feit zal zijn. Dat zou een veel te grote en naar onze mening ontoelaatbare vertraging ten aanzien van de titelbescherming betekenen.

De duidelijkheid voor de beroepsbeoefenaren en voor degenen die van hun diensten gebruik maken, zal zeer gediend zijn met een zo spoedig mogelijke totstandkoming van de Wet op de Architectentitel.

Na deze totstandkoming kan de studie over de beroepsbescherming ter hand genomen worden. Als daaraan zonder onderbreking wordt gewerkt, kan na ongeveer drie jaar een definitief voorstel worden verwacht.

Bij de besprekingen over beroepsbescherming zal de ONRI volledig betrokken zijn.

Vooralsnog echter doen wij op u, als eerstverantwoordelijk minister, een dringend beroep om alles in het werk te stellen om dit ontwerp van wet tot wet te laten worden.'

Het bestuur van de BNA vestigde op 17 december 1982 de aandacht van de nieuwe minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, dr.P.Winsemius, op het wetsontwerp én op de brief van de Federatie 'O'.

Het is nu aan deze minister de volgende stap in de procedure te doen, aldus het BNA-bestuur in zijn brief. De regering moet nog antwoord geven op enkele nadere vragen en opmerkingen van leden van de Vaste Kamercommissie. Daarmee zal de plenaire behandeling van het wetsontwerp voldoende voorbereid zijn.

Het BNA-bestuur schrijft tenslotte:

'Wij onderstrepen de conclusie van genoemde brief dat de duidelijkheid voor de beroepsbeoefenaren en voor diegenen, die van hun diensten gebruik maken, zeer gediend zal zijn met een zo spoedig mogelijke totstandkoming van de Wet op de Architectentitel. Wij doen derhalve een dringend beroep op u om alles in het werk te stellen om binnenkort de behandeling van het wetsontwerp Bescherming Architectentitel in de Tweede Kamer der Staten-Generaal mogelijk te maken.'

Stichting Architectuur Museum (SAM)

Voor de periode 1980 tot en met 1982 is de BNA een samenwerkingsovereenkomst aangegaan met de Stichting Architectuur Museum (SAM).

Deze overeenkomst had tot doel om binnen een bepaalde tijdsspanne middelen en bestuurskrachten te verschaffen om tot een versnelde ontwikkeling van de activiteiten van de Stichting te komen.

Die tijdsspanne is toen gesteld op drie jaar. Als kandidaten voor de functies van voorzitter en secretaris/penningmeester werden door de BNA voorgesteld, ir.C.de Wit en ir.N.van der Kolk. In totaal kreeg de BNA het recht drie bestuursleden aan te wijzen.

Verder werd de jaarlijkse BNA-bijdrage aan de SAM verhoogd tot een maximum van f 50.000,— per jaar, op basis van een goedgekeurde begroting.

Daarnaast werd er door de BNA tijd van medewerkers beschikbaar gesteld ter verzorging van de administratie en het secretariaat van de Stichting Architectuur Museum.

Daarbij is uitgegaan van een kwart manjaar per jaar.

In het kort samengevat heeft deze samenwerking de volgende resultaten opgeleverd:

- In 1981 is in de nieuwe statuten een nieuwe doelstelling vastgelegd, namelijk 'De Stichting heeft tot doel de totstandkoming van een architectuurmuseum en heft zich op bij de realisering van deze doelstelling'.
- Het overleg met de Rijksdienst voor de Monumentenzorg over de samenwerking van de Stichting Architectuur Museum en het Nederlands Documentatie Centrum voor de Bouwkunst, zal in 1982 resulteren in een Statuut van Samenwerking.
- Tussen de ministeries van Cultuur Recreatie en Maatschappelijk Werk en Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening is een overleg gestart over de totstandkoming van een Architectuur Museum. Dit overleg biedt goede vooruitzichten.
- Tot op heden is door gebrek aan minimale professionele bezetting een echt tentoonstellingsbeleid niet ontwikkeld. Wel zijn er echter vaak zeer boeiende kleine tentoonstellingen gehouden.
- De maatschappelijke waarde van een Architectuur Museum in Nederland wordt ook onderbouwd door het feit dat er nu al 600 donateurs van de Stichting zijn.

In een brief van 2 september 1982 richtte de Stichting het volgende verzoek tot de BNA:

- Een voortzetting van de financiële bijdrage van f 50.000,— per jaar gedurende een periode van twee jaar.
- Met het oog op de continuïteit in het bestuur van de Stichting de heren De Wit en Van der Kolk als BNA-vertegenwoordigers wederom af te vaardigen.
- Een voortzetting van de dienstverlening door mevr.E.de Wid (secretariaat) en de heer J. van Schendel (administratie).

Het Bestuur van de BNA stelde de leden voor de samenwerking met de Stichting Architectuur Museum nog voor twee jaar te continueren onder de volgende voorwaarden:

- een financiële bijdrage van f 40.000,— voor 1983;
- mits de financiële situatie van de BNA dat toelaat ook voor 1984 een financiële bijdrage van f 40.000,— (te bepalen bij de behandeling van de begroting 1984);
- een herbenoeming van de heren ir.C.de Wit en ir.N.van

der Kolk als BNA-vertegenwoordigers in het bestuur van de Stichting;

- een voortzetting van de dienstverlening ten bate van het secretariaat en de administratie van de Stichting.

In de Algemene Vergadering van de BNA op 14 december 1982 werd dit bestuursvoorstel door de deelnemers aan de vergadering met applaus bekrachtigd.

Comité de Liaison

Het Comité de Liaison des Architectes de l'Europe Unie vergaderde op 27 en 28 mei 1982 in Bonn, daar West-Duitsland in dat jaar het voorzitterschap van het Comité vervulde.

Tijdens deze bijeenkomst werd grote aandacht besteed aan de stand van de werkzaamheden binnen de verschillende werkgroepen.

De werkgroepen blijken niet alleen moeite te hebben de gegevens uit de verschillende landen te verzamelen, maar ook om deze gegevens vergelijkbaar te maken. Aan de andere kant wordt hiermede aangetoond hoe nuttig het is de beroepsuitoefening in de verschillende landen in kaart te brengen, teneinde te zijner tijd een harmonisatie mogelijk te maken.

Een nieuwe stap is te melden, hoewel indirect, met betrekking tot de Europese richtlijn voor de uitoefening van het architectenberoep in de EG-landen. De 'Bundesarchitektenkammer (BAK)' in West-Duitsland heeft zijn standpunt over de driejarige architectenopleiding aan de Fachhochschulen gewijzigd. De BAK is er nu, gezien de ervaringen met deze opleiding in de laatste jaren, van overtuigd dat een vierjarige universitaire opleiding voor architecten het minimum is. Met steun van het Comité de Liaison hoopt men nu ook de Duitse overheid van de noodzakelijkheid van deze uitbreiding tot vier jaar te overtuigen.

Federatie 'O'

Het bestuur van de Federatie 'O' besprak in 1982 een aantal malen de alarmerende situatie in de bouw, met name die op de bureaus van de ontwerpende disciplines, met de Directeur Bouwnijverheid van het ministerie, ir.S.A.Kool. Hulp, bijvoorbeeld in de vorm van studie-opdrachten, kon echter van de centrale overheid niet verwacht worden.

Door de snelle val van het kabinet-Van Agt II kon het in het vooruitzicht gestelde gesprek met de nieuwe minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, de heer Van Dam, geen doorgang vinden.

Intern kampte de Federatie met financiële zorgen. In 1981 was een aanzienlijk tekort ontstaan, veroorzaakt door een overschrijding van het budget van een gehouden studiedag en een tentoonstelling. Voor 1983 viel een vermindering van de inkomsten van de Federatie te verwachten, in verband met een verlaging van de bijdragen van de aangesloten verenigingen. Eind 1982 lag er wel een begroting voor 1983 op tafel, maar deze kon door het ontbreken van het vereiste quorum ter vergadering niet worden vastgesteld. In deze begroting zijn de voornaamste actiepunten van de Federatie veilig gesteld.

In 1982 rondde de werkgroep 'Harmonisatie gedragsregels', onder voorzitterschap van prof.ir.J.van Tol, zijn rapport af. Ook dit kon aan het einde van het verslagjaar niet officieel aan de aangesloten verenigingen worden aangeboden: het quorum ontbrak.

In 1981 is het ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke

Ordering begonnen met de voorbereiding van het Actieprogramma Goedkoper Bouwen.

Uitgangspunt hierbij is het beheersen van de stichtingskosten. In 1982 werd overleg gevoerd met de bij de woningbouwprojecten betrokken organisaties, te weten:

- AVBB voor de aannemersbedrijven;
- Federatie 'O' voor de ontwerpers;
- NWR en NCIV voor de opdrachtgevers;
- VNG voor de gemeenten.

Het overleg heeft geresulteerd in bijna vijftig korte termijnmogelijkheden om stichtingskosten van woningen te verlagen.

Voor het ontwikkelen van voorstellen voor verdere uitwerking en stimulering van toepassing van de geselecteerde mogelijkheden is een organisatiestructuur ontwikkeld.

Er zijn vijf coördinatiegroepen ingesteld, die functioneren onder een presidium. De groepen zijn verantwoordelijk voor coördinatie en voortgang van de geselecteerde mogelijkheden, binnen een afgebakend deel terrein. In elke groep zitten vertegenwoordigers van de genoemde organisaties en het ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer. Als binnen een groep overeenstemming is bereikt over een voorstel voor uitwerking van één of meerdere mogelijkheden, wordt dit als advies door het presidium aangeboden om de deelnemende organisaties voor behandeling in bestuurlijk overleg en besluitvorming.

Het presidium wordt gevormd door de voorzitters van de vijf coördinatiegroepen.

Een van de coördinatiegroepen staat onder leiding van de Federatie 'O' (voorzitter is H.G.Battjes). Deze coördinatiegroep houdt zich bezig met de maatregelen die betrekking hebben op de ontwikkeling van stedenbouwkundige- en bouwkundige plannen. In het verslagjaar was deze coördinatiegroep nog niet van start gegaan.

Het overlegorgaan Ordeningsthema's Aanbestedingswezen heeft de werkzaamheden in 1982 beëindigd met het uitbrengen van het rapport 'Naar een ordening op de bouwmarkt'.

In 1979 luidde de opdracht: de bestudering en advisering inzake:

- de techniek van de vraag;
- de regulering van het aanbod;
- de verbetering van de gegevens, welke bepalend zijn voor de inhoud van aannemingsovereenkomsten;
- overige relevante onderwerpen.

Hiervoor werden werkgroepen in het leven geroepen:

Techniek van de vraag: aan de orde zijn gekomen de voor- en nadelen van de verschillende vormen van aanbesteding, de wetten en de richtlijnen (ook supra-nationale), die de toepassing van (een) bepaalde vraagtechniek(en) voorschrijven; welke categorieën van opdrachtgevers van welke vraagtechnieken gebruik maken, voor welke soort, respectievelijk grootte van werken bepaalde vraagtechnieken worden toegepast; een en ander onder meer te behandelen aan de hand van kwantitatieve gegevens.

Regulering van het aanbod: in de taakstelling zijn als onderwerpen die verband houden met de regulering van het aanbod op de bouwmarkt, onder meer genoemd: selectiecriteria; gunningscriteria; registratie; kwalificatie, alsmede enige andere thema's waaraan in dit kader aandacht moet worden geschonken.

Verbetering van de gegevens: deze werkgroep heeft de volgende onderwerpen behandeld:

- volledigheid van bestek en tekeningen;
- omschrijvingen/aanduidingen in bestek en tekeningen die niet voor meerderlei uitleg vatbaar zijn;
- duidelijkheid ten aanzien van de te verwerken hoeveelheden (verrekenbare hoeveelheden);
- standaardmeetmethoden;
- voldoende duidelijke kwaliteitsnormen;
- duidelijkheid met betrekking tot de directievoering;
- duidelijkheid ter zake van de coördinatie van het werk van de aannemer met het werk van anderen;
- duidelijkheid ten aanzien van leveringen door de opdrachtgever;
- standaardisering en uniformering;
- bestekscodering.

Daarnaast heeft de werkgroep ook de problematiek van de tijd die de aannemer ter beschikking krijgt voor het gereedmaken van zijn calculatie, alsmede de duidelijkheid ten aanzien van de beschikbare uitvoeringstijd in zijn studie betrokken.

Overige relevante onderwerpen: in het scala van onderwerpen dat uiteindelijk op het programma van laatstgenoemde werkgroep kwam te staan, bleek een aantal onderwerpen onder één noemer te brengen. Deze onderwerpen zijn daarom in een apart deel ondergebracht: de pre-contractuele fase. Wat resteerde was een viertal niet-samenhangende onderwerpen:

- door de overheid beïnvloedbare fluctuaties op de bouwmarkt;
- kostendeskundigheid;
- concurrentievervalsende overheidssteunverlening aan individuele bedrijven en;
- risicoverdeling tussen opdrachtgever en aannemer.

Met het uitbrengen van dit rapport hoopt de overleggroep aan zijn opdracht te hebben voldaan. Het is duidelijk dat voor de realisering van de onderscheidene aanbevelingen op diverse gebieden nog veel werk door de daarbij betrokkenen zal moeten worden verricht. De overleggroep meent dat in zijn rapport de aanzet voor en de richting van deze werkzaamheden is gegeven.

In het bestuur van de Federatie vonden enkele mutaties plaats. De heer H.Woets (BNT-vertegenwoordiger) moest wegens drukke werkzaamheden zijn functie neerleggen. Hij werd opgevolgd door de heer P.W.Germeraad, die tevens tot penningmeester werd benoemd, Mevr.mr.P.Colenbrander (BNA), die tot dat moment deze functie bekleedde, trad statutair af. Zij werd opgevolgd door mevr.E.de Wid.

Mevr.U.C.Poot (BNI) was eveneens aan de beurt voor aftreden. Zij werd opgevolgd door de heer Fr.Muller, die de functie van secretaris op zich nam.

Contacten AVBB/BNA/ONRI

De contacten tussen AVBB, BNA en ONRI stonden in 1982 uiteraard in het teken van de bezorgdheid over het teruglopen van de werkgelegenheid in de bouw.

In de loop van het jaar werd door de besturen van elk van de organisaties met kracht gewerkt aan de verbetering van het gezamenlijk optreden naar buiten. Men vond elkaar in de bestaande Vereniging Cencobouw, de Vereniging Centraal College van Samenwerkende organisaties op het gebied van het

Bouwwezen, waarin 17 organisaties zijn vertegenwoordigd. Op 16 november stuurde de Vereniging Cencobouw een brief aan de minister-president, waarin uiting werd gegeven aan de ongerustheid over de gang van zaken in de bouw. In deze brief werd gewezen op de belangrijke plaats die de bouw in het economisch gebeuren in Nederland inneemt: samen met de toeleverende handel en industrie is in deze sector sprake van een productie van 55 miljard gulden per jaar, 16% van het bruto nationaal produkt.

Ook maatschappelijk is het van groot belang dat de productiecapaciteit en de werkgelegenheid van de bouw in stand blijven, aldus dit schrijven. De bij Cencobouw aangesloten organisaties maken zich ernstige zorgen: 'Er worden in een aantal sectoren – en met name in die van de ontwerpende en toeleverende – produktiedalingen van 30 tot 50% geconstateerd, aldus heeft een in oktober 1982 onder leden van Cencobouw gehouden enquête uitgewezen. Ook in de andere sectoren zal zich bij ongewijzigd beleid binnen afzienbare tijd zo'n zelfde situatie voordoen. Er heeft een enorme kapitaalvernietiging plaats en het verlies aan arbeidsplaatsen is, zoals u bekend zal zijn, in de bouw relatief groter dan in andere bedrijfstakken. Er zal dus een gezondmaking moeten plaatsvinden.'

Deze gezondmaking kan zich op de volgende wijze manifesteren, aldus de brief, die mede ondertekend werd door voorzitter Mertens van de BNA:

- a 'Wegwerken van de huidige woningnood. De regering zal hebben te zorgen voor een meerjarenbeleid, zowel ten aanzien van de nieuwbouw als van woningverbetering en onderhoud. Herstel van aftrekbaarheid onderhoudskosten voor eigenaar/bewoner alsmede herwaardering van het eigen woningbezit mede met het oog op de alarmerende terugval van de vrije sector, zullen aan de orde dienen te komen.
- b Een meerjarenbeleid zal tevens tot uiting moeten komen in de bevordering van een goede en veilige infrastructuur, die nagenoeg geheel van de overheid afhankelijk is en van doorslaggevende betekenis is voor de grond-, water- en wegebouw.
- c In het begrotingsbeleid van de overheid moet ruimte worden geschapen voor het doen van overheidsinvesteringen en voor het stimuleren van bedrijfsinvesteringen. De bouw dient in deze categorieën volwaardige aandacht te krijgen.
- d De ruimte zal er moeten komen voor het terugdringen van de consumptieve bestedingen naast wijzigingen in het bestedingspatroon van de consument ten gunste van het wonen.'

UIA

De BNA raakt meer betrokken bij activiteiten op internationaal niveau, met name door de inzet van de heer J. Molenaar. Eind 1981 werd door de secties van Regio I (West-Europa) het programma 1982/84 vastgesteld. De voornaamste actiepunten waren:

- de organisatie van de verschillende werkgroepen voor het UIA-congres in 1984;
- de Darmstadt Summerschool in juli 1982;
- een jaarlijkse vergadering van de sectievoorzitters, in oktober te houden.

Voor de deelname aan studiereizen in het kader van de tussen Nederland en voornamelijk de Oostbloklanden gesloten culturele verdragen, bestaat onder de leden meer belangstelling dan een aantal jaren geleden.

Van 4 – 14 juni 1982 nam de heer J. Hoogstad deel aan een internationale studiereis en seminar in Bulgarije. Deze reis werd in het kader van het Cultureel akkoord tussen Nederland en Bulgarije op uitnodiging van de Bulgaren gemaakt. De 45 deelnemers kwamen uit diverse West- en Oosteuropese landen.

Tijdens de excursie werden woningbouwprojecten, een opgraving van een Tartische nederzetting te Schumen, renovatie- en restauratieprojecten en enkele badplaatsen bezocht.

Het seminar had als thema 'Ontwikkeling van de plastische taal in de architectuur'. Verschillende deelnemers hadden een lezing met dia's voorbereid. De belangstelling voor de voordracht 'Ruimte-Tijd-Beweging' van de heer Hoogstad was groot. Deze werd met de eerste prijs beloond.

Zoals steeds bij internationale studiereizen werden ook hier zeer interessante contacten gelegd met buitenlandse collega's. Voor de heer Hoogstad leidden deze contacten tot een groot aantal uitnodigingen om in verschillende landen te komen spreken over zijn ideeën over de ontwikkeling van een architectuurwetenschap.

Van 17 tot 30 mei 1982 namen twee Nederlandse architecten, de heren Schakel uit Harderwijk en Van der Lee uit Den Bosch, op uitnodiging van het Deense ministerie van Culturele Zaken deel aan een studiereis door Denemarken.

Er waren architecten uit zestien Europese landen plus Israël en India. Enkele landen hadden één deelnemer afgevaardigd, de meeste landen twee. Het gezelschap werd begeleid door een vaste kern van drie Deense architecten waarbij zich soms voor één of meer dagen een plaatselijke architect voegde.

Een groot aantal bouwwerken in vele plaatsen werd bezocht, zoals het Koninklijk paleis Amaliënborg in Kopenhagen, universiteiten, kastelen, musea, terraswoningen, het historische vissersdorp Dragør, enkele woonwijken, raadhuizen, bibliotheken enzovoort.

De architecten Truij en Simonetti namen – eveneens in het kader van het cultureel akkoord – in de maand september aan een studiereis door Roemenië deel. Genoemde heren ontvingen in november twee Roemeense collega's voor een tegenbezoek aan Nederland.

In de periode september/oktober namen de architecten Peters en Van de Rijdt deel aan een studiereis door Polen, die eveneens in het kader van het cultureel akkoord met dit land plaatsvond.

Onderwijs

Opleiding tot architect

Ook in 1982 bleef de BNA overleg voeren met zowel de onderwijsinstellingen als de overheid over de opleiding tot architect. Twee punten sprongen daarbij in het oog:

- de invoering van de Wet op de twee-fasenstructuur voor het wetenschappelijk onderwijs;
- de wettelijke positie van de Academies van Bouwkunst.

In 1981 publiceerde de BNA de Nota 'De BNA en de opleiding tot architect'. In het BNA-jaarverslag over 1981 schreven wij naar aanleiding daarvan:

'In de Nota wordt het standpunt van de BNA ten opzichte van de aanvaarde Wet op de twee-fasenstructuur uiteengezet. Uitgangspunten hierbij zijn: een ongelede opleiding en een studieduur van tenminste vijf jaar. De HTS, als vooropleiding van de Academies van Bouwkunst, zal in de HBO-wet moeten worden opgenomen, stelt de BNA voorts.

In de tweede fase van de opleiding tot architect moet het accent voornamelijk op ruimtelijke vormgeving liggen. De eerste fase bestaat dan uit de studie bouwkunde, met een bepaald vakkenpakket dat gericht is op een verdere doorgroei naar het beroep van architect. De Academie van Bouwkunst kan als noodzakelijke part-time-opleiding blijven bestaan. De plaats van deze Academie kan dan òf in het Wetenschappelijk Onderwijs òf in het vervolg-HBO (de HTS als vooropleiding voor de Academie wordt immers een HBO-studie) gezocht worden, afhankelijk van de resultaten van het overleg op basis van het rapport van de Commissie-Van Tol. De enige belemmering kan zitten in de beperking in de doorstroming naar de tweede fase of naar het vervolg-HBO, indien ook daar een selectie-criterium wordt ingebouwd.

Een variant op dit model is het volgende, waarbij ook wordt uitgegaan van een architectenopleiding in de tweede fase. Daarbij bestaat de eerste fase eveneens uit een bouwkunde-opleiding aan een TH of HTS, waarna de vervolgopleiding tot architect uitsluitend geschiedt aan een Academie van Bouwkunst. De tweede fase, bij een TH, is in dit model gereserveerd voor het wetenschappelijk onderzoek bouwkunde.'

De gesprekken die in 1982 werden gevoerd, gaven geen aanleiding het eerder ingenomen standpunt te wijzigen. Integendeel: het bestuur van de BNA is er steeds meer van overtuigd geraakt, dat dit standpunt het overwegen waard is. Meerdere argumenten zijn daarvoor aan te voeren:

- de verzwaring van de taak van de architect door de steeds complexer wordende bouwopgave in de toekomst;
- het feit, dat niet iedere student aan de Technische Hogescholen de capaciteit, de ambitie en de mogelijkheden – gezien de ontwikkeling van de werkgelegenheid – heeft om als architect zinvol te kunnen werken;
- de bezuinigingen van de overheid op onderwijsgebied.

Centrale Raad

Het standpunt van de Centrale Raad voor de Academies van Bouwkunst over de wettelijke positie van deze instituten, dat in september 1981 aan de minister van Onderwijs en Weten-

schappen werd aangeboden, werd zowel door de HBO-Raad als door de Academische Raad onderschreven. De minister nam echter in 1982 geen beslissing over de wettelijke plaats van de academies in het wetenschappelijk onderwijs. Eind 1982 verzocht de Centrale Raad de medewerking van de minister om met behulp van overheidsjuristen na te gaan in welk wettelijk kader de academies het beste zouden passen. Dit aan de hand van door de Centrale Raad vastgestelde criteria voor het onderwijs aan de academies en gelet op de wijzigingen in allerlei wettelijke kaders. Begin 1983 was deze hulp door de minister nog niet toegezegd.

Architectenexamen

Het eerste gedeelte van het door de Architectenraad georganiseerde examen werd in juni 1982 afgelegd door 11 kandidaten, waarvan er 6 werden afgewezen.

De resterende vijf kandidaten legden in de periode van 9 t/m 20 augustus 1982 het tweede deel af van dit examen. Dit gedeelte bestond uit het vervaardigen van een ontwerp en detailtekeningen, een mondeling gedeelte waarin de technische realisering van het plan werd besproken, het maken van een scriptie over taken en functie van de architect en een toets over de bouwkunstgeschiedenis van de laatste decennia. Aan drie kandidaten kon de verklaring worden uitgereikt, die recht geeft op inschrijving in het Architectenregister.

Samenwerking BNA/VTS

In 1982 werden, evenals in voorgaande jaren, de besprekingen door het Overlegorgaan BNA/VTS ter verdere structurering van de samenwerking voortgezet.

Commentaar op de concept-Leerstofomschrijving, die wordt getest door de bij de VTS aangesloten opleidingsinstituten, zal te zijner tijd worden ontvangen.

De besprekingen over opleidingen en examens met het AVBB, dat via de onder haar auspiciën werkende Stichting KOB opleidingen verzorgt voor de vakdiploma's uitvoerder en aannemer, vinden regelmatig plaats, maar verlopen uiterst moeizaam.

Examens middelbaar bouwkundige technici

In 1982 werden de examens Middelbaar Bouwkundige Technici afgenomen op de volgende data, c.q. in de volgende perioden:

- de schriftelijke examens voor aspirant bouwkundig opzichter tekenaar (abot) en theoretisch bouwkundig opzichter tekenaar (tbot) op 14, 15 en 16 april in de Groenordhal te Leiden;
- het schriftelijke gedeelte van de examens bouwkundig tekenaar op 13 mei in het restaurant van de Groenordhal te Leiden en
- het mondelinge gedeelte van deze examens op 1 en 2 juni in de Academie voor Bouwkunst te Amsterdam;

▪ de mondelinge examens bouwkundig opzichter (bestaande uit twee gedeeltes) in de periode van 28 april t/m 31 mei. Evenals in 1981 werden de constructie-opgaven voor de examens aspirant bouwkundig opzichter tekenaar en theoretisch bouwkundig opzichter tekenaar gedestilleerd uit één project. Het ontwerp werd met enige toelichting, drie weken vóór het examen aan de kandidaten toegezonden om hen in de gelegenheid te stellen zich in de problematiek in te leven en daarvoor beter inzicht te krijgen in de op te lossen vraagstukken. De positieve reacties, die de commissie zowel vanuit de opleidingen als van kandidaten op dit experiment bereikten, hebben

haar doen besluiten deze werkwijze in 1983 te continueren. Om te voldoen aan alle verzoeken werd de examentijd voor een aantal vakken van de examens aspirant bouwkundig opzichter tekenaar en theoretisch bouwkundig opzichter tekenaar verlengd, waardoor de totale examentijd van de onderscheiden examens met een halve dag werd uitgebreid. In de organisatie van de examens bouwkundig opzichter (bo) en bouwkundig tekenaar (bt) kwamen – in vergelijking met voorgaande jaren – geen wijzigingen. De examenresultaten in 1982 waren:

examens	aantal kandidaten	aantal geslaagden	percentage geslaagden
abot	274	133	49
tbot	149	54	36
tbot + bo + bt	18	9	50
tbot + bo	121	50	41
tbot + bt	26	14	54
Totaal tbot-examen	314	127	40
bo	161	84	52
bt	37	17	46

Cursus Bouwkostendeskundige

Uit enquêtes is indertijd gebleken, dat er behoefte bestaat aan medewerkers, die in elk opzicht deskundig zijn op het gebied van de bepaling van de bouwkosten. Om deze reden gaven ABVV, BNA en ONRI gezamenlijk opdracht aan de Stichting Behartiging Opleidingen Bouwnijverheid de cursus Bouwkostendeskundige te organiseren.

Deze cursus is nu reeds vele malen met succes gegeven voor meer disciplines.

De cursus wil een functionaris opleiden, die binnen een bouwbedrijf, architectenbureau of raadgevend ingenieursbureau fungeert als iemand, die reeds in de ontwerpfase van het bouwproces all-round adviezen en begeleiding kan geven voor wat betreft kosten- en keuzeproblemen, kosten-optimalisering en kostprijzenberekening. Tevens zal hij in een latere fase geconfronteerd worden met de vraagstukken van de haalbaarheid van een project, de kostenconsequenties van constructievormen, materiaalkeuze, bouwmethode enzovoort.

Cursus Projectleider Architectenbureau

De architect heeft een belangrijke taak in de organisatie en de coördinatie van het bouwproces, vanuit zijn positie als raadsman en vertrouwensman van de opdrachtgever. Projectleiders dienen zich in hun functie bezig te houden met de afstemming van de factoren ontwerp, techniek en organisatie.

De Kring Rijnmond van de BNA nam enige jaren geleden het initiatief tot een cursus voor aankomende projectleiders. Het Bouwcentrum te Rotterdam belastte zich met de uitvoering. Bij de opzet van de cursus nam men als uitgangspunt de bureau-medewerker met technische kennis op HBO-niveau en enkele jaren bureau-ervaring.

De eerste cursus ging in het najaar van 1981 van start. In 1982, acht maanden later, ontvingen de deelnemers een 'verklaring van deelname' en de beoordelingsuitslagen voor de praktijkopdrachten 'Planning' en 'Kosten'. De evaluatie van deze eerste cursus leverde gunstige resultaten op. De deelnemers bleken over het algemeen zeer tevreden te zijn over het gebodene. Het beoordelingsresultaat wordt, samen met de op- en aanmerkingen van de cursisten, gebruikt bij de opzet van de tweede cursus.

De cursus werd en wordt begeleid door een uit zes leden bestaande, paritair samengestelde commissie. De commissie zal worden aangepast in verband met de wijziging van de cursus van een regionale naar een landelijke opzet.

Het blok Project-organisatie staat centraal ten opzichte van de vier andere blokken: Bouwfysica/Bouwkosten/Praktijkaspecten/Communicatieve vaardigheden.

Onderzoek gebouwde omgeving

Stichting Architectenonderzoek Gebouwen Gezondheidszorg (STAGG)

Ook in 1982 was de Stichting Architectenonderzoek Gebouwen Gezondheidszorg actief in verschillende sectoren van de gezondheidszorg. Bestaande studies werden gecontinueerd c.q. afgerond en nieuwe onderwerpen in studie genomen. Gewoontegetrouw organiseerde de Sectie Zwakzinnigenzorg in oktober van het verslagjaar een excursie. Bezocht werden het Instituut Reigersdaal te Heerhugowaard en het antroposofisch Instituut Scoriewald te Schoorl.

Naast de gebruikelijke planbesprekingen hield de sectie een bijeenkomst rond de integratie van de geestelijke gehandicapte. Mr.P.Manders van de Inspectie Geestelijke Volksgezondheid van Gelderland hield een voordracht waarbij hij gebruik maakte van materiaal dat aanvankelijk voor het PDOB-symposium was verzameld.

Ter voorbereiding van de studiedag Regionaal Model Gezondheidszorg (febr. '83) hield de sectie in november een raadpleging met externe deskundigen (16) in de zwakzinnigenzorg over de consequenties van het model. Deze bijeenkomst die een zeer constructief karakter had, leverde nuttig materiaal op voor de studiedag.

De werkgroep Psychiatrie sloot ruim vier jaar studeren af met een studiedag in februari onder de titel 'Wonen in de psychiatrie'. Deze dag, die openstond voor STAGG-leden en hun introductés, genoot ruime externe belangstelling. Een uitgebreide verslagmap van het geheel is, onder dezelfde naam, als STAGG-publikatie uitgebracht.

Hiermee was het thema psychiatrie als studie-onderwerp binnen de STAGG echter allerminst afgedaan. In september startte de Werkgroep Psychiatrie II met wederom een royaal aantal deelnemers, voor het merendeel STAGG-leden. Als voorlopig thema is gekozen voor 'Evaluatie gebouwde voorzieningen in de psychiatrie'. Er zal gewerkt worden volgens een pragmatische aanpak met de nadruk op kleinschaligheid en de beleving van de gebruikers.

De werkgroep Ouderenhuisvesting baande zich niet zonder moeite een weg door de complexiteit van de begrippen rond het ouder worden en de consequenties hiervan voor de huisvestingsbehoefte. De groep trachtte criteria te vinden voor het opstellen van een programma van eisen voor een woonvorm tussen het zelfstandige en het institutionele wonen. Uitgangspunt was het belang c.q. de noodzaak het zelfstandige wonen in eigen omgeving zo lang mogelijk intact te laten.

Het onderzoek van de werkgroep Onderzoek naar Onderhoud bereikte de laatste fase. Begin 1983 wordt de rapportage verwacht. De belangrijkste onderwerpen in het rapport zullen zijn: onderhoudsbeleid in relatie tot huisvestingsstrategie, tien geboden voor een onderhoudsvriendelijk ontwerp, levensduur en kosten van gebouwen.

De werkgroep Public Relations hield zich in het verslagjaar met succes bezig met de visuele presentatie van de STAGG-identiteit. Een nieuwe huisstijl werd ontwikkeld, die o.a. tot uiting kwam in het activiteitenverslag nieuwe stijl over de jaren 1979-80-81. Het periodieke pamflet STAGG Signalen bleek goed te voldoen en wordt met ingang van januari 1983 bij het BNA

Mededelingenblad gevoegd.

De activiteiten rond het STAGG-model gingen onverminderd voort. In het vroege voorjaar kwam de publikatie Regionaal Model Gezondheidszorg tot stand. Een belangrijk gebeuren vormde de overhandiging van deze publikatie aan de toenmalige minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne, mevr.M.H.M.F.Berendsen-Gardeniers op 1 maart 1982. Niet alleen liet de minister duidelijk haar waardering blijken, ook achtte zij ruime verspreiding van de publikatie en stimulering van de discussie hierover in kringen van zorgverleners van groot belang. In dit kader werd het STAGG-model o.a. een studie-onderwerp in de Cursus Ziekenhuisbeleid en onderscheiden werkgroepen van de STAGG.

In de vergadering van het Algemeen Bestuur van mei werd het besluit genomen om begin 1983 een studiedag te organiseren met als doel de filosofieën en achtergronden van de studie ter discussie te stellen, waarbij het de bedoeling is om zowel de hulpverleners als beleidsmakers voor het door de STAGG ontwikkelde zorgmodel te interesseren. Mede hierdoor kwamen interessante contacten tot stand met een aantal deskundigen en organisaties uit de gezondheidszorg uit de diverse zorgcategorieën en zorgniveaus.

De jaarlijkse studieweekenden werden in 1982 gehouden op 14 en 15 mei te Zandvoort en 26 en 27 november in Woudenberg. Het voorjaarsweekend was intern gericht en werd besteed aan het uitwisselen van studieresultaten en planning van het toekomstige studiebeleid.

Het najaarsweekend, dat als thema had 'Transformatie Gebouwen Gezondheidszorg', begon met een werkbezoek aan het Medisch Centrum Berg en Bosch te Bilthoven. Dit voormalige sanatoriumcomplex wordt thans voor verschillende andere gezondheidszorgfuncties gebruikt. Tevens werd tijdens dit weekend een bescheiden begin gemaakt met planbesprekingen in STAGG-verband.

De vergaderingen van het Algemeen Bestuur waren – als gewoonlijk – gekoppeld aan de halfjaarlijkse studieweekends. Tijdens de voorjaarsvergadering werd besloten de voormalige werkgroep Proces Bouwvoorbereiding opnieuw bijeen te roepen onder meer ter bijstelling van het in 1978 uitgebrachte rapport van dezelfde naam.

Ook in 1982 onderhield de STAGG goede contacten met een aantal medewerkers van het ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne, het College voor Ziekenhuisvoorzieningen, de Nationale Ziekenhuisraad, het Nationaal Ziekenhuis Instituut e.a. Verschillende malen werd zij daarbij gericht betrokken bij adviserende taken.

Voor het eerst in zijn tienjarig bestaan ging de STAGG dit jaar op reis. In juni werd een zeer succesvolle en interessante studiereis naar Finland georganiseerd. Gedurende één week maakten STAGG-leden kennis met een geheel anders ingerichte gezondheidszorg dan in Nederland. Naast officiële ontvangsten door de National Board of Health en de National Board of Social Welfare, werd een reeks van bezoeken gebracht aan gezondheidsvoorzieningen in de diverse zorgsectoren. Voor reizigers en thuisblijvers kwam aan het eind van het jaar een geïllustreerd reisverslag ter beschikking. Op 31 december 1982 telde de STAGG 52 leden.

Voor meer inhoudelijke informatie over de STAGG-activiteiten wordt verwezen naar het in 1982 uitgebrachte verslag over de jaren 1979 t/m 1981, dat kosteloos verkrijgbaar is bij het STAGG-secretariaat, mevr. J.M.A. van Oirschot.

Stichting Architecten Research Onderwijsgebouwen (STARO)

Werkgroep Multifunctionele Accommodaties

Aan het eind van het verslagjaar is de werkgroep begonnen met het schrijven van een kort afsluitend verslag van de studies van de afgelopen twee jaren. Het verslag zal gaan over de architectenvisie op een multifunctionele accommodatie.

Werkgroep Systeembouw

Deze zeer actieve werkgroep heeft een half jaar geleden een stuk gereedschap gemaakt voor architecten die over systeembouw moeten nadenken. Naar de mening van de werkgroep is dit gereedschap te eng. Men besloot de studie verder te ontwikkelen teneinde de mogelijkheden te formuleren, die de systeembouw aan architecten moet bieden.

Werkgroep Kwaliteitseisen van Onderwijsgebouwen

De werkgroep heeft zich ten doel gesteld relevante kwaliteitseisen voor schoolgebouwen te formuleren. De werkgroep gaat ervan uit dat naast de bouwtechnische en bouwfysische kwaliteitseisen, eveneens de onderwijskundige gebruikskwaliteitseisen gedefinieerd en gewaarborgd moeten worden. Er is in december 1978 gestart met een inventarisatie van voorschriften, richtlijnen en studies van scholenbouw. Deze zogenaamde momentopname van de vigerende situatie werd in december 1980 gepubliceerd en had de algemene belangstelling van onderwijsveld en overheid.

Daarna volgde een reeks werkzaamheden met het doel leemten en doublures in de bestaande situatie te signaleren en in overleg met het onderwijsveld en de overheid verbeteringen voor te stellen.

In februari 1983 zal op basis van het voorgaande in zeven deelonderwerpen (programma, dimensies, techniek, klimaat, geluid, licht en afwerking) worden gestart met de formulering van relevante kwaliteitseisen vanuit de optiek van de architectenpraktijk. Per onderwerp is een subgroep geformeerd van specialisten en één of meer STARO-architecten. Deze activiteiten zullen de basis vormen voor een effectief en vruchtbaar overleg met de overheid en het onderwijsveld, teneinde middels de legalisatie van goede kwaliteitseisen de bevordering van de kwaliteit van schoolgebouwen na te streven.

Werkgroep Overblijven

Scholengemeenschappen worden nogal eens gehuisvest in noodgebouwen of andere tijdelijke voorzieningen. Van ruimten, gericht op het kind of de onderwijsvorm van zo'n gemeenschap, is dan nauwelijks sprake. Het idee dat het zo niet hoeft, dat voor dezelfde kosten een volwaardige behuizing mogelijk moet zijn, was aanleiding voor de STARO een studie over dit onderwerp te beginnen: geen 'wegwerpschool', maar een gebouw waarin nú onderwijs volledig past en waarin later andere activiteiten onderdak vinden.

STARO-architecten zoeken samen met studenten van de vakgroep wijsgerige en historische pedagogiek van de Rijksuniversiteit Utrecht naar de randvoorwaarden van de overblijvende structuur van zo'n gebouw. De studenten zorgen voor de ideeën van het programma, de architecten zoeken een bouwkundige vertaling. Een kostenafweging maakt eveneens deel

uit van het programma.

De inventarisatie voor het programma blijkt veel waardevolle ideeën op te leveren voor de betrokkenen bij het stichten van scholen; een aparte bundeling hiervan wordt dan ook overwogen.

De werkgroep verwacht dat de rapportage van de studie medio 1983 zal kunnen plaatsvinden.

Verder na de Basisschool

Op verzoek van het bestuur hield een ad hoc werkgroep zich bezig met een STARO-reactie op de ministeriële nota 'Verder na de Basisschool'. Eind december werd de reactie aan de voorzitter van de Centrale Werkgroep Voortgezet Basisonderwijs toegestuurd.

Met nadruk werd er op gewezen dat er door de verantwoordelijke bewindslieden meer aandacht dient te worden besteed aan de ingrijpende gevolgen van de voorstellen op ruimtelijk gebied, gevolgen zowel binnen de school als daarbuiten, in het kader van de infrastructuur van onderwijs.

UIA

In september 1982 kwam de werkgroep Educational and Cultural Spaces bijeen in een zogenaamde round table meeting in Murcia, Spanje. Namens de BNA neemt STARO in de persoon van ir. K.I. Ang actief deel aan deze UIA-werkgroep, die jaarlijks bijeen komt en de resultaten van haar activiteiten op UIA-seminars en -congressen presenteert.

In Murcia werden behandeld:

- a Het round table thema 'outdoor spaces': het interne actiepatroon tussen school en omgeving en de significante wijze waarop dit tot uiting komt in architectuur en vormgeving van de buitenruimten tussen het schoolgebouw en zijn omgeving.
- b Het concept-eindrapport van 'De taak en de rol van de architect in de scholenbouw tussen 1980 en 1990'. Dit rapport houdt in een momentopname en een voortgangspatroon met initiatieven tot actie gebaseerd op de gegevens uit vijftien voornamelijk Europese landen. Besloten werd dit rapport op korte termijn te publiceren en contact te leggen met de UIA-werkgroep Professional Development onder leiding van de heer H. Wheeler (USA).
- c De voorbereidingen voor het UIA-seminar in Bangkok in februari 1983 en de werkgroeprepresentaties, alsmede de voortgang van de werkgroeptaken. De volgende werkgroepmeeting zal worden gehouden in Jeruzalem in december 1983. Het thema is 'Onderwijs buiten de school'.

De UIA-werkgroep Educational and Cultural Spaces bevat min of meer actieve leden uit 25 verschillende landen en is daarmee de grootste UIA-werkgroep.

Werkzaamheden dagelijks bestuur

In het dagelijks bestuur werd veel aandacht besteed aan het beleid van de STARO. Gevoelens van ontevredenheid binnen het dagelijks bestuur over het functioneren van STARO leidden tot tweemaal toe tot het opstellen van een beleidsnotitie.

De eerste notitie werd in de juni-vergadering van het algemeen bestuur besproken. Tot grote verbazing van het DB bleek het algemeen bestuur geen reden te hebben tot kritiek of beleidsombuiging. Een omstreden discussiepunt omtrent het verbreden van het lidmaatschap leidde niet tot een wezenlijk andere opstelling.

In de december-vergadering lag de nadruk op de discussie rond het thema, om naast het bestuderen van technische

aspecten, meer ruimte te geven aan pedagogische aspecten. Het bestuur had de notitie bewust prikkelend gesteld, waardoor een goede discussie op gang kwam. De conclusie was dat de leden zich met een zekere mate van pedagogisering van de studieonderwerpen akkoord verklaarden; de statuten laten deze verruiming toe.

Daar de bezigheden rond het opstellen van de beide beleidsnotities zoveel tijd van het bestuur vergden, kwam men er in het verslagjaar niet toe een studiedag te organiseren.

In het kader van het regelmatig overleg met de Directie Bouwzaken Voortgezet Onderwijs, vond een bespreking plaats met een delegatie van het dagelijks bestuur. Er werd met name gesproken – aan de hand van een door STARO gemaakte notitie – over toepassing van het drager/inbouw-principe in de scholenbouw.

De contacten met het ICS werden voortgezet, zij het dat door de statutenwijziging van het ICS STARO niet meer rechtstreeks in het bestuur deelneemt. De STARO-architect neemt in het vervolg à titre personnel deel aan het ICS-bestuurswerk; deze houdt d.m.v. het lidmaatschap van een werkgroep goede voeling met het STARO-beleid en kan op deze wijze inhoud aan de samenwerking geven.

Studiecoördinator

Na een dienstverband van bijna vier jaar, werd in december 1982 afscheid genomen van mevr. Heikens. Met ingang van het nieuwe jaar werd de heer J. Schaveling tot studiecoördinator benoemd.

STARO-bulletin

Als bijlage bij het BNA-Mededeelingenblad verschenen in 1982 vijf STARO-bulletins, met daarin wetenswaardigheden over onderwijs en scholenbouw.

STARO-jaarverslag

Het verslag over 1981 werd in 1982 gepubliceerd.

Stichting Architectenonderzoek Wonen en Woonomgeving (STAWON)

Binnen de STAWON kan de architect zich bezinnen op zijn taak en functie in het kader van de woningbouw en op alle aspecten van de totstandkoming van de ruimtelijke ordening daarvan.

Ook in het jaar 1982 zijn de verschillende werkgroepen zeer actief geweest en zijn initiatieven genomen om in te spelen op actuele ontwikkelingen.

Modulaire Coördinatie

Het onderzoek naar de consequenties van een eventuele verplicht-stelling van de modulaire coördinatie (volgens NEN 2883) is door het ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer in handen gegeven van de z.g. 'Overleggroep MC'. In deze overleggroep hebben twee STAWON-bestuursleden zitting. Ter ondersteuning van deze bestuursleden zijn twee STAWON-werkgroepen ingesteld, waarin voornoemde bestuursleden zitting hebben.

Een werkgroep houdt zich bezig met de sociaal-economische consequenties van de modulaire coördinatie, terwijl de tweede werkgroep zich richt op de z.g. 'proefprojecten MC'. In dit verband vindt overleg plaats met de architecten, die zijn betrokken bij de proefprojecten.

Inmiddels is een interimverslag verschenen. Dit geeft de opvattingen van de STAWON weer over de relevante vraagstellin-

gen en de wijze waarop deze in het op te starten onderzoek aan de orde dienen te komen.

Naar verwachting zal het onderzoek in het kader van het Innovatiebeleid van Economische Zaken worden voortgezet.

Huisvesting Etnische Minderheden

Begin 1982 rondde de werkgroep een interimverslag af in de vorm van een onderzoeksvorstel. De werkgroep vatte de specifieke problemen van onderzoek ten behoeve van de huisvesting van etnische minderheden samen en stelde de uitgangspunten voor het onderzoek samen.

Op 20 oktober vond er een 'mini'-studiedag plaats, waarvoor beleidsmedewerkers en onderzoekers uit verschillende disciplines en plaatsen rond de tafel zaten. Er werden ervaringen uitgewisseld, aan de hand waarvan het STAWON-onderzoek verder uitgebouwd kon worden. Op dit moment zijn concrete projecten in aanzet uitgewerkt.

Stichtingskosten

De achterbanwerkgroep Stichtingskosten van de STAWON is in de loop van het jaar samengevoegd met de achterbanwerkgroep van de Federatie 'O' tot de werkgroep Goedkoper Bouwen. Voor de verslaggeving zie elders in dit jaarverslag.

Invloed Inspraak

De invloed van de inspraak op de sociale woningbouw en de taak en functie van de architect, alsmede de democratisering van het bouwproces zijn onderwerp van studie geweest in de werkgroep Invloed Inspraak. De werkgroep kwam tot een verslag, waarin een groot aantal vraagstellingen door de leden werd beantwoord.

De conclusies van de werkgroep werden aan de aangesloten toegestuurd, met daarbij de vraag aan de leden welke positieve ervaringen men heeft opgedaan t.a.v. het ontwerpproces, het eindproduct, de geconstateerde woonsatisfactie en andere aspecten.

Architect en Computer

Direct aansluitend op de STAWON-studiedag 'Computergebruik in de sociale woningbouw' op 11 juni 1982 is de werkgroep 'Architect en Computer' ingesteld.

Deze werkgroep had tot taak de mogelijkheden te onderzoeken voor een betere samenwerking tussen architectenbureaus ten aanzien van ontwikkeling en gebruik van (micro)computers. De werkgroep heeft hierover een pre-advies samengesteld.

De werkgroep kwam tot de aanbeveling een samenwerkingsverband van architectenbureaus in te stellen. Inmiddels hebben plusminus vijftig architectenbureaus zich hiervoor aangemeld. De officiële oprichtingsvergadering zal rond april 1983 plaatsvinden. Het voorlopig bestuur en twee projectgroepen bereiden het beleid voor de komende periode voor.

Studiedagen

De hierboven vermelde studiedag 'Computergebruik in de sociale woningbouw' op 11 juni 1982 had een tweeledig doel: op de eerste plaats het opstellen van reactie op de innovatieplannen die het ministerie van EZ ontwikkelt m.b.t. de bouw. Inschakeling van de computer op de architectenbureaus is één van de innovatiemogelijkheden. Ten tweede achtte het bestuur het van belang dat de architecten zich bezinnen op de wijze waarop informatieverwerkende apparatuur de werkwijze op de bureaus kan en mag beïnvloeden, kortom welke filosofie aan de nieuwe ontwikkeling richting dient te geven. Drie medewerkers van het bureau Eykelboom, Gerrits en Middelhoek verzorgden de inleidingen. Gasten waren de heren Groen, Directie

Bouwnijverheid, Groosman, ministerie EZ en Welling, BNA. Samen met Progresbouw en SAR werd eind van het jaar een informatiedag georganiseerd in Eindhoven over hetzelfde onderwerp.

Activiteiten bestuur

- Op 15 april was de algemene bestuursvergadering vooral gewijd aan de beleidsontwikkeling. Algemeen aanvaard werd, dat door alert reageren op de maatschappelijke actualiteit, het architectenstandpunt meer de besluitvorming beïnvloedt. In de vergadering in december werd de daaruit voortkomende 'beleidsnotitie' aanvaard. In een algemene bestuursvergadering in juni namen de heren Oord en Klarenbeek afscheid van het dagelijks bestuur en namen de heren Van de Seyp en Remmers hun plaats in.
- STAWON was vertegenwoordigd op het zeventiende congres van de Columbiaanse Architectenbond in Bogota door een inzending van foto's en tekeningen van de projecten voormalig drinkwaterleidingbedrijf te Rotterdam en voormalige textielfabriek Jannink te Enschede. Thema van het congres was het 'tweede gebruik' van gebouwen.
- Op het IFHP-congres te Oslo stond 'Equal opportunities in urban life' in de belangstelling. Op uitnodiging van het IFHP lichtte de voorzitter van de STAWON de stand van het lopende onderzoek naar de huisvesting van etnische minderheden toe (zie werkgroepen).
- Op de stadsvernieuwingsconferentie in Berlijn, ter afsluiting van het jaar van de stadsvernieuwing door de Raad van Europa, was de STAWON eveneens vertegenwoordigd.
- In opdracht van het ministerie van VRO werd een vooronderzoek verricht naar Woonwaarderingssystemen. Dit onderzoek werd eind 1982 afgerond met een rapport 'Randvoorwaarden en uitgangspunten m.b.t. de woonwaarderingssystemen'. Het rapport dient als basis bij het innemen van het architectenstandpunt bij b.v. vervanging c.q. opheffing van de Voorschriften en Wenken, de Verblijfseenheden en veranderingen in het huur- en subsidie-stelsel.
- De STAWON-werkgroep Stichtingskosten heeft het architectenstandpunt over goedkoper bouwen bij de Federatie 'O' ondergebracht in het kader van het actieprogramma Goedkoper Bouwen van het ministerie van VROM. De voorzitter van de werkgroep, H.G.Battjes, sprak namens de Federatie 'O' op het congres ten tijde van de Bouw RAI. Op dit congres werden door minister Van Dam de eerste kostenbesparende maatregelen van het actieprogramma gepresenteerd. Een STAWON/BNA-stand onderstreepte tijdens de Bouw RAI het belang van de architect. Speciaal voor deze beurs werd door de STAWON een brochure samengesteld van goedkope woningbouwplannen van de aangeslotenen.
- De VRA-OGO (Voorlopige Raad van Advies Onderzoek Gebouwde Omgeving) heeft het voorstel tot het programma voor onderzoek afgerond. STAWON-lid P.Mulder heeft namens de BNA zitting in deze Raad. Discontinuïteit in de architectenbureaus is als punt van onderzoek met name naar voren gebracht.

- In de RAVO (Raad voor de Volkshuisvesting) heeft het STAWON-bestuurslid A.S.van Tilburg namens de BNA zitting. In verband met de voor architecten belangrijke adviesaanvraag m.b.t. de Voorschriften en Wenken en het wijzigen van de Verblijfseenheid als capaciteitsgrondslag, zijn de meningen van de architecten expliciet in de RAVO ingebracht.
- De SBR is op dit moment zeer actief bij het opzetten van onderzoek rond het thema kwaliteit en kosten (van de woningbouw). Een aantal STAWON-leden is actief bij deze onderzoeken.
- In de programmacommissie IOP-Bouw (Innovatie Onderzoekprogramma) van het ministerie van Economische Zaken, heeft het STAWON-bestuurslid Van de Seyp zitting genomen.
- De prijsvraag 'Wanneer is een woning een huis?' werd voorbereid door een van de werkgroepen. Op 30 september werd door de oud-staatssecretaris VROM, mevrouw Langedijk-de Jong, het officiële startsein gegeven. Op dit moment zijn meer dan 600 aanvragen uit binnen- en buitenland binnengekomen. De resultaten van de prijsvraag zullen aan een nader onderzoek worden onderworpen, dank zij de financiële ondersteuning van de Stuurgroep Experimenten Volkshuisvesting. Een van de vijf jury's, de bewonersjury, wordt mede samengesteld door de winnaars van de fotowedstrijd 'Mijn droomhuis', waarvoor grote belangstelling bestaat.
- In 1982 werd zesmaal een IBIS naar de aangeslotenen verstuurd.
- Het STAWON-Bericht verscheen in 1982 in de maanden maart en november.

Stichting Architecten Research (SAR)

Bij een economische teruggang komen allerlei activiteiten, die voorheen vanzelfsprekend waren, onder druk te staan. Dat is ook het geval met onderzoek. Onderzoek wordt gemakkelijk als een franje beschouwd die kan worden afgeknipt zonder het weefsel verder te schaden. Deze opvatting is onjuist. Om in de beeldspraak te blijven: het weefsel zal juist verder uiteenvallen bij afknippen van de 'franje'. Onderzoek is een wezenlijk bestanddeel van onze bouwactiviteit. Sterker nog, onderzoek is een voorwaarde voor het gezond blijven van die bouwactiviteit. Hoe het met de bouw is gesteld, behoeft hier niet te worden uiteengezet. Ieder weet dat de bedrijfstak als geheel in de gevarezone is terechtgekomen. Om onherstelbaar verlies aan kennis en capaciteit te voorkomen moeten alle zeilen worden bijgezet. Bouwactiviteiten zullen nog beter moeten zijn afgestemd op de maatschappelijke vraag. De pluriformiteit en de dynamiek in deze vraag zal nog beter moeten worden verwerkt. Daar is veel onderzoek voor nodig; dat vraagt bovendien om een multidisciplinaire aanpak van dat onderzoek. De problemen betreffen het functioneren van de bedrijfstak als geheel. Onderzoek op disciplinaire basis is niet meer toereikend om deze problemen aan te pakken. Wat is de consequentie hiervan voor de BNA? Dat is dat zij meer dan ooit moet vechten voor de continuïteit

van het onderzoek, maar dat ook meer dan ooit moet doen in samenwerking met andere belangenorganisaties. Ook bij de uitvoering van onderzoek is een multidisciplinaire basis noodzakelijk.

Een voorbeeld van een door de BNA geïnitieerde organisatie met dat karakter is de SAR. De SAR is weliswaar ontstaan als een architecten-initiatief, maar op een bepaald moment werd echter geconcludeerd dat dit een te smalle basis was. De oprichters hebben toen heel bewust bouw- en toeleveringsbedrijven, opdrachtgevers, adviesbureaus en onderwijsinstellingen uitgenodigd om toe te treden.

Deze verbreding heeft grote gevolgen gehad voor het onderzoek – en daarmee komen wij dan tevens op het verslag over 1982. Het onderzoek van de SAR heeft zich het laatste jaar in belangrijke mate verplaatst naar de praktijk. Steeds vaker komt het voor dat deelnemers van de SAR in bouwteamverband projecten volgens de SAR-ideeën proberen te realiseren. Dat levert een schat aan informatie over de consequenties van deze ideeën, over de voor- en nadelen en over de oplossingen die kunnen worden gevonden.

Het onderzoek dat VROM in 1982 aan de SAR heeft opgedragen, heeft dan ook vooral betrekking op deze praktijktoepassingen. Eerst werd een opdracht verstrekt om toepassingen van modulaire coördinatie te documenteren. Dat betrof toepassingen buiten het kader van de officiële proefprojecten. Een vijftiental projecten, voor het merendeel geëntameerd door deelnemers, werden hiertoe doorgelicht. Daarna werd opdracht ontvangen om een documentatie- en evaluatiemodel op te stellen ten behoeve van drager-inbouwprojecten.

In aansluiting daarop werden vervolgens drie projecten onder de loep genomen. Dat zijn het project Lunetten 4D, een 'gemeenschappelijk wonen'-project in Nieuwegein en een vervangend nieuwbouwproject in Schiedam.

Deze projectevaluaties maken deel uit van een veel groter onderzoekprogramma van VROM met betrekking tot de scheidende drager-inbouw.

DHV, Raadgevend Ingenieursbureau, is in 1982 een onderzoek begonnen naar de knelpunten bij gescheiden financiering, goedkeuring en subsidiëring, gescheiden aanbesteding en oplevering en gescheiden beheer. Dat laatste is uitbesteed bij de NWR.

De resultaten van de twee onderzoeksstromen, de praktijkstudies van de SAR en de theoretische studies van DHV en NWR zullen de toepassing van drager-inbouw zeer kunnen stimuleren.

In opdracht van SBR wordt een studie uitgevoerd naar 'uitbreidbare woningen'. In deze opdracht participeren ook Grabowsky & Poort en DHV. De SAR behartigt het ruimtelijke-, Grabowsky & Poort het kostentechnische- en DHV het juridische aspect. Deze studie betekent een wezenlijke aanvulling op de studies over drager-inbouw.

Het eigen geld van de SAR werd in 1982 onder meer besteed aan verder onderzoek naar inschakeling van de microcomputer. In de SAR-stand op de woningbouw-RAI werden vele programma's gedemonstreerd, deels gemaakt met de eenvoudige taal 'LOGO'. Dit trok veel belangstelling.

Ook de herfstbijeenkomst was aan de computer gewijd. Na een inleiding van Diepeveen, directeur van de SBR, gaven deelnemers van verschillende discipline en ook het SAR-bureau zelf een overzicht van de stand van zaken. De dag werd georganiseerd tezamen met Progresbouw en STAWON en was zeer druk bezocht. In de pauzes werden demonstraties gegeven.

Een andere bestemming van het eigen geld bestond uit de organisatie van een schetsweek voor studenten. Onder leiding

van drie architecten, Van Olphen, Reijenga en Van der Werf moesten zij door de mentoren geleverde weefselmodellen inpassen en uitwerken in een situatie in Eindhoven.

Een jury, bestaande uit Bax, Coenen en Kuenzli, beoordeelde de resultaten. Een bespreking is te vinden in Plan 1982, 12. De resultaten van de schetsweek werden gepresenteerd op de voorjaarsbijeenkomst van de SAR, die als thema had 'Systematiek versus vormgeving?' Op deze bijeenkomst kwamen verder als systematisch werkende vormgevers aan het woord Hoogstad en Van der Werf, zie 'De Architect' 1982 7/8 en 'Plan' 1982, 10.

Er werd geparticipeerd in de STAWON Werkgroepen 'Modulaire Coördinatie' en 'Invloed inspraak'.

Het blad 'Open House' realiseerde weer vier nummers. De uitgave van dit blad vindt voortaan plaats in samenwerking met de TH Eindhoven en de Amerikaanse Universiteiten van Boulder in Colorado en MIT in Cambridge.

Sociaal-economische zaken

Coördinatie Commissie Sociaal-economische zaken

Ook in 1982 werd het overleg in de Coördinatie Commissie Sociaal-economische zaken beheerst door de bouwdepressie. In het verslagjaar werd tweemaal – in april en in oktober – een enquête gehouden onder de leden die werkzaam zijn als particulier architect, over de verwachtingen ten aanzien van de opdrachtportefeuille en de werkgelegenheid. Daarnaast werden de resultaten bekend van de onder dezelfde leden gehouden enquête 'Rentabiliteit en kostenstructuur van architectenbureaus over het boekjaar 1979-1980'. Onderwerpen van uitvoerig overleg waren de CAO-onderhandelingen, de prijzenbeschikking bouwkundige architecten en het overleg inzake de Standaard Regeling (SR) met daaraan gekoppeld de beroepsaansprakelijkheidsverzekering. De gesprekken die door het bestuur met de Directeur Bouwnijverheid werden gevoerd, werden voorbereid en geëvalueerd, evenals de gesprekken met de RGD, het overleg in het Orde-ningsoverleg Aanbestedingswezen, het Comité de Liaison en het Contactcentrum Vrije Beroepen. Er werd een standpunt ingenomen inzake de Wet Normering Inkomens Vrije Beroepsbeoefenaren, de Praktikantenregeling en de vergoeding inzake Welstandstoezicht. Andere onderwerpen die aan de orde kwamen, waren beunhazerij, deeltijdarbeid, de Stuurgroep ad hoc, de Gedragsregels, de Deken, het Pensioenfonds en de problematiek van werk-loze afgestudeerden.

Enquête-resultaten

Evenals in 1981 werd ook in dit verslagjaar tweemaal – in april en in oktober – een enquête gehouden onder de leden die werkzaam zijn als particulier architect, over de verwachtingen ten aanzien van de opdrachtportefeuille en de werkgelegenheid. In april zowel als in oktober bedroeg de respons 57%. De resultaten van de enquêtes werden naar regio uitgesplitst. Een regio bestaat uit één of meer Kringen van de BNA. Aan de hand van de uitgewerkte resultaten van de oktober-enquête werden de uitkomsten van de beide enquêtes in 1982 vergeleken. Tussen haakjes vindt men de resultaten van de april-enquête.

I Opdrachtportefeuille

Somberheid overheerst in de verwachtingen van de hoeveelheid werk en de te verwachten omzet over de komende twaalf maanden.

Van de respondenten verwacht 67% een daling van de omzet (in april 1982 was dit 66%). Een gelijkblijvende omzet wordt door 28% waarschijnlijk geacht (was eveneens 28%), terwijl 5% een stijging voorziet (6%).

Bij een groeiend aantal bureaus zijn momenteel in het geheel geen opdrachten onderhanden. 'Gelijkblijven' betekent in dergelijke gevallen dat men ook het komende jaar geen werk verwacht. Gezien de zeer sterke daling van de omzet, die inmiddels al heeft plaatsgevonden, zijn de verwachtingen met betrekking tot de omzet dan ook uiterst zorgelijk.

Naast de bekende redenen voor de daling, zoals de huidige slechte economische situatie en de beunhazerij bij herstel en verbouw, werden veel genoemd de investeringsangst van het bedrijfsleven en de bezuinigingen op investeringen door de overheid. Verder wordt gemeld dat woningbouwverenigingen, maar vooral de diverse overheden steeds meer architecten-werkzaamheden zelf gaan verrichten.

Uitgesplitst per sector luiden de resultaten:

a

Voor de sector herstel en verbouw verwacht 52% (49%) een daling, 39% (42%) een gelijkblijven van 9% (was eveneens 9%) een stijging.

Vooral de beunhazerij wordt regelmatig genoemd als een van de oorzaken van de voortgaande daling in deze sector.

b

De woningbouw is onderverdeeld in vier afzonderlijke sectoren:

- De vooruitzichten voor de sector 'woningwet-, premiecorporatie A- en premiehuurwoningen' blijven slecht. Door 55% (54%) wordt een daling voorzien, door 36% (34%) een gelijkblijven en door 9% (12%) een stijging. Vooral de wederom toegekende lage contingenten door het Rijk vormen de reden voor de sombere verwachtingen.
- Ook in de premie A-sector blijft de situatie zorgelijk. Door 63% (66%) wordt een daling verwacht, terwijl 30% (28%) een gelijkblijven en 7% (6%) een stijging voorspelt.
- In de premie B-sector blijft de situatie schrijnend. Een daling wordt door 75% (79%) voorspeld, een gelijkblijven door 19% (was eveneens 19%) en een stijging door 6% (2%).

In 13 van de 23 Kringen wordt in deze sector door niemand een stijging verwacht.

- De situatie in de vrije sector blijft uiterst somber. Opnieuw verwacht de overgrote meerderheid, nl. 82% (86%) een daling, terwijl de voorspellingen voor gelijkblijven en stijging resp. 15% (13%) en 3% (1%) zijn. In 16 Kringen wordt door niemand een stijging voorzien.

c

In de sector 'gebouwen in de gezondheidszorg' is het beeld zorgelijker. Een daling wordt door 61% (50%) voorzien, terwijl 30% (42%) een gelijkblijven en 9% (8%) een stijging waarschijnlijk acht.

d

In de sector bedrijfsgebouwen zet de dalende tendens zich voort. Een daling wordt door 70% (65%), een gelijkblijven wordt door 25% (29%) en een stijging wordt door 5% (6%) verwacht.

In 12 Kringen wordt door niemand een stijging verwacht.

e

In de sector onderwijsgebouwen voorspelt maar liefst 78% (67%) een daling, terwijl de percentages voor gelijkblijven en stijging resp. 18% (28%) en 4% (5%) zijn.

In 13 Kringen wordt door niemand een stijging verwacht.

f

Ook de sector 'andere bijzondere gebouwen' biedt geen enkel perspectief. Een daling wordt door 64% (61%) verwacht, een gelijkblijven door 29% (31%) en een stijging door 7% (8%).

Tenslotte de sector 'overheidsgebouwen'. Hier wordt door 75% (68%) een daling waarschijnlijk geacht, terwijl 21% (27%) een gelijkblijven en 4% (5%) een stijging voorziet.

In 16 Kringen wordt door niemand een stijging verwacht.

Over het geheel genomen zijn de percentages nog ongunstiger dan in de vorige enquête. Met name de sectoren waarbij de overheid als financier optreedt zijn zeer ongunstig beoordeeld. Voor alle sectoren geldt, dat de enorme daling van de omzet de voorspellingen een extra zorgwekkende dimensie geeft.

II Werkgelegenheid

In totaal is er sprake van een verwachte daling van de werkgelegenheid eind 1983 t.o.v. begin 1982 met 27%, hetgeen desastreus genoemd kan worden. In twee jaar tijd dreigt dus meer dan een kwart van het aantal arbeidsplaatsen te verdwijnen. In de vorige enquête werd deze vermindering voor dezelfde periode nog geschat op 19%.

De verwachting uit de enquête van april jl., dat in 1982 14% van de werkgelegenheid zou gaan verdwijnen, blijkt uit te komen. In oktober 1982 verwacht men voor geheel 1982 een achteruitgang van 15%; een hard percentage, gezien het feit dat reeds $\frac{3}{4}$ van het jaar is verstreken.

De vooruitzichten voor 1983 zijn zeer sterk verslechterd. Werd in april jl. nog een verdere teruggang verwacht van slechts 5%, in oktober verwachtte men dat in 1983 maar liefst 12% van de arbeidsplaatsen verloren zal gaan.

De totale verwachte teruggang van het personeelsbestand van 27% in 1982 en 1983 betekent dat in die twee jaren circa 1850 arbeidsplaatsen bij architectenbureaus van BNA-leden zullen verdwijnen.

In de periode 1980/1981 vond reeds een achteruitgang van het totaal aantal werkzame personen plaats van 11%, of 850 personen.

Bij elkaar genomen komen in vier jaar tijd circa 2700 arbeidsplaatsen op bureaus van BNA-leden, ofwel 35% van het totaal, te vervallen.

Voor in het Oosten, dat de Kringen Zwolle, Twente, Steden-driehoek, Arnhem en Nijmegen omvat, in het Noorden (Groningen, Friesland en Drenthe) en in het Centrum is de situatie alarmerend. Hier dreigt in een tijdsbestek van twee jaar nog eens een derde gedeelte van het totaal aantal arbeidsplaatsen te verdwijnen. In de Kring Nijmegen zal het aantal arbeidsplaatsen met meer dan de helft verminderen, in de Kringen Dordrecht en Twente met meer dan 40%.

Hieronder de landelijke percentages voor de jaren 1982 en 1983 voor de diverse personeelscategorieën.

De percentages tussen haakjes hebben betrekking op de voorspellingen voor hetzelfde tijdvak uit de vorige enquête.

- Het aantal eigenaars resp. directieleden krimpt verder in. Het aantal directieleden dat architect is, vermindert met 6% (5%) en het aantal overige directieleden vermindert met 19% (23%).
Het wegvloeien van de know-how dat hiermee gepaard gaat, is uiterst zorgwekkend.
- Bij de stafmedewerkers zet de personeelsvermindering zich in een sterk stijgend tempo voort. Het aantal architect-medewerkers daalt met 31% (18%) en het aantal niet-architect-stafmedewerkers daalt met 25% (21%).
Ook hier is het wegvloeien van de know-how een bijzonder triest gegeven.
- De grootste teruggang treft echter de overige medewerkers.
Het technisch personeel (ongeveer de helft van het totale aantal medewerkers) vermindert met maar liefst 34%

(24%), terwijl het aantal administratieve medewerkers met 28% (20%) slinkt.

In tabelvorm is de verwachte ontwikkeling van de werkgelegenheid weergegeven.

III Vergelijking met Bouwprognose

Op 3 november 1982 bood minister Nypels van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening aan de Tweede Kamer de Nota Bouwprognoses 1982-1983 aan. Hierin worden ramingen gegeven m.b.t. de ontwikkeling in de bouw in de betreffende periode.

Uit de nota blijkt dat de bouwproductie in de sector burgerlijke en utiliteitsbouw zowel in 1982 als in 1983 zal dalen met circa 7%. Daarnaast blijkt uit de bouwprognoses dat voor 1982 het bouwvergunningenvolume zelfs met bijna 20% zal dalen t.o.v. 1982. Voor 1983 wordt wederom een daling verwacht.

IV Conclusies

1

Van de respondenten verwacht 67% (bij de vorige enquête was dit 66%) een omzetsdaling en slechts 5% een omzetsstijging.

2

In alle sectoren van de bouw blijft de omzet dalen. De verwachtingen zijn weer ongunstiger dan ten tijde van de vorige enquête. De enorme vermindering van de opdrachtportefeuille, die in de afgelopen tijd reeds heeft plaatsgevonden, geeft de voorspellingen een extra zorgwekkende dimensie.

3

Als algemene redenen voor de daling worden genoemd de huidige slechte economische situatie en de beunhazerij, vooral bij herstel en verbouw.

Andere veel genoemde redenen zijn: de investeringsangst van de bedrijven, de bezuinigingen op investeringen door de overheid en het feit dat bepaalde opdrachtgevers, met name de gemeenten en de woningbouwverenigingen, steeds meer architectenwerkzaamheden zelf gaan verrichten.

4

In totaal is er sprake van een verwachte daling van de werkgelegenheid in een periode van twee jaar met 27%.

Omgeslagen over het totaal bij architectenbureaus van BNA-leden werkzame personen, betekent dit een aantal van meer dan 1800.

Voor in het Oosten, Noorden en Centrum is de situatie alarmerend. Hier dreigt een derde van het totaal aantal arbeidsplaatsen te verdwijnen.

5

De enquête-resultaten worden onderschreven door de onlangs verschenen Nota Bouwprognoses van het ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, waaruit een forse teruggang in de bouwproductie en het bouwvergunningenvolume in de jaren 1982 en 1983 blijkt.

6

De alarmerende situatie waarin de bouwnijverheid momenteel verkeert eist van de regering het nemen van vergaande maatregelen, zoals:

- het stimuleren van woningbouw, stadsvernieuwing, renovatie en restauratie;
- het stoppen van de bezuinigingen op de overheidsinvesteringen in gebouwen;

Verwachte ontwikkeling van de opdrachtportefeuille 1983 (in %)

	daling	gelijkblijven	stijging	totaal
Herstel en Verbouw	52	39	9	100
Woningwet-, premiecorporatie A- en premiehuurwoningen	55	36	9	100
Premie A-woningen	63	30	7	100
Premie B-woningen	75	19	6	100
Woningen vrije sector	82	15	3	100
Gebouwen gezondheidszorg	61	30	9	100
Bedrijfsgebouwen (w.o. agrarische gebouwen)	70	25	5	100
Onderwijsgebouwen	78	18	4	100
Andere bijzondere gebouwen	64	29	7	100
Overheidsgebouwen	75	21	4	100
. Totaal voor alle sectoren in geheel Nederland	67	28	5	100

Opdrachtportefeuille

Verwachtingen in % uitgesproken in oktober 1981, april 1982 en oktober 1982 m.b.t. de verschillende sectoren

sectoren	daling			gelijkblijven			stijging		
	okt. 1981	apr. 1982	okt. 1982	okt. 1981	apr. 1982	okt. 1982	okt. 1981	apr. 1982	okt. 1982
Herstel en verbouw	59	49	52	31	42	39	10	9	9
Woningwet-, premiecorporatie A- en premiehuurwoningen	37	54	55	46	34	36	17	12	9
Premie A-woningen	59	66	63	34	28	30	7	6	7
Premie B-woningen	87	79	75	12	19	19	1	2	6
Woningen vrije sector	92	86	82	7	13	15	1	1	3
Gebouwen gezondheidszorg	61	50	61	32	42	30	7	8	9
Bedrijfsgebouwen (w.o. agrarische gebouwen)	76	65	70	20	29	25	4	6	5
Onderwijsgebouwen	76	67	78	20	28	18	4	5	4
Andere bijzondere gebouwen	66	61	64	27	38	29	7	8	7
Overheidsgebouwen	73	68	75	20	27	21	7	5	4
Totaal van alle sectoren in Nederland	71	66	67	24	28	28	28	6	5

Werkgelegenheid 1982-1983

1 januari 1982 = 100

datum	directie		stafmedew.		ov.medew.		totaal
	Arch.	N.-Arch.	Arch.	N.-Arch.	Tech.	Adm.	
1-1-1982	100	100	100	100	100	100	100
1-7-1982	99	93	95	95	94	95	95
1-1-1983	97	87	80	89	81	85	85
1-7-1983	96	83	75	79	72	78	78
1-1-1984	94	81	69	75	66	72	73
daling 1-1-1984 t.o.v. 1-1-1982	6	19	31	25	34	28	27

De totale verwachte teruggang van het personeelsbestand van 27% betekent een verlies van ca. 1850 arbeidsplaatsen

Verwachte daling van het aantal medewerkers in % per Kring per 1 januari 1984 t.o.v. 1 januari 1982

Kring	directie		staf-medewerkers		overige medewerkers		totaal
	archi- tecten	niet archi- tecten	archi- tecten	niet archi- tecten	tech- nisch	admi- nistratief	
Alkmaar	5	—	33	—	38	38	27
Amsterdam	8+40	34	22	31	23	26	
Arnhem	8	—	23	+13	18	18	15
Centrum	9	—	28	40	38	39	31
Dordrecht	19	100	—	—	56	75	43
Drenthe	5	75	20	—	36	37	29
Friesland	8	—	43	19	42	30	28
's-Gravenhage	2	13	28	20	30	30	24
Groningen	18	—	54	50	47	43	38
's-Hertogenbosch	+3	50	33	11	41	24	28
Kennermerland	7	40	29	+33	11	8	10
Midden-Brabant	6	25	25	33	25	22	20
Nrd. en Midden-Limburg	—	33	50	17	50	27	27
Nijmegen	14	50	33	33	71	50	54
Rijnland	+9	—	29	18	20	+22	7
Rijnmond	4	17	26	14	25	19	21
Stedendriehoek	14	—	40	37	46	34	36
Twente	6	50	50	50	55	41	45
West-Brabant	—	nvt	nvt	100	49	25	21
Zeeland	—	—	—	—	22	25	18
Zuid-Limburg	7	25	19	44	22	13	19
Z.O.-Brabant	2	—	50	39	46	41	36
Zwolle	—	100	50	17	21	—	19
Totaal	6	19	31	25	34	28	27

- het meer inschakelen van geregistreerde architecten bij overheidsopdrachten, met name door gemeenten;
- het effectief bestrijden van de beunhazerij;
- het op korte termijn tot stand komen van de Wet op de Architectentitel.

Gesprekken op ministerie

Op 17 maart en 20 oktober werden de enquête-resultaten besproken met ir.S.A.Kool, directeur Bouwnijverheid van het ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening. De BNA-delegatie bestond uit ir.P.A.M.Mertens, J.Molenaar, ir.N.van der Kolk en drs.B.G.Stege.

Hoe nuttig en noodzakelijk ook, lichtpunten leverden deze besprekingen niet op. Een afschaffing c.q. forse verlaging van de BTW voor de gebouwen zit er niet in, het omzetten van werkloosheidsuitkeringen in restauratiesubsidies, hoe aantrekkelijk dit ook mag klinken voor ir.Kool, lijkt niet te realiseren, aanvullende werkgelegenheid wordt niet de juiste methode genoemd om uit de malaise te komen.

Om met een opmerking van de directeur Bouwnijverheid te besluiten: in 1983 wordt geen herstel verwacht in de algemene economische sfeer. Er is dan ook geen enkel lichtpuntje voor de bouw.

Rentabiliteit particuliere bureaus

In 1981 werd over het boekjaar 1979-1980 de enquête 'Rentabiliteit en kostenstructuur van architectenbureaus' gehouden, uitgevoerd door het bureau Moret & Limperg, registeraccoun-

tants. De resultaten, die in de loop van 1982 bekend werden, vormen de basis van het overleg tussen de BNA en het ministerie van Economische Zaken over een structurele aanpassing van de tarieven.

Het belang van de enquête mag blijken uit het feit, dat bij de Prijzenbeschikking bouwkundige architecten 1982, reeds rekening is gehouden met de resultaten, waardoor:

- het uurtarief is verhoogd met 5% in plaats van 4,2%
- een veronderstelde produktiviteitsstijging voor 1980 en 1981 buiten beschouwing is gelaten.

Een vergelijking van de resultaten van de vier gehouden Enquêtes Rentabiliteit (1974, 1976, 1978 en 1980) toont duidelijk aan hoezeer de situatie van de bureaus in de loop der jaren is verslechterd.

Uit de resultatenberekeningen (voor 1974 en '76 over 76 bureaus, voor '78 over 124 en voor '80 over 119 bureaus) blijkt de winst in procenten van de omzet gedaald te zijn van 10,7% in 1974 tot 6,7% in 1980.

De winst in 1978 gaf een stijging te zien ten opzichte van 1976, omdat 1978 een 'goed' jaar was én door het verschil in populatie. Binnen de groep van deelnemende bureaus waren er 31 die hun cijfers over de jaren '74, '76 en '78 instuurden. De winstontwikkeling in deze groep was: voor 1974 een winst van 11,4% van de omzet, voor 1976 een winst van 9,5% van de omzet en voor 1978 een winst van 9,4% van de omzet. In het rapport Rentabiliteit Architectenbureaus 1974/1976 is de normatieve rentabiliteit benaderd op 15,5% van de omzet. In alle vier de jaren waarin de enquête werd gehouden, bleven de resultaten hierbij achter.

Uit de frequentieverdeling van de winst, respectievelijk het ver-

lies in % van de omzet, komt 1978 als een redelijk jaar naar voren. De uitkomsten over 1980 laten echter een grote terugslag zien.

Wat de financieringsstructuur van de bureaus betreft: deze kan als optimaal worden beschouwd als de verschillende vormen van vermogen aansluiten op de vormen van vastlegging. Het eigen vermogen zou in % van het balanstotaal gelijk moeten zijn aan onderhanden werk en debiteuren.

Eind 1980 zou, volgens deze regel, het vermogen van eigenaren 64% van het balanstotaal hebben moeten bedragen.

Uit het oogpunt van solvabiliteit zou een overschot van eigen vermogen boven de 64% en vervolgens een overschot van lang vreemd vermogen boven de vereiste 21% per eind 1980 gewenst zijn.

Per eind 1980 is echter slechts 44% van onderhanden werk en debiteuren gefinancierd met eigen vermogen en 20% met lang vreemd vermogen. Dit betekent dat slechts 1% lang vreemd vermogen resteert voor de 21% vaste activa, die dus per saldo voor 20% met kort vreemd vermogen zijn gefinancierd.

De solvabiliteit was in 1980 slecht.

Ten aanzien van de liquiditeit is op te merken dat de op korte termijn opeisbare schulden eind 1980 (35%) voor slechts 43% werden gedekt door liquide middelen (15%).

Per ultimo 1974 werden de op korte termijn opeisbare schulden (29%) nog voor 66% gedekt door liquide middelen (19%). De liquiditeit is in 1980 vergeleken met 1974 dus eveneens sterk verslechterd.

Er is voorts sprake van een negatieve arbeidsproductiviteitsontwikkeling, zo blijkt uit de enquête. Twee oorzaken zijn hiervoor aan te voeren:

- de noodzaak tot het inzetten van hoger gekwalificeerd personeel en
- de noodzaak tot het verrichten van meer (niet extra betaald) werk voor een identiek project.

Tijdelijke Wet normering inkomens

De minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft de bouwkundige architecten aangewezen als categorie, waarop de Tijdelijke Wet normering inkomens vrije-beroepsuitoefenaren van toepassing zal zijn. Dit Aanwijzingsbesluit betekent, dat het gemiddelde inkomen van de categorie bouwkundige architecten niet boven het norminkomen mag uitgaan. Dit houdt echter niet in, dat het inkomen van een individuele architect daar niet bovenuit mag gaan.

De minister denkt aan een norminkomen, vergelijkbaar met schaal 150 van de BBRA (Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren). De BNA is het daarmee niet eens. Zij is van mening, dat het vaststellen van één norminkomen voor architecten te kort doet aan de grote verscheidenheid in functie en verantwoordelijkheid, die binnen de architectenwereld wordt aangetroffen.

Sinds jaren wordt de architect-eigenaren c.q. directeurs van een BV door de BNA geadviseerd zich in te schalen in één van de volgende schalen van het Bezoldigingsbesluit:

- schaal 148 (hoofd-architect),
- schaal 150 (hoofd-architect A),
- schaal 153 (hoofdingenieur-directeur).

In de inkomensvergelijking tussen de vrije-beroepsbeoefenaar en de ambtenaar wordt rekening gehouden met de risico's, die de vrije-beroepsbeoefenaar loopt.

In verband met onder andere de conjunctuur-gevoeligheid van het inkomen van de architect wordt een risico-premie aan het

norminkomen toegevoegd, waarbij het ministerie voorlopig denkt aan 3% van de omzet.

Daarnaast wordt er rekening gehouden met een onzekerheidsmarge van 5% van het norminkomen, omdat ervan wordt uitgegaan dat een verschil van 5% tussen het norminkomen en de uit de enquêtes verkregen cijfers voor het gemiddelde feitelijke inkomen te gering is om een werkelijke afwijking te mogen vaststellen.

Voor de architecten wordt er bovendien van uitgegaan dat de inkomens in verband met de conjunctuur-gevoeligheid sterk kunnen schommelen. Enquête-gegevens over één bepaald jaar zullen dan ook zelden een betrouwbaar beeld geven van de feitelijke inkomens over een wat langere periode. Derhalve wordt er nog eens een onzekerheidsmarge gehanteerd van 3 à 4% van de omzet.

Het architectenbureau dient beoordeeld te worden als een bedrijfs-economische eenheid, aldus de BNA. Dit betekent dat de rentabiliteit van het architectenbureau en daarmee de continuïteit van de werkgelegenheid als basis zou moeten dienen voor het prijsbeleid, en niet het inkomen van de binnen het architectenbureau werkzame beroepsbeoefenaren.

De rentabiliteitsenquêtes particuliere architectenbureaus over de jaren 1974, 1976 en 1978 hebben aangetoond dat het noodzakelijk geachte rendement gemiddeld niet wordt gehaald.

De opbouw van het normatieve rendement van het particuliere architectenbureau wijkt in principe niet af van die voor een willekeurige, qua omvang te vergelijken onderneming, op één punt na: de vermogensvorming. Deze is noodzakelijk omdat de architect in de uitoefening van zijn beroep als onafhankelijk adviseur van de opdrachtgever moet functioneren.

Het vereiste van functionele onafhankelijkheid betekent in de huidige maatschappij financiële onafhankelijkheid en derhalve de noodzaak tot zelffinanciering.

Reeds jaren is en wordt met het ministerie van Economische Zaken overleg gevoerd over de situatie, waarin de particuliere architectenbureaus zich bevinden. Ook in dit overleg wordt door de BNA met grote nadruk gesteld, dat bij de vaststelling van norminkomens rekening dient te worden gehouden met de bedrijfsmatige aspecten van het architectenbureau.

Tot de kosten hiervan behoren:

- een rentevergoeding voor het in de beroepsuitoefening geïnvesteerde eigen vermogen;
- een compensatie voor het door inflatie aangetaste nominale eigen vermogen;
- een voorziening voor de gestegen vermogensbehoefte door de expansie;
- een voorziening voor de vorming van het door de beginnende architect benodigde eigen vermogen;
- een voorziening ter dekking van het ondernemingsrisico.

Prijzenbeschikking bouwkundige architecten

Met ingang van 14 juli 1982 is een nieuwe 'Prijzenbeschikking bouwkundige architecten 1982' van kracht geworden.

De voornaamste punten uit deze beschikking zijn:

- 1 De uurtarieven voor de door de architect verrichte werkzaamheden mogen een trendmatige verhoging van maximaal 5% ondergaan.

De *minimumtarieven* volgens bijlage V van de AR 1971 en bijlage C van de RR 1971 luiden nu als volgt:

- a werkzaamheden in de woonplaats van de architect, al of niet op zijn bureau, per uur f 90,-
- b werkzaamheden, al of niet in de woonplaats van de archi-

teet:

per halve dag	f 361,-
per dag	f 542,-
per dag met reistijd op de volgende dag	f 763,-

- 2 De honoraria in bijlage I van de RT 1963 (herziening 1980) zijn gewijzigd met uiteenlopende percentages. De verhoging komt gemiddeld uit op 6%. De nieuwe tabel luidt als volgt:

Tabel I

Bouwsom in guldens	Honorarium in guldens 1 type	per type vanaf 2e type
100.000	9.305	3.719
500.000	21.470	4.672
1.000.000	31.277	5.479
2.500.000	50.388	6.996
5.000.000	72.696	8.704
10.000.000	104.532	11.072
15.000.000 en hoger	129.024	12.837

Bij elke stijging van de bouwsom met f 1.000.000,- boven f 15.000.000,- stijgt het honorarium voor 1 type met f 4.229,- en per volgend type met f 298,-.

- 3 Het toeslagpercentage volgens bijlage IV van de AR 1971 en bijlage B van de RR 1971 blijft ongewijzigd.
- 4 De bijlagen I, II en III van de AR 1971 en bijlage A van de RR 1971 en bijlage II van de RT 1963 (herziening 1980) blijven ongewijzigd.
- 5 Men is verplicht een administratie te voeren waaruit moet blijken:
- de bouwsom, op basis waarvan het honorarium wordt berekend;
 - ingeval het honorarium wordt berekend op basis van de aan die werkzaamheden bestede tijd: het aantal door de architect bestede uren, het uurbedrag dat vóór 1 juli 1982 voor een gelijke dienst in een overeenkomstig geval werd berekend, alsmede het bedrag waarmee en de datum waarop het eerstgenoemde bedrag na die datum werd verhoogd;
 - ingeval de medewerkers op uurbasis werken: het aantal bestede uren, de loonsom per uur en het percentage van die loonsom dat vóór 1 juli 1982 werd toegepast, alsmede de procentpunten, waarmee dat percentage na die datum werd verhoogd.
- Men is tevens verplicht de administratie gedurende een jaar ter inzage voor de daartoe bevoegde ambtenaren te bewaren.
- 6 Bovenstaande wijzigingen in de tarieven betreffen een trendmatige aanpassing. Aan de hand van de resultaten van de Enquête Rentabiliteit 1980 zal met het ministerie van Economische Zaken overleg worden gevoerd over een structurele tariefswijziging.

Standaard Regeling (SR)

Het gehele verslagjaar duurde het overleg voort over het commentaar van de interdepartementale werkgroep op de Standaard Regeling (SR).

In het eerste kwartaal werd in grote lijnen overeenstemming bereikt over de administratieve juridische voorwaarden. Ter kennismaking werd dit deel toegezonden aan verschillende departementen en diensten.

Binnen de BNA werd dit deel voorgelegd aan de Coördinatiecommissie Sociaal-Economische Zaken.

Eind van het jaar waren de binnengekomen reacties onderwerp van gesprek in het SR-overleg.

Met het onderdeel honorariumstructuur werd medio 1982 gestart.

Tegelijkertijd werden in een apart overleg de besprekingen aangevangen over de Klassen-indeling en de hoogte van de tabellen.

Aan dit overleg wordt deelgenomen door de ministeries van Economische Zaken, Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer en Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur.

Standaard Architecten Administratie

Op 4 mei 1982 werd speciaal voor de kleine architectenbureaus een studiedag over de Standaard Architecten Administratie georganiseerd.

Conform de Handleiding SAA van april 1976 werd een nieuw overzicht gepubliceerd van de 'Richtcijfers', waarmee de uurtarieven van particuliere architectenbureaus berekend kunnen worden.

CAO voor personeel in dienst van architectenbureaus

Per 31 maart werden de salarisschalen en werkelijke salarissen overeenkomstig de indexeringsclausule verhoogd met 2,73% met een minimum van f 63,- per maand.

Intussen waren de besprekingen tussen de partijen over een nieuwe CAO voor de periode 1 april 1982 tot en met 31 maart 1983 begonnen. Nadat een akkoord was bereikt, bleken de voornaamste punten te zijn:

Toepassing salaristabellen:

Artikel 6

- Toevoegen aan lid d: 'De leeftijdsverhogingen zullen tenminste per maand bedragen de verhoging van de minimumsalarissen in de desbetreffende schaal, voorzover daarmee de maximumschaal niet wordt overschreden'.
- Nieuw lid e:
Het is mogelijk van het onder d. gestelde af te wijken in de volgende gevallen:
 - In individuele gevallen, wanneer de betrokkene de van hem verwachte prestatie volgens de beoordeling van de werkgever niet meer waar maakt; dat wil zeggen dat betrokkene duidelijk langdurig slechter is gaan functioneren. Werkgever zal die beoordeling dan aan de werknemer schriftelijk moeten motiveren.
 - In collectieve gevallen, indien dit voor iedereen geldt en de maatregel in overleg met het personeel tot stand is gekomen en bedoeld is om verlies van arbeidsplaatsen te voorkomen.
Zowel in geval a als b mogen werknemers niet onder het minimum van de leeftijdschalen komen.

- Nieuw lid f:
Werknemers, die voor de uitvoering van een bepaald project in onderling overleg tijdelijk in dienst treden van derden, hebben na deze periode tenminste aanspraak op het salaris, dat zij bij een normaal voortgezet dienstverband zouden hebben verworven.

Salarissen

Indexeringsclausule

- 1 De salarisschalen zowel als de werkelijke salarissen zullen per 1 oktober 1982 worden verhoogd overeenkomstig de stijging van het geschoonde prijsindexcijfer voor de gezinsconsumptie, zoals dit maandelijks wordt gepubliceerd door het CBS.
- 2 De salarisschalen zowel als de werkelijke salarissen zullen per 31 maart 1983 worden verhoogd met 60% van de stijging van het geschoonde prijsindexcijfer voor de gezinsconsumptie, zoals dit maandelijks wordt gepubliceerd door het CBS.

Toelichting

- ad 1 De prijscompensatie op 1 oktober 1982 bedraagt: 3,01%
- ad 2 Partijen bij de CAO zijn overeengekomen dat werknemers van de prijscompensatie van 31 maart 1983, 40% zullen inleveren als een bijdrage ter verlichting van de lasten van de werkgevers in deze bedrijfstak. Dit gebeurt met de intentie dat minder arbeidsplaatsen dan thans wordt verwacht, verloren zullen gaan.

Fusie en gehele of gedeeltelijke bureausluiting

De tekst van artikel 22 wordt geheel vervangen door de navolgende:

- 1 Bij fusie en gehele of gedeeltelijke bureausluiting zijn de informatie en overlegprocedure, zoals bij de Wet en de SER-fusiegedragsregels 1975 zijn voorgeschreven, van toepassing. Voorts zal de werkgever op overeenkomstige wijze overleg plegen bij het treffen van maatregelen genoemd onder 2.
- 2 Bij een vermindering van het aantal arbeidsplaatsen binnen het bureau en binnen Nederland tengevolge van:
 - fusies, waarbij niet de SER-fusiegedragsregels van toepassing zijn;
 - invoering van nieuwe systemen van elektronische gegevensverwerking, inclusief tekensystemen;
 - afstoting van belangrijke delen van de activiteiten of beëindiging van onderdelen van het bureau
 is de werkgever gehouden om tijdig, in een stadium waarin besluitvorming nog kan worden beïnvloed, de ondernemingsraad of – indien een OR ontbreekt – het gezamenlijke personeel informatie te verschaffen. Daarnaast zal de werkgever de verstrekte informatie eveneens bespreken met de vakbonden, waarvan de werkgever bekend is dat zij leden onder zijn werknemers tellen.
- 3 De werkgever draagt er zorg voor dat, rekening houdende met de eventueel in beraad gemaakte afspraken, de werknemers in het bureau worden geïnformeerd omtrent de bereikte conclusies.
- 4 Door de werkgever dan wel door één der partijen beschikbaar gestelde informatie zal – indien de inbrenger daarom verzoekt – onder geheimhouding worden behandeld. In dat geval zal tijdens en na het gesprek over de inge-

brachte informatie publicatie naar buiten slechts geschieden met instemming van de betrokken gesprekspartners.

- 5 De uiteindelijke verantwoordelijkheid en de daaruitvloeiende bevoegdheid van de werkgever voor het nemen van beslissingen blijven onaangetast.
- 6 Teneinde de nadelige gevolgen van de maatregelen, genoemd onder 2, voor de werknemers zoveel mogelijk op te vangen zal de werkgever in overleg met de vakbonden maatregelen en voorzieningen treffen, welke worden vervat in een Sociaal Plan.

Onveranderd blijft o.a.:

- Een minimum van f 276,- per procent prijsstijging op jaarbasis voor de prijscompensatie.
- Een minimumvakantietoelage van f 2.005,-.
- Een werkgeversbijdrage van f 21,- per werknemer.

Tenslotte wordt in een protocol, behorende bij de CAO, opgenomen:

- 1 Van de te verwachten verlaging van de pensioenpremie per 1-1-1983 zal 50% ten goede komen aan de werkgevers, 25% ten goede komen aan de werknemers en 25% worden overgeheveld naar de SUA.
- 2 Mochten uit het lopende onderzoek van de SUA naar maatregelen die de werkgelegenheid bevorderen, geen positieve resultaten komen, dan zal de onder 1. bedoelde 25% van de verlaging van de pensioenpremie niet naar de SUA worden overgeheveld, maar ten goede komen aan de werknemers.
- 3 Er zal een door de Stichting Fonds te financieren onderzoek worden ingesteld naar structuurverbeterende maatregelen in de bedrijfstak.
- 4 Met betrekking tot aanbevelingen die door de regering eventueel zullen worden gedaan in de sfeer van de loonontwikkeling, zal door de partijen bij de CAO constructief overleg worden gevoerd, met als doelstelling een lastenverlichting ter bevordering van de overlevingskansen van particuliere architectenbureaus.

Bedrijfscommissie voor de Architectenbureaus

Voor de activiteiten van de Bedrijfscommissie voor de Architectenbureaus in 1982 verwijzen wij naar het eigen jaarverslag.

Stichting Fonds voor de Architectenbureaus

Belangstellenden naar het werk van de Stichting Fonds voor de Architectenbureaus gedurende het verslagjaar 1982 worden verwezen naar het eigen jaarverslag.

Stichting Uittreden Architectenbureaus (SUA)

Voor het verkrijgen van een inzicht in de activiteiten van de Stichting Uittreden Architectenbureaus (SUA) wordt verwezen naar het eigen jaarverslag.

Pensioenfonds voor de Architectenbureaus

Onder directeuren van een BV of een NV werd in augustus 1981 een enquête gehouden over een eventuele uitbreiding van de verplichtstelling van het Pensioenfonds voor de Architectenbureaus tot directeuren van een BV of NV. De resultaten werden in 1982 openbaar gemaakt.

Gezien de respons (meer dan 50%) kan de enquête representatief worden geacht voor alle directeuren.

De uitslag: van de directeuren vindt 38% een verplichte deelname juist, 42% vindt deze onjuist en 20% heeft geen mening. De enquête-resultaten zijn op 25 februari 1982 door het bestuur van het Pensioenfonds besproken. Gezien de uitkomst van de enquête zag het bestuur geen aanleiding het initiatief te nemen om uitbreiding van de verplichtstelling voor directeuren te bevorderen.

Voor nadere gegevens verwijzen wij naar het eigen jaarverslag van het fonds.

Enquête onvolledige opdrachten en betalingen

Naar aanleiding van voorstellen in de Algemene Vergadering zal de BNA in de eerste helft van 1983 een enquête onder de leden houden. Doel is het verzamelen van gegevens over de mate waarin onvolledige opdrachten aan architecten worden verstrekt én naar het betalingsgedrag van verschillende soorten opdrachtgevers.

Structuuronderzoek Bouwnijverheid

In 1982 verscheen het Beleidsrapport van de Stichting Structuuronderzoek Bouwnijverheid, de afsluiting van de beleidsfase van het Structuuronderzoek Bouwnijverheid. Het bestuur van de Stichting wordt gevormd door in totaal 28 organisaties en instellingen, waaronder de BNA.

Aan de afronding van het onderzoek ging in november 1980 de publikatie van de twee blokkrapporten 'Gebouwde omgeving: gebruik, beheer en inrichting' en 'De bouwnijverheid in de jaren tachtig' vooraf.

Doel van het Structuuronderzoek is: het onderkennen van wensen, doeleinden en structurele vraagstukken van alle bij het bouwproces betrokken partijen – zoals gebruikers, ondernemers en werkers in de bouwnijverheid en de overheden – en het formuleren van aanbevelingen met betrekking tot het beleid ten aanzien van het bouwen en de gebouwde omgeving.

Om enkele punten uit het Beleidsrapport te noemen:

- het oordeel over het bouwbeleid van de overheid luidt, dat van enige gelijkmatigheid in de bouwproductie tot nu toe geen sprake is geweest. De schoksgewijze ontwikkeling van het bouwproductievolume en daarmee van de werkgelegenheid is het centrale probleem waarmee de bedrijfstak bouwnijverheid wordt geconfronteerd. Zowel de kwaliteit van het politieke besluitvormingsproces als het niet toereikend zijn van het instrumentarium zijn de belangrijkste oorzaken van deze situatie. De Stichting dringt aan op een op de continuïteit en planmatigheid gericht bouwbeleid, dat is afgestemd op het structureel gewenste niveau van bouwproductie, passend in het streven naar een stabiele ontwikkeling van de nationale economie en een evenwichtige arbeidsmarkt. De bouwminister zal meer bevoegdheden moeten krijgen om onder meer het geprognosticeerde bouwprogramma daadwerkelijk te kunnen realiseren. Zolang het door de Stichting voorgestane bouwbeleid zijn

beslag nog niet heeft gekregen, dient er op korte termijn door middel van aanvullende maatregelen een stimulerend beleid te worden gevoerd.

- ten behoeve van een doeltreffend bouwbeleid is een afstemming van dit beleid tussen verschillende gemeenten en een meer onderbouwde en intergemeentelijke bouw-programmering noodzakelijk.
- het inhalen van het huidige woningtekort moet de grootst mogelijke prioriteit krijgen. Een jaarlijks programma van circa 120000 woningen voor de jaren tachtig is noodzakelijk. Op de instandhouding van de bestaande voorraad woningen moet meer nadruk vallen. Een vervangingsniveau van ongeveer 30000 woningen per jaar is gewenst. Gezien de veroudering van de voorraad gebouwen en woningen en de situatie bij de stadsvernieuwing bestaat een zeer aanzienlijke behoefte aan herstel en verbouwing en onderhoud. Deze sectoren worden gekenmerkt door een grote arbeidsintensiteit en hangen sterk pro-cyclisch met de conjunctuur samen. Er heerst grote bezorgdheid over de toekomstige financieringsmogelijkheden van de bouwproductie. De investeringen in bouwwerken dienen over de hele linie meer prioriteit te krijgen.
- een herziening van het huur- en subsidiebeleid wordt dringend gewenst geacht. De relatie tussen woonlasten en kwaliteit van de woning moet hersteld worden. Ook de relatie tussen huurprijs en inkomen vertoont onevenwichtigheden. Er moet een eenduidige relatie worden aangebracht, met als toetssteen de volkshuisvestingsprijs. Ook in de koopsector is overigens sprake van een onevenwichtige lastenverdeling.
- naast een noodzakelijke beteugeling van de bouwkosten, die niet ten koste mag gaan van het huidige kwaliteitsniveau van de nieuwbouwproductie, is ook een beheersing van de grondkosten noodzakelijk.
- een meerderheid geeft de voorkeur aan de instandhouding van het particulier woningbestand. De kosten van de woningexploitatie staan echter nauwelijks in verband met de huuropbrengsten. Een optrekking van de huren wordt dringend gewenst geacht, evenals een verbetering van de subsidieregeling voor eigenaar-bewoners.
- de bouwnijverheid kent in veel sterkere mate dan andere bedrijfstakken een continuïteitsprobleem. Gezien de huidige, door een sterk terugvallende bouwproductie veroorzaakte, omvangrijke werkloosheid in de bouw, acht de Stichting op korte termijn het treffen van aanvullende maatregelen dringend gewenst.
- het flexibele karakter van de bedrijvigheid in de bouw heeft, behalve voor de werknemers, ook voor de bedrijven, met name die in de kapitaalintensieve sectoren, negatieve gevolgen gehad. Dit geldt onder meer voor het entameren van verbeteringen ten aanzien van mechanisatie, rationalisatie en organisatie. Aan het streven naar kostenbeperking van het bouwproduct heeft dit beperkingen opgelegd. De eisen, die vanuit de verschillende inzichten met betrekking tot de toekomstige rol van de architect worden gesteld, zullen in ieder geval een bredere deskundigheid

en meer arbeidsuren van de architect vergen. Dit zal zeker tot hogere ontwerpkosten leiden, aldus de Stichting. Tengevolge van de huidige architectentarieven is de financiële structuur van een groot aantal architectenbureaus ongezond. Dit belemmert een goed functioneren en het inspelen op nieuwe ontwikkelingen van deze bureaus. Ook wordt hierdoor de onafhankelijkheid van de architect in gevaar gebracht.

Het is gewenst dat terwille van de kwaliteit van de gebouwde omgeving een groot aantal architectenbureaus hun beroep zelfstandig en onafhankelijk kunnen blijven uitoefenen. Deze onafhankelijkheid is tevens een garantie voor de gebruikers van de gebouwde omgeving om invloed bij de architectenkeuze uit te oefenen. Onderzoek naar de instelling van het instituut van wijkarchitect kan in deze relevant zijn.

Teneinde de huidige omstandigheden met betrekking tot het architectenbureau te verbeteren wordt gepleit voor maatregelen met betrekking tot:

- een verbetering van de tariefstelling;
- een bestrijding van de beunhazerij in de architectenwereld;
- de instelling van juiste concurrentieverhoudingen tussen de ontwerpafdelingen van lokale overheid, woningcorporaties e.d. enerzijds en de particuliere architectenbureaus anderzijds.

College voor de Sociale Verzorging

In het verslagjaar werd zoveel mogelijk tijd en aandacht geschonken aan langdurig zieke BNA-leden en aan leden die tengevolge van hun ziekte of leeftijd niet meer actief zijn in de uitoefening van hun beroep.

Tevens werden een aantal periodieke uitkeringen verstrekt en in zéér beperkte mate een gericht bedrag ineens uitbetaald.

In enkele gevallen werd contact opgenomen met diverse instanties om via officiële wegen financiële problemen van BNA-leden op te lossen.

14% Norm directiekosten

In juli 1981 werd aan de leden een oproep gedaan om ervaringen met het hanteren van een norm 'directiekosten' door het ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne (VOMIL) aan de BNA door te geven.

De reden hiervoor was dat enkele leden meldden dat het ministerie een vast percentage van ca. 13% (inmiddels sinds 1 januari 1982, 14%) voor de totale directiekosten hanteerde; een percentage, waaruit zowel de honoraria van de architect, van de adviseurs, van de interieurarchitect enz. als de kosten voor het dagelijks toezicht op de bouw en de verschotten diensten te worden bestreden.

Tengevolge hiervan zou het aan de architect toekomende deel van de totale directiekosten belangrijk lager kunnen zijn dan hetgeen hem volgens de Algemene Regelen toekomt.

Op basis van binnengekomen reacties werd de minister van VOMIL benaderd, waarbij de grote verontrusting over het hanteren van deze norm werd uitgesproken.

Bovendien was inmiddels gebleken, dat ook de directe opdrachtgevers bezwaar hebben tegen de gehanteerde norm, omdat hierdoor de kwaliteit van het gebouwde in gevaar dreigt te komen. Men wordt immers gedwongen tot aanpassing van het pakket werkzaamheden, zoals b.v. het bezuinigen op het

dagelijks toezicht, wat de essentie van de kwaliteitscontrole tijdens de bouw ernstig tekort doet.

In zijn antwoord legt de minister de verantwoordelijkheid voor de post 'directiekosten' bij de directe opdrachtgever.

Zijn bemoeienis met bouwplannen in de gezondheidszorg vloeit voort uit de Wet ziekenhuisvoorzieningen, aldus de minister. In dat verband wordt het door het bestuur van een inrichting ontwikkelde bouwplan getoetst aan de hand van normen en maatstaven op onder meer doelmatigheid. In het kader daarvan worden voor de post 'directiekosten' eveneens toetsingscriteria gehanteerd.

Daarnaast zegt de minister in de brief dat hij zich bewust is dat er sprake is van geraamde bedragen en dat voor het uiteindelijk oordeel over het acceptabel zijn van de omvang van de 'directiekosten' de financiële situatie bij de totale eindafrekening van het project wordt betrokken.

In een brief d.d. 7 juli 1982 werd door de BNA de teleurstelling uitgesproken over het antwoord van de minister.

Het kenbaar maken van interne toetsingscriteria aan besturen van inrichtingen, betekent dat zo'n criterium een eigen leven gaat leiden en voor de directe opdrachtgever een opgelegd criterium wordt; dit is een zeer verontrustende ontwikkeling!

De minister wordt in de brief verder voorgerekend dat voor een ziekenhuis van 300 bedden er al ca. 12 à 13% van de post 'directiekosten' nodig is, als alleen het honorarium van de architect, de adviseur-installaties en de constructeur wordt berekend.

Daarnaast dienen dan nog te worden vergoed: het toezicht tijdens de uitvoering, de tuin- en landschapsarchitect, de binnenhuisarchitect en eventuele andere adviseurs.

Daarbij moet dan nog worden bedacht dat het percentage voor de zogenaamde 'directiekosten' veel hoger ligt naarmate de bouwsom lager is; er sprake is van onderhoudsprojecten en/of er sprake is van een bouwwerk of complex van gebouwen, dat niet als één geheel wordt uitgevoerd.

De minister is dringend verzocht om, gezien de ernst van de zaak, over de gehanteerde norm nader met de BNA van gedachten te wisselen.

De andere betrokken beroepsorganisaties (zoals de BNT, de BNI en de ONRI) zullen worden uitgenodigd voor een gesprek over de door het ministerie gehanteerde norm.

Inmiddels werd van de minister bericht ontvangen dat de brief van de BNA voor advies is doorgezonden aan het College van Ziekenhuisvoorzieningen te Utrecht en het Adviescentrum van de Rijksgebouwendienst te 's-Gravenhage. Zodra beide adviesinstanties hebben gereageerd, zal de minister op deze zaak terugkomen.

Techniek en organisatie

In de Coördinatie Commissie Techniek en Organisatie worden alle zaken behandeld, die liggen op het terrein van het bureau- en projectmanagement. De commissie stelt zich ten doel nieuwe ontwikkelingen op dit terrein te signaleren en/of zelf op te starten, te coördineren en af te stemmen op het bestaande. Daarbij wordt de coördinatie verzorgd van de verschillende organisaties en instellingen, die werkzaam zijn op dit terrein en waarin de BNA participeert, zoals de Vereniging voor de Ontwikkeling van Uniforme Grondslagen en Coördinatie van Informatieverzorging in het Bouwwezen (UGCB), de Stichting voor Onderzoek, beoordeling en keuring van materialen en constructies (KOMO), de Stichting Standaardbestek Burger- en Utiliteitsbouw (STABU), het Nederlands Normalisatie Instituut (NNI) en de Nederlandse Bouw Documentatie (NBD). Tevens werd de ontwikkeling geïnitieerd op het gebied van energie-efficiënt ontwerpen van gebouwen. Deze activiteit mondde uit in de publikatie 'Ontwerpen en het energie-aspect' en in het organiseren van enkele studiedagen over de inhoud van het rapport.

Er werden voorlichtingscursussen gegeven over het Standaard Referentiebestek voor de Woningbouw (SRW).

Tenslotte werden de contacten voortgezet met het VEGIN (georganiseerde gasbedrijven) en de Brandweer over het ordenen van de regelgeving op deze terreinen.

Het jaar 1982 stond echter in het bijzonder in het teken van de automatisering, zoals in de inleiding van dit jaarverslag reeds uitvoerig werd beschreven.

Een tiental voorlichtingsdagen werd georganiseerd bij een aantal bureaus die als voorlopers op dit gebied mogen worden beschouwd. Een evaluatie-bijeenkomst over de gehouden dagen droeg bij tot een nadere formulering van de taak van de BNA en die van individuele (of samenwerkende) bureaus. Een nota hierover zal in 1983 verschijnen. Tevens zal via een enquête de markt in beeld worden gebracht.

Ook werd gewerkt aan het opzetten van een werkgroep Informatiedragers. Deze werkgroep gaat een model voor het voorbereidingsproces van bouwprojecten opzetten.

Tot slot werd nauw samengewerkt met de STAGG in de werkgroep Onderhoud. Deze werkgroep heeft haar werkzaamheden praktisch afgerond en zal begin 1983 met de rapportage een aanvang nemen.

UGCB

De Vereniging voor de Ontwikkeling van Uniforme Grondslagen en Coördinatie van Informatieverzorging in het Bouwwezen (UGCB) heeft besloten haar structuur aan te passen. Hiertoe werd het adviesbureau Benes ingeschakeld.

Medio 1982 werd een rapport met de volgende conclusies gepubliceerd:

- De aandacht voor de uitwisseling van informatie tussen de partners van het bouwproces is de laatste jaren sterk toegenomen. Hiervoor zijn tal van oorzaken aan te wijzen. Enerzijds de snelle ontwikkeling van de techniek zelf, o.a. leidend tot steeds verdergaande specialisatie der deelnemers aan het bouwproces.

Anderzijds dwingen een grotere variatie in ontwerp- en uitvoeringsmethoden tot steeds betere planning en organisatie.

Tenslotte is er onder druk van velerlei invloeden een sterk toenemende hoeveelheid van regelingen, zowel in publiek als in privaatrechtelijke sfeer.

- De activiteiten zullen vooral worden gericht op standaardbestekken en daarop aansluitende kostenbeheersingstechnieken als kernpunt van de informatiestroom in het bouwproces. Vereist zijn coördinatie tussen STABU en RAW c.a. en voor zover noodzakelijk coördinatie-activiteiten in het algemeen.
- Daartoe dient een nieuwe directeur aangetrokken te worden (een praktische manager met veel begrip voor de kennis- en informatieoverdracht).
- Het aantal leden moet drastisch worden opgevoerd om deze taakformulering waar te kunnen maken.

Door deze maatregelen moet de UGCB een slagvaardig, adequaat werkend orgaan worden. Indien men hierin niet binnen afzienbare tijd slaagt, wordt de UGCB opgeheven.

Stichting Standaardbestek Burger- en Utiliteitsbouw (STABU)

De Stichting Standaardbestek Burger- en Utiliteitsbouw (STABU) is in 1976 opgericht onder auspiciën van de Vereniging voor de Ontwikkeling van Uniforme Grondslagen en Coördinatie van Informatieverzorging in het bouwwezen (UGCB) en heeft als doel het ontwikkelen en het bevorderen van het gebruik van een standaardbestek en daarmee verband houdende hulpmiddelen ten behoeve van het bouwproces in de burger- en utiliteitsbouw.

Afgeleide taken zijn de volgende:

- een zo breed mogelijk draagvlak voor het STABU-bestek, zowel voor de te benutten brede ervaringen en technische kennis, als voor de aanvaarding van het eindproduct;
- inspraak tijdens de ontwikkeling van het bestek voor het bespoedigen van de latere acceptatie;
- het ontwikkelen van moderne technische bepalingen ter vervanging van het technische deel van de oude AV 38, met aansluitende ontwikkeling van werkbeschrijvings teksten;
- het ontwikkelen van een beschrijvende hoeveelhedenstaat;
- het laten aansluiten van technische bepalingen in de B & U op die in de GWW-sector;
- het t.z.t. officieel vervangen van het SRW-bestek door het STABU-bestek.

Het is duidelijk dat met name de eerste twee punten in de beginfase veel oponthoud hebben opgeleverd.

Na een aantal ingrijpende veranderingen bij de Stichting in 1981 is nu een hard werkend apparaat ontstaan met vele projectgroepen.

Eind 1982 is in een beperkte oplage een rapport verschenen,

waarin de ontwikkelingen tot nu toe en de uitgangspunten zijn vastgelegd.

Ter toelichting op de geformuleerde eisen en ter illustratie van de ontwikkelde systematiek, is een voorbeeld van uitwerking bijgevoegd. Dit voorbeeld bestaat uit de volgende onderdelen:

- een toelichting;
- een gedeelte uit de (nog niet daadwerkelijk bestaande) catalogus werkbeschrijving;
- een uit de catalogus werkbeschrijving afgeleid gedeelte van een projectbestek.
- een gedeelte uit de (voorlopige) standaardtechnische bepalingen;

STABU hoopt met deze stukken het inzicht in de opzet en de systematiek van het bij haar in ontwikkeling zijnde standaardbestek te hebben bevorderd.

Studiedagen 'Ontwerpen en het energie-aspect'

Op 27 mei 1982 was het rapport 'Ontwerpen en het energie-aspect' voor de laatste maal onderwerp van een studiedag. Op een dergelijke studiedag wordt de inhoud van het rapport aan de hand van enkele voorbeelden nader uiteengezet. In de syllabus is een opgave opgenomen, die ter plaatse uitgewerkt moet worden en die besproken wordt. Het gaat hierbij niet zozeer om de concrete uitkomsten, maar meer om het leren rekenen met de verschillende energie-aspecten.

Nederlandse Bouw Documentatie (NBD) – eerste lustrum

Vanaf 1974 is er uitvoerig overleg geweest tussen de BNA/ACCIS en uitgeverij Kluwer over de mogelijkheden ook in Nederland een systematische uitgave van produktinformatie en bouwdocumentatie te realiseren, naar analogie van het buitenland.

Eind 1976 nam Kluwer het besluit tot deze uitgave.

De BNA werkt aan de Nederlandse Bouw Documentatie (NBD) mee door de objectiviteit en de kwaliteit van dit informatiesysteem te bewaken. Begin 1978 stelde de BNA een Redactieraad samen, die de opzet en realisatie van het systeem autoriseert. Daarmee verkreeg de NBD het recht de naam van de BNA aan het systeem te verbinden. Deze Redactieraad komt jaarlijks zes à acht keer bijeen.

Inmiddels bestaat de NBD vijf jaar en heeft haar bestaansrecht volledig bewezen als een uniek systeem van gestandaardiseerde produktinformatie.

Bij het eerste lustrum werd een diapresentatie vertoond, die men verder bij gebruikersgroepen wil introduceren. De presentatie moet het juiste gebruik van het systeem in de praktijk verder opvoeren.

Informatie en publiciteit

De Coördinatie Commissie Informatie en Publiciteit kan terugzien op een jaar 1982, dat welgevuld was met activiteiten. Uiteraard werd de nodige aandacht besteed aan het mededelingenblad, aan het Jaarverslag 1981, dat een goed onthaal kreeg, aan het Jaarboek van de Federatie 'O' en aan de advisering van het bestuur over de uitreiking van de BNA-kubus aan drie gerenommeerde architecten en één, niet minder befaamde stedenbouwkundige, waarover in de inleiding van dit Jaarverslag uitvoerig is geschreven. Bovendien hield de commissie zich, vooral in het laatste kwartaal van het jaar, uitputtend bezig met het ontwikkelen van een beleidsplan voor de public relations, in nauwe samenwerking met de in de loop van het jaar aangetrokken deskundige op dit gebied. Ook dit onderwerp is in de inleiding van dit verslag behandeld.

De commissie behoefde overigens niet meer overtuigd te worden van de noodzaak de inhoud en waarde van het beroep van architect naar buiten uit te dragen. Daarover bestond reeds geruime tijd overeenstemming, zowel binnen als buiten de commissie. Dit streven werd benadrukt in de gezamenlijke presentatie van negentien BNA-bureaus op de Beurs Vrijetijd Accommodaties, die door de Koninklijke Nederlandse Jaarbeurs in oktober 1982 werd georganiseerd.

Eerder dat jaar presenteerde de Bond zich, samen met de Stichting Architectenonderzoek Wonen en Woonomgeving (STAWON), met een stand op de 'Bouw-Rai', een beurs gericht op de sociale woningbouw.

Er was meer. De publikatie van het Jaarverslag 1981 vormde de aanleiding voor een persconferentie in Nieuwspoor te Den Haag. Tijdens deze bijeenkomst gaven BNA-voorzitter Mertens en directeur Van der Kolk een nadere toelichting op de in het Jaarverslag gesignaleerde alarmerende positie, waarin de architectenbureaus terecht zijn gekomen. In enkele radio-nieuwsrubrieken kon men die dag de BNA-woordvoerders beluisteren, terwijl in de avonduren ir. Mertens in het NOS-journaal op de televisie zijn verontrusting uitsprak over de gang van zaken in de bouwwereld en de gevolgen daarvan voor de architecten.

In 1982 verscheen ook de reeds in 1981 aangekondigde folder 'De architect - 13 vragen, 13 antwoorden'. Bovendien kwamen papieren draagtassen en BNA-stickers gereed.

Vorbereidingen werden in 1982 getroffen voor deelname van de BNA aan in 1983 te houden beurzen, zoals de Bouwbeurs en de Beurs Bedrijfshuisvesting.

Tijdens de in mei 1982 gehouden studiedag 'Goedkoper Bouwen' hield de heer H.G. Battjes, die namens de Federatie 'O' zitting heeft in de door de overheid in het leven geroepen werkgroep 'Stichtingskosten', een inleiding, waarin hij stelde dat men eigenlijk over goedkoper wonen in plaats van over goedkoper bouwen zou moeten spreken. De Federatie 'O' heeft dit al in een vroeg stadium voorgesteld. Men mag dit echter niet vertalen in een roep om méér subsidie, aldus de heer Battjes:

'Dat zou een al te goedkope oplossing zijn, zoals het incidenteel schrappen van allerlei kwaliteitseisen ook een goedkope oplossing is. Het zonder meer weglaten van primaire voorzieningen als aanrecht, plinten en dergelijke, bevordert niet alleen de zwarte markt maar kan ook hogere woonlasten tot gevolg

hebben. Laat daarom de individuele huurder de keuzemogelijkheid: óf het pakket weglaten (en een lagere huur) of het pakket handhaven in de stichtingskosten, met de bijbehorende "normale" huur.

Verder valt er naar de mening van de Federatie "O" vooral veel te verdienen in de programfase; bij een ongewijzigd differentiatieprogramma is men gedwongen dezelfde woning steeds kleiner te bouwen. Beter is het marktgericht méér kleine woningen te bouwen, en het aantal te bouwen bejaardenwoningen weer op peil te brengen. Maatregelen in deze geest worden dan ook onderschreven.'

Architectenwinkels/centra

De belangstelling voor de architectenwinkels bleek in 1982 in het hele land gering te zijn. Maar allen, die de winkels een warm hart toedragen, houden op de één of andere manier deze instellingen in leven. Dit kwam tot uiting op de jaarlijkse evaluatievergadering van de coördinatoren van deze winkels. De winkels worden op verschillende wijze in stand gehouden: soms door een telefoonnummer voor informatie beschikbaar te stellen, soms door gewoon het vastgestelde spreekuur 'uit te zitten' of door met de collega's 'een architectencafé' te houden. Tijdens de evaluatiebijeenkomst werd besloten een nieuwe folder én een nieuwe affiche voor de winkels te vervaardigen. Eind 1982 waren contacten gelegd met grafische vormgevers voor de uitvoering van dit plan.

Documentatie-archief BNA-leden

Potentiële kleine en grote opdrachtgevers kunnen inzage krijgen in het documentatie-archief van de leden die een architectenbureau hebben.

In het BNA-gebouw, Keizersgracht 321 te Amsterdam, bevinden zich ongeveer 400 mappen door middel waarvan de BNA-leden informatie verstrekken over studies, prijsvragen, gerealiseerde- en/of in voorbereiding zijnde werken.

Bezoekers kunnen zich aan de hand van foto's, tekeningen en tekst over een bepaald project in een bureaumap oriënteren.

De werken zijn volgens het CI/SfB-systeem gecodeerd, waardoor een bepaald project snel uit dit archief te voorschijn gehaald kan worden.

In het verslagjaar is het aantal bezoeken in vergelijking met het jaar daarvoor gedaald.

In 1982 zijn op afspraak 34 bezoeken ontvangen van particuliere en overheidszijde m.b.t. scholenbouw (2), gebouwen voor gezondheidszorg (5), particuliere woningbouw (3), woningwetbouw (2), gemeentehuis (1), kantoorgebouwen (6), distributiecentrum (1), kinderdagverblijven (2), sportgebouwen (5), afstudeerproject (1), oriëntatie van afgestudeerden (2) en buitenlandse bezoeken (4). In 1981 ging het om 50 bezoeken.

*De toenmalige minister van VRO, drs.M.van Dam, neemt een kijkje in de STAWON-stand op de Bouw-RAI 1982. BNA-bestuurslid Molenaar begroet hem. Links de heer Boetes, rechts achter de minister STAWON-voorzitter mr.Engel (foto boven)
 Hiernaast de BNA-stand op de Beurs Vrijtijdsaccommodatie in Utrecht.*

Permanente Prijsvraag Commissie (PPC)

De Permanente Prijsvraag Commissie (doel: leiding geven bij het uitschrijven van prijsvragen voor kunstenaars en ontwerpers en misbruik voorkomen en tegengaan) heeft als een van de belangrijkste facetten van werkzaamheden het toetsen van programma's voor prijsvragen op basis van de Algemene Nederlandse Prijsvraagregelen voor gebonden, toegepaste en vrije kunsten (ANP 1972).

In 1982 werden vier prijsvraagprogramma's door de PPC goedgekeurd, uitgeschreven door:

Comité de Fantasie Almere: openbaar idee en projectprijsvraag 'Ongewoon wonen'.

STAWON: internationale openbare samengestelde prijsvraag, 'Wanneer is een woning een huis?'

BNI: een besloten ideeënprijsvraag voor een 'expositie element'.

Festival de stad Arnhem: openbare ideeënprijsvraag 'Kerkplein en omgeving'.

Het programma van zes prijsvragen is in behandeling, waaronder de openbare ideeënprijsvraag voor de inrichting van het Pieterskerkhof te Leiden uit te schrijven door de Stichting Pieterskerkhof Leiden. Deze prijsvraag is nog niet goedgekeurd door de PPC, maar wel reeds gepubliceerd met ten onrechte de vermelding van goedkeuring van de PPC. Stappen zullen ondernomen worden om de uitschrijver, de juryleden en de deelnemers hiervan op de hoogte te stellen en zo mogelijk de nodige aanpassingen alsnog aan te doen brengen.

De in het vorige jaarverslag genoemde discussie over prijsvragen naar aanleiding van het rapport van de Stichting Bouwresearch is nog gaande, derhalve zijn concrete voorstellen voor wijzigingen in de ANP '72 niet geformuleerd.

In verband met drie prijsvragen is een klacht ingediend bij de PPC.

Met betrekking tot de prijsvraag uitgeschreven door de Provinciale Utrechtse Welstands Commissie voor een melkveehouderijbedrijf met woning in de polder Eemland werd een klacht ingediend over de jurering.

Met name had de jury twee voorwaarden, vermeld in het prijsvraagprogramma, bij de beoordeling laten vallen omdat velen hieraan niet hadden kunnen voldoen.

Deze handelwijze is niet overeenkomstig het programma dat een contract is tussen uitschrijver en deelnemer en zodoende laakbaar. Bovendien is het onrechtvaardig t.o.v. die deelnemers die ten koste van kwaliteit op een ander gebied wél aan alle eisen hebben voldaan.

Het juryrapport vermeldt deze onrechtmatigheid in alle eerlijkheid, maar dat neemt niet weg dat deze handelwijze ontoelaatbaar is.

De juryleden en de klager zijn hiervan op de hoogte gesteld.

Met betrekking tot de prijsvraag 'Huisvesting alleenstaanden en tweepersoons huishoudens' te Almelo, uitgeschreven door de Stuurgroep, is een klacht ingediend met betrekking tot het juryrapport. De klacht is in onderzoek.

Met betrekking tot de prijsvraag voor een 'Energiearme Woning', uitgeschreven door SKOOP zijn twee klachten ingediend:

1 door de winnaar, aan wie niet de opdracht tot bouwen van het winnende project is gegeven, noch de schadevergoeding is uitgekeerd; en die overigens op onachtzame wijze is behandeld.

2 Door de jury, die zich beklaagt over de gang van zaken na de jurering, waardoor haar eer en goede naam wordt aangetast.

De beide klachten zijn in onderzoek.

Deze klachten zijn reden geweest voor de PPC om voortaan de juryleden vóór de prijsvraag door een brief nog eens extra te wijzen op hun verplichtingen t.a.v. de uitschrijver en de deelnemers.

De vertegenwoordiging van de BNI in de PPC is gewijzigd en een vertegenwoordiger van de KIO is toegetreden, zodat in 1982 de PPC als volgt was samengesteld:

ir.F.van der Sluys, voorzitter (BNS), ir.B.M.van Londen-Romp, secretaris (BNA), E.Cornet (VTL), zetel vacant* (BNA), ir.J.K.Abels (A et A), P.C.Cossee (GNV), F.T.S.Letterie (NKvB), Mart van Schijndel (BNI), N.F.M.Roozenburg (KIO).

*Inmiddels is de heer J.Hendriks uit Mook toegetreden tot de PPC.

De 23 kringen van de BNA, verspreid over het gehele land, houden zich primair bezig met het onderbouwen en initiëren van het centrale beleid van de vereniging.

Op kringniveau vindt het informele en persoonlijke contact met de leden plaats en van daaruit worden andere activiteiten – waarbij verschillen bestaan van kring tot kring – geëntameerd zoals studiebijeenkomsten, excursies, tentoonstellingen, het in stand houden van een Architectenwinkel, het in werkgroepverband bestuderen van de lokale en regionale problematiek op het gebied van gebouwde omgeving en de ruimtelijke ordening. Hierbij kunnen de kringbesturen te allen tijde een beroep doen op professionele en financiële begeleiding vanuit de vereniging.

Hier volgt alfabetisch gerangschikt een bloemlezing van activiteiten, die de BNA-kringen in 1981 ontwikkelden. Er is een greep gedaan uit het rijke kringleven. De samenstelling van de kringbesturen vindt men elders in dit jaarverslag.

Kring Alkmaar

De Kring Alkmaar telde eind 1982 69 leden.

In 1982 werden zes kringvergaderingen gehouden, meestal in door leden van de Kring ontworpen en gerealiseerde projecten. Tevens heeft de Kring een avond gehouden om de onderlinge band te versterken, geheel omlijst door een diner en een dia-projectie over Japan.

De belangrijkste daden van de Kring in 1983 zijn geweest;

- a het doen verschijnen van een kringpresentatieboek;
- b het voeren van een discussie met het hoofdbestuur over 'de architect' en de 'taak van de BNA';
- c het insturen van een motie naar de Algemene Vergadering om een samenwerking te realiseren met betrekking tot de toekomst van de architect;
- d het deelnemen aan een zogenaamd bouwoverleg in de gemeente Alkmaar waarin zitting hebben: de gemeenten Alkmaar en Heerhugowaard, NVOB, vakbonden, woningbouwcorporaties, Kamer van Koophandel e.d.

Op 30 september is het kringpresentatieboek tijdens een themamiddag aan de Commissaris van de Koningin in Noord-Holland officieel overhandigd en daarmee uitgebracht. De thema-middag had als titel 'De betekenis van de regionale architectuur'. Inleidingen zijn gehouden door drs. R.J. de Wit, Commissaris van de Koningin, prof. ir. Tj. Dijkstra, Rijksbouwmeester, R. Bullhorst, architectuurcriticus.

In het boek presenteren zich de architecten van de Kring met naam, adres enz., maar ook met een zogenaamde bureaupresentatie, die bestaat uit foto's, tekeningen en beschrijvingen van gerealiseerde of nog te realiseren projecten.

Het bestuur heeft met betrekking tot deze kringpresentatie een werkgroep gevormd, die vele malen heeft vergaderd om deze presentatie op poten te zetten.

Deze werkgroep heeft zich met het bestuur ook vele malen gebogen over de zorgelijke situatie in de bouw en de mogelijkheden in de toekomst.

De architectenwinkel verstrekte ca. 50 adviezen en leeft hiermede iets op. Naar verwachting zal onder invloed van de te voeren publikaties in dagelijkse, plaatselijke en regionale kranten de belangstelling nog verder toenemen.

Het bestuur is tussentijds gewijzigd. De samenstelling vindt u elders in dit jaarverslag.

De Kring is van mening dat ontwikkeling van een PR-beleid laat, maar nog niet té laat hoeft te zijn, mits het hoofdbestuur en de directie alert op alle ontwikkelingen reageren. Tenslotte blijft het bestuur zich zorgen maken over het verlies

van werkgelegenheid en kennis binnen de architectenbureaus, op dezelfde wijze als zij dit het afgelopen jaar deed.

Kring Amsterdam

De Kring Amsterdam, die in 1982 ruim 200 leden telde, kwam tweemaal in een kringvergadering bijeen.

Het Kring-bestuur vergaderde twaalfmaal en organiseerde naast het programma rond de Algemene Vergadering van 14 december 1982, een excursie naar het kantoorcomplex van de KBB in de Bijlmer, en een evaluatiebijeenkomst van de resultaten die de bureaus boekten met hun administratie via het SAB te Amersfoort.

De architectenwinkel Amsterdam bleef ook dit jaar actief, zij het dat het aantal gevraagde adviezen terugliep. Dit vermoedelijk als gevolg van de economische toestand. Verder bracht de Kring advies uit voor de samenstelling van het welstandsberaad in Amsterdam.

Ronduit teleurstellend is te noemen de betrokkenheid van de leden bij het Kring-gebeuren en de discussie over de meest wezenlijke punten rond de beroepsuitoefening, zoals deze nu in vele Kringen elders plaatsvindt als voorbereiding voor de discussie in landelijk verband.

Kring Arnhem

Kenmerk van het jaar 1982 was ook voor de Kring Arnhem de zorg voor het voortbestaan van het vak (in welke vorm dan ook) en van de daarin werkzame architecten. Daarom werd kort na de zeer geslaagde Nieuwjaarsbijeenkomst (op 28 januari in de Reehorst te Ede) een reeks discussieavonden georganiseerd, getiteld 'Architect-idealist versus architect-ondernemer'. Onderwerpen: algemeen/vakethiek, marketing/acquisitie en management. De avonden werden door ongeveer twintig leden bezocht, een nogal 'mager' resultaat volgens het Kringbestuur. Gedachten, geuit op deze discussiebijeenkomsten, werden door een aantal kringleden ingebracht tijdens de bijeenkomsten van de landelijke BNA-stuurgroep ad hoc en de daaruit voortgekomen werkgroepen.

De Kring zal de landelijke activiteiten in deze nauwgezet volgen en, waar zinvol en mogelijk, een eigen bijdrage pogen te leveren.

Na Doetinchem moest ook het architecteninformatiecentrum in Arnhem wegens gebrek aan belangstelling worden gesloten. Wellicht is het goed in de komende tijd tot een herbezinning op de opzet, doelstelling en inhoud van dit soort centra te komen, aangezien ze wellicht niet alleen van belang kunnen zijn voor de burgers, doch niet in mindere mate een PR-rol vervullen voor ons vak en de daarin werkzame architecten.

Ook dit jaar heeft onze BNA-Kring weer gedurende een aantal dagen een vertegenwoordiging van de zusterorganisatie RIBA (Royal Institute of British Architects) uit Croydon (Engeland) mogen ontvangen, hetgeen keer op keer een geslaagde aan gelegenheid blijkt. Met name in verband met de uitwisseling van ideeën en vergelijkingen tussen de architectenproblematiek (orderportefeuille, beroepserkenning/-bescherming, vakinhoud enz.) van Nederland en Engeland (uiteraard gezien door de 'bril' van 'Arnhem' en 'Croydon', met alle beperkingen van dien). Deze ontmoetingen vinden al plaats sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog, tot zeer grote voldoening en tevredenheid van de daaraan deelnemende kringleden. De Kring heeft ook dit jaar weer een tweetal excursies georganiseerd. Een Voorjaarsexcursie (mede passend in de eerder

genoemde ontvangst van de Engelse gasten) naar Utrecht (Muziekcentrum Vredenburg en Oudegracht), Nieuwegein (Emmauskkerk) en Nijmegen (de Benedenstad) en vervolgens een Najaarsexcursie naar o.a. de Oosterscheldewerken (werk-eiland Neeltje Jans) en Spijkenisse (o.a. woningbouwprojecten).

Ter afsluiting kan worden gesteld dat van de ongeveer 120 kringleden er zo'n twintig min of meer geregeld belangstelling hebben getoond voor de activiteiten van de Kring (dat komt neer op zo'n 15% van het ledenbestand). Met name ook in deze categorie is tegen het einde van 1982 (zo rond en met name na de landelijke BNA-vergadering van 14.12.1982 te Amsterdam; de wijze van stemmen op landelijke BNA-vergaderingen is sindsdien in de Kring onderwerp van felle discussie) o.a. de discussie opgelaaid rond de behartiging door de BNA van de belangen van die architect-leden welke bureau-eigenaar zijn alsmede van de architect-leden welke architect-medewerker in dienst van Rijk, Provincie of Gemeente enz. zijn. (Discussies rond contributie- en/of bijdrageverhoging en PR-bijdragen speelden daarbij helaas een sterk beïnvloedende rol.) De komende tijd zal deze discussie ook in deze Kring nader moeten worden uitgediept.

Kring Centrum

De Kring heeft in 1982 vooral aandacht besteed aan de vak-uitoefening: computergebruik in de architectuur, de positie en de vooruitzichten van het vak; wat is realiseerbaar. Voor het eerste onderwerp – een introductie op het bureau De Jong Van Olphen in maart – was grote belangstelling, ook voor de follow-up in de vorm van demonstraties bij BIT. De vooruitzichten werden in april door prof.A.Hendriks in een hard licht gezet. Het actuele item public relations werd in juni ingeleid door drs.M.Cohn. In het najaar werd in Rotterdam werk bezocht van Hoogstad, Weeber en van Verhoeven en in Den Haag de Koninklijke Bibliotheek. Sinds een half jaar bestaat ons 'architectencafé', een maandelijks ontmoeting van kringleden, gewoonlijk met een gespreksthema. Het kenmerkt wellicht de tijd dat onderwerpen aan de artistieke zijde van het vak op belangstelling van vijftien tot twintig leden kunnen rekenen, de professionele onderwerpen op het dubbele daarvan.

Kring Dordrecht

Naast de huishoudelijke zaken en de behandeling van de punten voor de algemene vergadering heeft de Kring Dordrecht veel waarde gehecht aan het bevorderen van het onderlinge contact van de kringleden. De bijeenkomsten werden over het algemeen zeer goed bezocht. Het bereiken van de 50% is geen uitzondering. Het bestuur betreurt het desondanks dat een vast aantal leden continu, zonder opgave van redenen, de bijeenkomsten sieren met hun afwezigheid. Dit acht het bestuur voor het goed functioneren van een kleine Kring een zekere handicap, daar een breder inzicht in de beroepsuitoefening van een ieder binnen de Kring, de Kring wordt onthouden. De beroepsuitoefening en de mogelijkheid daartoe is evenals het vorige jaar een belangrijk gespreksonderwerp geweest. Veel tijd is aan dit onderwerp besteed. Thans wordt gewerkt aan ideeën om het vak, de kringleden en hun gerealiseerde projecten uit te dragen. Het Kringbestuur heeft voor de bijeenkomsten ook een enkel

bedrijf uitgenodigd om de bijeenkomsten te verrijken met uiteenzettingen over beschikbare bouwmaterialen die in het gebied van de Kring worden vervaardigd.

Een trieste gebeurtenis was in oktober het overlijden van het kringlid ir.Rob J.Ouendag.

Wijzigingen in de samenstelling van het bestuur waren niet aan de orde.

De architectenwinkels binnen de Kring staan nog steeds open voor belangstellenden. Het bezoek in de gemeente Gorinchem was goed te noemen, doch die in de beide andere plaatsen matig, ondanks een uitvoerige en tijdige publikatie.

Kring Drenthe

De Kring Drenthe heeft in 1982 de magische grens van veertig leden overschreden en telt zelfs 41 leden.

In het afgelopen jaar is een vijftal kringbijeenkomsten gehouden, die afwisselend een huishoudelijk en een informatief discussiekarakter hadden, verzorgd door één der leden.

De zorgwekkende ontwikkeling bij de architectenbureaus, die zich begon af te tekenen in 1981 en in volle hevigheid is doorgezet in 1982, is er waarschijnlijk debet aan dat vele kringleden, door grote zorgen gekweld, hun tijd op een andere wijze moesten besteden.

Vele goed opgezette initiatieven in 1981 om het architectenvak in 1982 met nieuw elan tegemoet te treden, hebben dus nog geen vruchten afgeworpen.

De lijst van afwezige leden bij de kringvergaderingen was helaas langer dan die van de aanwezige leden.

Met begrip voor de moeilijke situatie in het jaar 1982 zal hopelijk het elan in 1983 toch nog opbloeien.

Kring 's-Gravenhage

Het bestuur van de Kring 's-Gravenhage zette in het afgelopen jaar het in 1981 officieel gestarte overleg met de wethouders van Bouwzaken en Economische Zaken en de directies van de gemeentelijke diensten Bouw- en Woningtoezicht en Stadsontwikkeling voort. Dit in verband met de door B. en W. van Den Haag voorgenomen wijzigingen van het Welstandstoezicht en de Gemeentelijke Bouwverordening. In 1983 beginnen twee nieuwe commissies, een voor de 'Oude Stad' en een voor de 'Nieuwe Stad' met hun werk. Architecten en kunsthistorici zullen in deze commissies zitting nemen. Eind 1982 was het overleg over de bouwverordening nog in volle gang.

Het bestuur vergaderde elfmaal. Er werden vier Kringvergaderingen belegd. Het Internationaal Perscentrum 'Nieuwspoor' werd met grote instemming van de leden tot nieuwe vergaderplaats gekozen. Het onderwerp public relations werd in alle vergaderingen besproken. Ook de automatisering werd door een inleider aan de orde gesteld.

Het periodieke orgaan P.M. verscheen vijfmaal, met uitstekende informatie over het tot de Kring behorende gebied. Door de redactie werden tevens interessante en goed bezochte excursies georganiseerd, onder andere naar het Rijksarchief (Schamhardt en Van Beek) en de Koninklijke Bibliotheek (O.D.205, Hagoort).

Levendige discussies ontstonden in het Haagse Architecten Café na inleidingen voor architecten, bureaumedewerkers en studenten door De Bruyn (Tweede Kamer), Apon, Hagoort, Schamhardt en Van Beek (ontwerpers van de gebouwen bij het Centraal Station) en wethouder Duivesteyn van Den Haag (over stadsontwikkeling).

Incidenteel was er contact met de plaatselijke afdeling van de NVOB.

Voor de Gemeentelijke Commissie voor Beeldende Kunsten zijn (na een geslaagde oproep in P.M.) nieuwe leden en plaatsvervangende leden voorgesteld aan B. en W.

In 1982 werd een stevige basis gelegd voor een verantwoorde bureaupresentatie van de Kring Den Haag.

Kring Groningen

De Kring Groningen kwam dit jaar driemaal bijeen. Het bestuur vergaderde twaalfmaal. Tevens werd gedurende zes avonden bij één van de bestuursleden thuis uitgebreider op verschillende onderwerpen ingegaan, waarbij met name acties voor de stimulering van de werkgelegenheid voor architectenbureaus werden besproken.

Enkele bijeenkomsten werden gewijd aan het welstandswerk.

In de gemeente Groningen is een nieuwe beleidsnota over het welstandswerk met de Kring besproken.

De provinciale welstandscmissie had problemen met een gemeente die het welstandswerk in eigen beheer wilde houden. De BNA heeft ook in deze kwestie haar standpunt duidelijk naar voren gebracht.

Er verschenen vier periodieken. Er waren drie architectenbijeenkomsten. Dit zijn bijeenkomsten waar de kringleden bij een van de leden op bezoek komen om over diens werk te praten. Het vorige jaar waren deze bijeenkomsten druk bezocht, maar er kwamen dit jaar steeds minder mensen. De laatste bijeenkomst werd zelfs afgelast door gebrek aan belangstelling. De Kring zoekt nu naar een andere vorm om de leden toch te activeren en te interesseren.

Het architecteninformatiecentrum loopt nog steeds matig.

Alleen een dure intensieve advertentiecampaigned kan zorgen voor een grotere toeloop.

Er bestonden plannen om een architectendocumentatie in het Bouwcentrum Groningen op te richten voor de noordelijke architecten. De kosten zijn echter hoog en de plannen zijn uitgesteld tot duidelijk wordt hoe het nieuwe PR-beleid eruit gaat zien.

Groningen mag zich gelukkig prijzen met een zeer actieve Vereniging tot Bevordering der Bouwkunst, die soms in samenwerking met de BNA tentoonstellingen en uitstekende lezingen organiseert.

Kring 's-Hertogenbosch

De Kring 's-Hertogenbosch nam ook in 1982 deel aan het overlegorgaan van de gelijknamige gemeente. Binnen dit orgaan wordt samen met andere maatschappelijke groeperingen overleg gepleegd over het door de gemeente te voeren beleid met betrekking tot plannen van en over de binnenstad. De heer W. Olthoff vertegenwoordigt in dit orgaan de BNA-kring, geruggesteund door leden die deelnemen aan de inspraakprocedure van het Structuurplan Binnenstad.

Op verzoek van de gemeente 's-Hertogenbosch participeert de Kring in het opzetten van een werkgroep die de hernieuwde woonbestemming van bovenwoningen van winkelpanden zal bestuderen.

De belangstelling voor de architectenwinkel in Den Bosch nam af. Besloten werd dat een klant die zich meldt bij het gemeentelijk informatiecentrum, in contact zal worden gebracht met de voorzitter van de Kring.

In het kader van het 800-jarig bestaan van 's-Hertogenbosch in

1985, zal een prijsvraag worden uitgeschreven, waarover ook in 1982 uitvoerig werd gesproken. De voorbereidingen ontwikkelden zich voorspoedig. In 1983 zal de prijsvraag worden uitgeschreven en beoordeeld. In het najaar van 1984 kan dan met de bouw worden begonnen. De Kring, die het initiatief nam, zal ook het secretariaat van de jury beheren. De heer Theo Mickers is bereid gevonden dit werk op zich te nemen. In mei werd een zeer geslaagde excursie georganiseerd naar Milaan en Como, waaraan door 25 personen werd deelgenomen.

In oktober werd een discussie-avond gehouden over de architectuurtheorie van de Bossche School. De belangstelling was zeer groot.

Door de Brabantse Kringen werd een werkgroep opgericht, die zich bezighoudt met de verzorging van de publiciteit. Gedacht wordt aan het samenstellen van een aantal artikelen voor het Brabants Dagblad. Men streeft naar een wekelijkse publicatie op een vaste plaats in de krant.

Binnen het bestuur kwam een discussie op gang over de gedragsregels en de daarmee samenhangende problemen. Deze discussie zal binnen de Kring worden voortgezet.

In februari kwamen vele architecten van de Kring bijeen om de gevolgen van de economische recessie te bespreken én de noodzaak tot het nemen van maatregelen.

De meest dringende gesprekspunten waren de kansen en mogelijkheden van samenwerking en bundeling van krachten. Samen met het bestuur van de Kring boog een kleine groep architecten zich over de details van deze problematiek. Een adviesbureau kreeg opdracht een vooronderzoek te verrichten naar de vraag of er bij de bureaus voldoende aanknopingspunten waren om aan een toekomstige samenwerkingsvorm gestalte te geven. Het resultaat was, dat het bestuur van de Kring een werkbare vorm voor de noodzakelijke samenbundeling en samenwerking gevonden meende te hebben.

Kring Kennemerland

Traditiegetrouw begon de Kring Kennemerland het jaar 1982 met een Nieuwjaarsbijeenkomst. Ditmaal in Leiden, waar enige restauratieprojecten werden bezocht in de omgeving van de Burcht (Hooglandse kerk, bibliotheek enzovoort). Na een diner werd nog een voorstelling in de gerestaureerde schouwburg bijgewoond.

De maandelijkse vergaderingen van de Kring werden gehouden in de Hoofdwacht op de Grote Markt te Haarlem. Een enkele maal vergaderde men bij een van de leden.

De bijeenkomsten werden redelijk bezocht. Diverse actuele onderwerpen, regionale en landelijke, werden op deze vergaderingen besproken. Ook konden de kringleden projecten van eigen makelij toelichten en verdedigen. Het bezoek aan de AIC, de Haarlemse architectenwinkel, handhaafde zich op het zelfde peil.

De jaarlijkse najaarsexcursie kwam dit jaar te vervallen.

In het raadhuis te Hoofddorp werd een tentoonstelling georganiseerd van het werk van de kringleden. Deze tweeweekse presentatie werd besloten met een forumdiscussie met belangstellende architecten en andere betrokkenen. Een en ander tegen de achtergrond van de NORON-bouwlokatie in de gemeente Haarlemmermeer. De bijeenkomst stond mede onder auspiciën van deze gemeente en de plaatselijke woningbouwvereniging.

Kring Midden-Brabant

De Kring Midden-Brabant telt veertig leden, waarvan ongeveer de helft actief deelneemt aan het kringgebeuren.

Er werden elf kringvergaderingen belegd, die gemiddeld door vijftien mensen bezocht werden. Van deze vergaderingen waren er acht gewijd aan huishoudelijke zaken en de overige behandelden speciale thema's:

- bespreking redactie PLAN;
- bezoek gemeenten.

De voorjaarsexcursie voerde ditmaal naar Rotterdam, waar een aantal woningbouwprojecten werd bezocht. Er werd tevens een aantal eigen werkexcursies gehouden.

Het Architecten Informatie Centrum draaide op een laag pitje. Tijdens de zittingen tweemaal per maand, varieerde het aantal bezoekers van een tot drie.

Met een aantal gemeentelijke diensten van Tilburg is, tezamen met vertegenwoordigers van de Tilburgse woningbouwverenigingen, overleg geweest over de werkgelegenheidsproblematiek.

In het najaar zijn alle overige gemeentebesturen schriftelijk benaderd over de werkgelegenheid van de architecten in de regio. Als vervolg op deze brief zijn er aansluitend gesprekken geweest met een aantal vertegenwoordigers van gemeentebesturen.

Na ongeveer zes jaar hebben de voorzitter en de secretaris/penningmeester van de Kring, de heren Van Wesemael en Bedaux, hun functie overgedragen. Door de aanwezigheid werd algemene waardering uitgesproken voor het vele verrichte werk.

De activiteiten om te komen tot een Midden-Brabant Kringboek, zijn in een beslissend stadium gekomen.

De voorzitters en secretarissen van de Brabantse Kringen kwamen viermaal in Tilburg bij elkaar om de typisch Brabantse problemen te bespreken en de contacten te intensiveren.

Kring Noord- en Midden-Limburg

De Kring Noord- en Midden-Limburg draait al enkele jaren op een vaste kern van vijftien van de vijftig leden. Eigenlijk te weinig om een goed kringleven te onderhouden.

Het afgelopen jaar is de Kring zesmaal bijeen geweest. Telkensmale was aan deze bijeenkomsten een lezing gekoppeld, die te maken had met een tweetal belangrijke trends in de jaren 80-'90 te weten: energie en bouwkosten.

Bij al deze lezingen zijn de gemeenten en woningbouwverenigingen uit de Kring uitgenodigd hierbij aanwezig te zijn.

De opkomst is zeer gering geweest, alhoewel men de laatste keren de verwachting wekte dat men de weg naar informatie/inlichtingen-avonden gevonden had.

Wellicht kan dit in de toekomst uitgroeien naar een continue relatie met de gemeenten en woningbouwverenigingen.

Kring Nijmegen

De Kring Nijmegen telde eind 1982 39 leden. De kringbijeenkomsten, vier in getal, werden door 10 tot 14 leden bezocht. In de zes bestuursvergaderingen werd veel aandacht besteed aan het opvoeren van de activiteiten. Zo werd een serie van vier thema-avonden voorbereid over het energie-aspect bij het ontwerpen. Als onderwerpen werden gekozen: stedenbouwkundige aspecten, architectonische aspecten, passieve systemen en actieve systemen.

De Algemene Vergadering van 25 mei werd in Nijmegen gehouden, waaraan gekoppeld excursies naar het nieuwe stadhuis en de nieuwe bebouwing van de benedenstad.

De jaarlijkse excursie had Rotterdam als reisdoel, waar nieuwe woningbouwprojecten werden bekeken.

Het aantal bezoekers voor de bouwwinkel liep in de loop van het jaar sterk terug. Besloten werd met een publiciteitscampagne meer mensen te bereiken. Eind 1983 wordt besloten of de Kring nog verder met dit werk zal doorgaan.

Kring Rijnland

De Kring Rijnland hield in 1982 een tiental bijeenkomsten. De eerste was de gebruikelijke nieuwjaarsbijeenkomst, waarbij de grote opkomst deed vermoeden dat het een actief kringjaar beloofde te worden. Helaas bleef de opkomst de rest van het jaar achter bij die van vorige jaren.

Naast de problematiek die de agenda's van de landelijke vergaderingen vulde, werd veel tijd besteed aan de positie van de architect. Een PR-man werd opgedragen een stuk te maken waarin het maatschappelijk beeld van de architect moest worden belicht en eventuele suggesties aan te dragen om hierin verbetering te brengen.

Dit rapport en de discussie erover heeft de Kring er toe bewogen het hoofbestuur er met kracht toe te bewegen een landelijke PR-man aan te stellen, hetgeen mede door de inzet van andere Kringen is ingewilligd.

Tevens werd gewerkt aan plannen om de aangesloten architecten van de Kring Rijnland onder de aandacht van het publiek en die van potentiële opdrachtgevers in het bijzonder te brengen. Het ligt in de bedoeling deze presentatie te realiseren.

Een aantal bijeenkomsten werd opgeluisterd door gastsprekers. Een stedenbouwkundige liet de planontwikkeling zien van de polder de Purmer ten behoeve van de groei van Purmerend; een dia-avond over Japanse architectuur werd belegd en een tuin- en landschapsarchitect liet de leden nader kennis maken met zijn vakdiscipline. De jaarlijkse schetsexcursie ging naar Rotterdam, waar woningbouwprojecten van Hammel, Hoogstad en Weeber werden bezocht alsmede de aanbouw aan de Laurenskerk en het complex rond de ijshal nabij het Centraal Station.

Kring Rijnmond

De activiteiten van de Kring Rijnmond in het jaar 1982 werden overschaduwed door de discussies over de slechte economische omstandigheden in het algemeen en mogelijke maatregelen om in een afnemende bouwmarkt de positie van de architect relatief te versterken.

Als basis werd en wordt daarvoor een sterk en daadkrachtig BNA-bestuur gezien, dat vanuit de Kringen de grootst mogelijke ondersteuning dient te krijgen.

Een binnen de werkgroep AIC (Architecten Informatie Centrum) gegroeid idee om in samenwerking met het Bouwcentrum een architectenpromotiefilmje te produceren is uiteindelijk ten gunste van de landelijke PR-activiteiten ingetrokken.

Het uit 1981 daterende initiatief van het AIC om tot de opbouw van actuele en representatieve documentatie van in de regio Rijnmond werkzame architecten te komen, werd in 1982 gerealiseerd.

De bezorgdheid van de Kring richtte zich niet alleen op de toekomst van de architect, maar ook op het werk van architecten

uit het nabije verleden, de zogenaamde 'Jonge Monumenten'. Vele van deze gebouwen verkeren in een slechte staat van onderhoud.

Door gebruik te maken van de faciliteiten van Huis van der Leeuw als vaste plek voor de bestuursvergaderingen, kon de Kring tenminste het behoud van dit bekende woonhuis aan de Kralingse Plaslaan steunen.

In het kader van de AIR-manifestaties heeft de Kring in samenwerking met de Rotterdamse Kunststichting tot het succes van de 'Architectuurmarkt' op 16 oktober 1982 bijgedragen. Ongeveer dertig architecten trachtten aan vele belangstellende marktbezoekers duidelijk te maken hoe zij hun vak beoefenen. Medewerkers van de Dienst Stadsontwikkeling verstrekten informatie aan de hand van de grote binnenstadmaquette. Tijdens een rondrit langs een aantal gebouwen konden de bezoekers zelf hun keuze van het 'beste gebouw' maken.

Op de algemene kringledenvergadering in het voorjaar gaven medewerkers van de Stichting Kunst en Bedrijf hun visie op 'Beeldende kunst en gebouwde omgeving'.

In de twee najaarsvergaderingen kon ir. A.P. Oldenburg de 'Twee-fasenstructuur in het wetenschappelijk onderwijs' nader toelichten. Ir. G. Smienk hield een boeiende lezing over 'Groen in de stad', de geschiedenis van de stadsparken. Aan de hand van een ontwerp ging hij nader in op een hedendaagse functie van het 'Stedebouwkundig groen'.

Kring Stedendriehoek

De activiteiten van de Kring Stedendriehoek waren gericht op het gezamenlijk pareren van de slechte economische situatie. Hiertoe werden contacten gelegd en onderhouden met gemeenten binnen de Kring en met de NVOB, met als resultaat enige initiatieven op het vlak van werkgelegenheidsprojecten. Concrete resultaten bleven echter grotendeels uit.

Positief werd gereageerd op de landelijke activiteiten van de BNA met betrekking tot de werkgelegenheid en de bezinning op het architectenvak.

Extra aandacht werd geschonken aan de werkzaamheden van de STABU. Gevreesd werd voor een te sterke greep van zowel het ministerie van Economische Zaken als van de aannemerswereld op deze stichting, door een te geringe financiële betrokkenheid van de BNA.

De Kring organiseerde een succesvolle excursie naar Duitsland (Bad Godesberg-Bühm en Mönchengladbach-Hollein), waaraan ook door leden van de Kringen Zwolle en Twente werd deelgenomen.

Evenals in 1981 was er sprake van een slechte economische ontwikkeling. Het aantal opdrachten voor de bureaus in de regio nam af, het aantal ontslagen steeg.

Kring Twente

De Kring Twente hield een zevental kringvergaderingen, waarvan een drietal werd gehouden in onlangs gereed gekomen projecten van collega's. De belangstelling van de leden voor de kringvergaderingen was matig. Op één van de vergaderingen hield een van de collega's, Gerard Schouten, een inleiding over zijn verschenen boek 'Over bouwen gesproken'.

Er zijn een tweetal bestuursvergaderingen geweest met de Kringen Stedendriehoek en Zwolle.

Samen met de Kringen Zwolle en Stedendriehoek is er tweemaal een bijeenkomst geweest met het NVOB Overijssel, NAG en NPA.

In de loop van 1982 is het bestuur gewijzigd.

Gerard Stevelink trad af als voorzitter en werd opgevolgd door Johan Schepers, terwijl het bestuur werd uitgebreid met een tweetal leden, Henk Ellenbroek en Hans Reekers.

De gezamenlijke excursies van de drie Kringen ging dit jaar naar Mönchengladbach (Hollein) en Bad Godesberg (Böhm). Zaken die komend jaar meer aandacht zullen krijgen, zijn:

- presentatie en publikatie in de regio;
- automatisering;
- architectuurdiscussie;
- opvang werkloze bouwkundigen enz.

Kring West-Brabant

Het bezig zijn met vakgerichte onderwerpen, naast de normale huishoudelijke zaken heeft in 1982 voor de Kring West-Brabant de volgende resultaten opgeleverd:

- werkgroep architectuurgids Breda, die een inventarisatie en documentatie maakt van ± tachtig belanghebbende bouwwerken om te komen tot een architectuur-historisch verantwoorde uitgave;
- werkgroep Hoge Vucht, die een aantal studieplannen heeft geproduceerd voor een probleemgebied in de Hoge Vucht te Breda. De studieplannen zullen met betrokkenen worden besproken en onderwerp zijn van discussie met vakgenoten;
- lezingen over Haagse Beemden en Hoge Vucht.

De opkomst bij de bijeenkomsten was niet overweldigend.

Besloten is om de geregistreerde architecten te interesseren voor het BNA-lidmaatschap door ze uit te nodigen op enige kringbijeenkomsten.

Aan de gemeenten in de Kring is verzocht om een kennismakingsgesprek. Eénderde van de gemeenten is hierop ingegaan. In die gesprekken zijn onderwerpen aan de orde geweest als:

- gekwalificeerde architecten;
- beunhazerij;
- werkgelegenheid in architectenbureaus;
- de groeiende hoeveelheid architectenwerkzaamheden die verricht worden door gemeenten;
- stroomlijnen en uniformeren van regels;
- Architecten Informatie Centra, enz.

Kring Zeeland

De Kring Zeeland, die op 31 december 1982 21 architectleden, 1 kandidaatlid en 2 studentenleden telde, functioneerde beter dan in 1981. Ook het bestuur, bestaande uit Joop Poley, voorzitter; Wim Kraamer, secretaris; Jos Jobse, vice-voorzitter en penningmeester, bleek afdoende bemand. Eind 1982 werd Joop Poley vervangen door Jos Jobse, Wim Kraamer bleef en Chris Keulemans trad toe als penningmeester.

Er werden vijf kring-, tevens bestuursvergaderingen gehouden, veelal gekoppeld aan excursies naar bouwwerken c.q. complexen in de naaste omgeving, te weten stadsrenovatie Goes (Van Doorn), psychiatrisch ziekenhuis Goes (Keulemans), Centraal Station Goes (Van der Gaast).

De eerste zittingen van het in Goes opgerichte Architecten Informatiecentrum blijken, zoals verwacht, nagenoeg niet bezocht te worden. De publiciteit er omheen is zeker niet optimaal, doch het schijnt dat de verbouwendrift bij de burgerij door de recessie eveneens sterk is afgenomen.

Door Jobse en Keulemans werden op verzoek nog de gemeenten Borssele en Tholen bezocht – op verzoek van de

Kring zond de BNA medio 1982 aan alle Zeeuwse gemeenten de bekende uniforme brief, waarop geen reacties zijn gekomen.

Op instigatie van de Kring Rijnmond werd gesuggereerd met de tiende jaargang de gezamenlijk uitgegeven en door Wim Kraamer geredigeerde Periodiek te beëindigen en vanaf 1983 separaat te gaan opereren, hetgeen is geschied.

Naar aanleiding van de enquête-uitslagen fulmineerde de Kring naar de BNA over het samentrekken van de uitslagen van de Kring Zeeland met Dordrecht en Rijnmond, waarvan de laatste als grootstedelijke kring volledig tegengesteld is aan een sterk provinciaal georiënteerde kring als Zeeland. Ook maakte de Kring bezwaar tegen de methode om voor bureaus die meer vestigingen in het land hebben, maar één opgave te mogen doen.

Tenslotte werd volgens de Kring in verband met de specifieke geaardheid van de Zeeuwse bureaus door de BNA verkeerde conclusies uit bepaalde uitslagen getrokken. Het gevolg is geweest, dat nu 'per kring' de uitslagen bekend gemaakt worden. Er zal in 1983 blijken, dat die gescheiden uitslagen bij de inschatting van de probleemgebieden van groot belang zijn en men bij de tellingen van de opgaven van het relatief geringe aantal potentiële bureaus uiterst zorgvuldig te werk moet gaan om geen geflatteerde uitslagen te krijgen.

Eind november 1982 ontstond een kwalijk initiatief van de gemeente Goes betreffende het elimineren van de toen nog voor de gemeente werkende architect door via bouwbedrijven 'turn-key' plannen te verlangen.

De Kring heeft Amsterdam uitvoerig hierover ingelicht, en verzocht hiervoor lijnen uit te stippelen. Landelijke acties naar overheden en bouwbedrijven worden zinvol geacht. De beantwoording in 1982 liet nog zeer te wensen over, doch alle hoop is gevestigd op 1983, waarin ook het door de Kring Zeeland toegejuichte, doch tevens hier en daar bekritiseerde PR-beleid gestalte zal moeten krijgen en een beslissing genomen zal moeten worden over het tijdschrift PLAN.

De contacten met de Zeeuwse afdeling van de NVOB werden verstevigd; ook zijn er vertegenwoordigingen in energiegroepen, Lighthouse en andere clubs.

Geconcludeerd mag worden, dat de Kring Zeeland de gebeurtenissen in eigen regio kritisch volgt, doch ook de landelijke BNA-activiteiten zeer kritisch begeleidt.

Kring Zuid-Limburg

Het jaar 1982 begon met wijzigingen in het Kringbestuur: R.Brouwers werd voorzitter, W.Ummels secretaris. In dit jaar steeg het ledental tot 103. De gemiddelde opkomst bij de bijeenkomsten bedroeg dertig personen (twintig personen in 1981).

De Kring kwam in 1982 zevenmaal bijeen.

Deze bijeenkomsten bestonden uit huishoudelijke vergaderingen, gecombineerd met themabijeenkomsten, een kringexcursie en een Kringfeest.

De huishoudelijke vergaderingen waren veelal voorbereidingen op en evaluaties van de landelijke vergaderingen. De hiermee gecombineerde thema's waren: het restaureren van bouwkundige monumenten, met inleidingen door P.Mertens en J.van Kan (samen met de aannemers van de NVOB), sociale woningbouw met inleidingen door kringleden (samen met de Academie van Bouwkunst), kleur in de architectuur met een lezing door P.Struycken (samen met de BNT, BNI, Academie van Bouwkunst en kunstopleidingen te Maastricht) en werkgelegenheid architecten en de beleidsnota van de BNA, met inlei-

dingen door de voorzitter en de directeur van de BNA, de heren P.Mertens en N.van der Kolk (samen met de Kring Noord- en Midden-Limburg).

De excursie betrof ditmaal een bezoek aan de Lucasklinieken te Hoensbroek, onder leiding van collega G.Widdershoven. Het traditionele Kringfeest tenslotte versterkte nogmaals de onderlinge contacten.

Kring Zuidoost-Brabant

Om de Kring Zuidoost-Brabant wat zinvols tegen de neerdrukkende feiten te bieden, heeft het bestuur met een kleine kern van actieve leden zich in '82 ingezet voor enkele boeiende en feestelijke activiteiten, contacten en schetsdagen. Zo waren, naast de gesprekken over de mogelijke maatregelen tegen de inzakkende conjunctuur, op de Kringbijeenkomsten onderwerpen aan de orde, zoals: hoe ervaart men schaal in de gebouwde omgeving; bouwen zonder budget; architectuuropleidingen; architectuurdiscussies na bezoek van werk van eigen leden; Nederlands bouwmanagement in het Verre Oosten. De contacten met het NVOB-bestuur leidden tot: nadere regionale maatregelen tegen beunhazerij; een studie over aanbevelingen voor opdrachten van bouwondernemers aan architecten; verrekenen meer- en minderwerk en een excursie naar belangrijke in aanbouw zijnde projecten in de Randstad. Doordat zowel Eindhoven als Hasselt 750 jaar als stad bestonden, vonden er interessante en feestelijke uitwisselingsdagen plaats tussen zowel collega's, als bouwkundestudenten. Om het teruglopende enthousiasme in de dagelijkse gang van zaken wat te keren, werd het jaar besloten met een gezellig samenzijn.

Kring Zwolle

Het aantal leden van de Kring Zwolle bedroeg per 1 januari 1982 31.

Door het overlijden van het lid H.G.Kristen daalde dit aantal tot 30. In de loop van het jaar werden drie nieuwe leden begroet zodat de Kring op 31 december 1982, 33 leden telde.

Op 5 februari startte het nieuwe bestuur van de Kring met een vergadering waarin vele activiteiten werden aangekondigd.

Gelukkig waren deze activiteiten ongedateerd, zodat het bestuur de vrijheid had om ze over meer jaren uit te smeren.

In de loop van het jaar hield de Kring zich bezig met de gedragsregels voor prijsvragen, een bezoek aan Almere-stad met inleiding en rondleiding door ir.Stassen, een beeldverhaal over de renovaties in de plaats Derby in Engeland en een bezoek aan de provinciale planologische dienst te Zwolle met een inleiding door de heer De Jong.

Niet in eerste instantie aangekondigd, maar daarom niet minder interessant, waren een excursie naar het Regionaal Computer Centrum in Deventer en een excursie van de drie oostelijke kringen naar Mönchengladbach en Bad Godesberg. Twee overige bijeenkomsten werden noodzakelijkerwijs aan vergaderen besteed.

Het bestuur vergaderde dertienmaal, o.a. met de kringen Twente en Stedendriehoek (2x) en met de NVOB (3x).

Financieel overzicht 1982

Balans per 31 december

Activa	1982	1981
Gebouw Keizersgracht 321, Amsterdam	f 1.023.000	f 1.006.000
Inventaris	16.300	21.200
Bibliotheek	168.100	168.100
Effecten	253.700	231.300
Debiteuren contributies en bijdragen	137.500	96.900
Overige vorderingen + vooruitbetaalde bedragen	225.400	278.100
Geldmiddelen	153.300	393.800
	<hr/>	<hr/>
	1.977.300	2.195.400

Passiva		
Algemene Reserve	516.100	522.400
Fonds Herwaardering Gebouw Keizersgracht 321, Amsterdam	875.500	875.500
Fonds Herwaardering bibliotheek	168.100	168.100
Onderhoudsfonds gebouw	–	106.600
Diverse schulden	417.600	522.800
	<hr/>	<hr/>
	1.977.300	2.195.400

Staat van baten en lasten per 31 december

Baten	1982	1981
Contributies en bijdragen	f 2.263.800	f 2.313.300
Belegde gelden	53.700	73.400
Huuropbrengst	32.900	31.900
Verkoop BNA-publikaties e.d.	43.800	59.300
Dienstverlening aan derden	119.800	123.900
	<hr/>	<hr/>
	2.514.000	2.601.800

Lasten

Salariskosten c.a.	984.800	946.300
Accountantskosten	25.000	25.500
Huisvestingskosten	153.900	141.700
Kantoorkosten	122.100	145.200
Vergaderkosten	57.300	37.800
Kringen	89.800	84.700
Samenwerkingsverbanden	588.800	570.700
Sociaal-economische Zaken	275.200	305.100
Techniek en Organisatie	21.400	56.500
Onderwijs en Opleidingszaken	400	700
Informatie en Publiciteit	196.000	167.300
Internationale Zaken	20.900	34.600
Studieprogramma's	14.800	35.700
Diversen	5.200	5.700
Negatief saldo/Positief saldo	./ 41.600	44.300
	<hr/>	<hr/>
	2.514.000	2.601.800

Bijlagen

Trefwoordenregister

Om het opzoeken van beschreven onderwerpen te vergemakkelijken is hier een poging ondernomen om een alfabetische rangschikking van de onderwerpen op te nemen. Een volledigheid wordt niet gegarandeerd.

blz.	
7	Algemene Vergaderingen
18	Architectenexamen
11	Architectuurwedstrijden (Prijsvragen)
13	Architektenraad
36	Architectenwinkels
10	Automatiseringsdagen
16	AVBB/BNA/ONRI
31	Bedrijfscommissie voor de architectenbureaus
5	Beleidsnota 1983 t/m1985
30	CAO voor personeel in dienst van architectenbureaus
33	College voor de Sociale Verzorging
15	Comité de Liaison
19	Cursus Bouwkostendeskundige
19	Cursus Projectleider Architectenbureau
13	Dekenen
36	Documentatie-archief BNA-leden
25	Enquête Opdrachtportefeuille
18	Examens Middelbaar Bouwkundig Technici
15	Federatie 'O'
46	Financiën
30	SR
39	Kringen
7	Kubus
35	NBD-systeem
33	Norminkomens
18	Opleiding tot architect
12	PLAN
32	Pensioenfonds voor de Architectenbureaus
38	Permanente Prijsvraag Commissie
29	Prijzenbeschikking
28	Rentabiliteit particuliere bureaus
30	Rijksgebouwendienst
18	Samenwerking BNA/VTs
23	SAR
34	STABU

20	STAGG
21	STARO
22	STAWON
15	Stichting Architectuur Museum
31	Stichting Fonds voor de Architectenbureaus
32	Stichting Uittreden Architectenbureaus
30	Standaard Architectenadministratie
32	Structuuronderzoek Bouwnijverheid
6	Stuurgroep ad hoc
10	Themadagen
29	Tijdelijke Wet normering inkomens
34	UGCB
17	UIA
2	Voorwoord voorzitter
13	Wet bescherming architectentitel

Naast de algemene beleidstaken besteedde het bestuur in 1981 zeer veel aandacht en tijd aan de werkgelegenheidsproblematiek. Intensief overleg met de overheid was hiervan het gevolg.

Ook de wijzigingen in het onderwijs – men denke hierbij aan de invoering van de twee-fasenstructuur bij het Wetenschappelijk Onderwijs – beheersten vele besprekingen.

Internationale zaken vroegen in toenemende mate alle aandacht en inzet van bestuursleden.

Veel tijd eiste de Stuurgroep ad hoc, evenals het ontwerpen van een beleid voor de jaren 1983 tot en met 1985.

Daarnaast waren het de onderwerpen public relations en BNA-financiën, die van het bestuur hoge prioriteit kregen.

Naast de Bestuurs- en Algemene Vergaderingen werden de contacten met vele groeperingen binnen en buiten de BNA geïntensiveerd en/of uitgebreid.

Het BNA-bestuur was op 31 december 1982 als volgt samengesteld:

ir.P.A.M.Mertens, voorzitter;

ir.J.Cannegieter, vice-voorzitter;

ir.L.Dorjee, W.G.Gortzak, ir.E.M.Fontein, H.Morshuis,

ir.J.E.B.Wittermans, leden.

De heren ir.J.Boot, J.Molenaar en ir.J.J.G.Zollner namen in de decembervergadering afscheid als bestuurslid van de BNA.

Behalve de vier Algemene Vergaderingen werden in 1982 in totaal twaalf bestuursvergaderingen gehouden.

Ir.N.van der Kolk voert de directie. Bij hem berust ook de algemene coördinatie. Bij afwezigheid treedt mevr.mr.P.Colenbrander op als waarnemend directeur.

De **sociaal-economische zaken** worden behartigd door mevr.Colenbrander, mevr.A.Evers en drs.B.G.Stege. Hieronder vallen alle onderwerpen op het gebied van de beroepsuitoefening op sociaal en economisch gebied, zoals;

- honorariumregelingen;
- honorariumtarieven;
- rentabiliteits-enquêtes;
- richtlijnen voor architect-medewerkers;
- enquêtes opdrachtportefeuilles;
- de CAO;
- pensioenzaken;
- bedrijfs-economische analyses;
- standaard architecten-administratie;
- procedure architectenkeuze;
- documentatie-archief;
- advisering leden;
- gedragsregels;
- aansprakelijkheidsverzekeringen;
- EEG-zaken.

De **technisch-organisatorische zaken** worden verzorgd door ir.W.Welling. In deze sector komen alle zaken aan de orde op het terrein van bureau- en projectmanagement, zoals:

- standaardbestekken;
- gestandaardiseerde produktinformatie;
- ontwerptechnieken;
- technische ontwikkelingen;
- studies op deze terreinen;
- automatisering.

Informatie en publiciteit wordt verzorgd door mevr.E.de Wid. Hier komen zaken aan de orde op publiciteitsgebied, zoals:

- perscontacten;
- Federatie 'O' Jaarboek;
- Mededelingenblad;
- Jaarverslag;
- presentatie op beurzen e.d.;
- architectenwinkels e.d.

Onderzoek en studie vindt plaats in de onder auspiciën van de BNA opgerichte stichtingen:

STAGG : secretariaat mevr.J.M.A.van Oirschot

STARO : secretariaat mevr.E.Visser-Kuipers

STAWON : secretariaat mevr.E.Visser-Kuipers

Administratie

De leden- en financiële administratie van de BNA is in handen van J.van Schendel, administrateur, daarin bijgestaan door mevr.J.A.G.van Dongen, mevr.G.Kanteman en mevr.G.C.Klif-fen.

Daarnaast wordt de administratie bijgehouden van:

de STAGG

de STARO

Dekenen

de STAWON
de Architektenraad
het Fonds Sociale Verzorging
de BNA/VTS
de Stichting Architectuur Museum
het A.J.van Eckstichting
de Federatie 'O'

Secretariaten

Hieronder volgen de namen van degenen, waarvan sommigen naast de bovengenoemde taken, ook secretariaten voeren:

Mevr.J.J.Monsees
Directiesecretariaat en overlegorgaan BNA/VTS
Mevr.J.M.A.van Oirschot
Architectenexamen, Fonds Sociale Verzorging en secretaris examencommissie BNA/VTS
J.J.Salamony
Secretariaat Sociaal-economische zaken en beheren van het documentatie-archief van het werk van de leden.
Mevr.E.Visser-Kuipers
Internationale aangelegenheden
Mevr.N.E.G.Voet
Architektenraad en Architektenregister, alsmede Federatie 'O'
Mevr.E.de Wid
Bestuurs- en Algemene Vergaderingen, Centrale Raad voor de Academies van Bouwkunst, Stichting Architectuur Museum.
Receptie en reproductie mevr.W.ten Kate, P.J.Koster en W.Groen.
Koffie en verzorging vergaderingen mevr.W.Bosman.

Coördinatiecommissies

Sociaal-economische zaken:
P.Amsterdam, F.L.Boogers, mevr.mr.P.Colenbrander (coördinator), P.A.M.Dirks, drs.J.Ch.J.Duindam, ir.J.H.W.Elemans, mevr.A.Evers (medewerker), H.P.J.J.Fraiture, F.P.M.Froger, A.A.de Groot, ir.G.T.Huslage, ir.A.M.Key, ir.N.van der Kolk (voorzitter), L.J.Molenaar, ir.T.H.Mühlstaff, K.I.Ruige, J.J.Salamony (secretaris), J.Schotman, P.Sigmond, ir.R.van der Sluys, ir.K.F.G.Spruit, ir.H.C.Stadlander, drs.B.G.Stege (medewerker), ir.H.Thomassen, J.Wiedijk, ir.H.N.van Wijk, L.ter Woort.

Informatie en publiciteit:

A.L.Oosting, P.J.M.Franken, ir.T.Hazewinkel, W.E.Hazewinkel, ir.N.van der Kolk (voorzitter), dr.ir.J.J.Kroon, L.S.van Leeuwen, J.Lochtenberg, mevr.ir.B.M.van Londen, H.C.Methorst, B.H.Reintjes, ir.W.F.Saarberg, J.Schotman, mevr.E.de Wid (coördinator, tevens secretaris).

Techniek en organisatie:

Ir.G.Gerritse, A.A.de Groot, A.G.Knol, ir.C.F.A.Knol, ir.N.van der Kolk (voorzitter), ing.H.A.Ravestein, J.E.Rijnsdorp, G.J.Ruiters, ir.O.Sluiser, ir.W.J.M.Welling (coördinator, tevens secretaris).

De vergaderingen van de commissies worden regelmatig door een aantal bestuursleden bijgewoond.

De Dekenen zien toe op de juiste uitoefening van het architectenberoep. Zij zien toe op de naleving van de plichten en komen op voor de rechten en belangen van de architecten. Zij zijn wegwijzers, bemiddelaars en vertrouwenslieden in kwesties tussen architecten onderling en tussen architecten en derden. Zij treden daarbij niet in de plaats van de Architektenraad en de Stichting Arbitrage-Instituut Bouwkunst.

Alkmaar

J.Smeele, ir.P.H.Tauber (plv.)

Amsterdam

J.Abma, ir.P.K.A.Pennink (plv.)

Arnhem

ir.H.J.van Balen, A.A.J.van Aar (plv.)

Centrum

D.Blom, ir.A.van Noortwijk (plv.)

Dordrecht

ir.A.J.van Walraven, ir.J.de Vries (plv.)

Drenthe

Y.S.Dijkstra

Friesland

J.v.d.Molen, C.J.Koster (plv.)

's-Gravenhage

ir.A.M.Key,

Groningen

E.J.Jansen, ir.P.Bügel (plv.)

's-Hertogenbosch

W.J.J.Croonen, P.W.de Graaf (plv.)

Kennemerland

A.L.Lourijzen, ir.L.Bolt (plv.)

Midden-Brabant

K.C.M.Mekel, ir.M.J.M.Schiks (plv.)

Noord-Midden-Limburg

J.J.A.van Hest, W.H.J.Ruijters (plv.)

Nijmegen

A.A.J.van Aar, ir.H.J.van Balen (plv.)

Rijnland

ir.M.P.Schutte, S.van der Meij (plv.)

Rijnmond

ir.C.Hoogeveen, ir.C.F.A.Knol (plv.)

Stedendriehoek

W.Haije-Westendorp, ir.H.Roebbers (plv.)

Twente

ir.E.H.van Broekhuizen, ir.H.G.Treep (plv.)

West-Brabant

ir.G.van Setten, B.G.P.Wiercx (plv.)

Zeeland

G.Tuinhof, B.Lengkeek (plv.)

Zuid-Limburg

Th.H.A.Boosten, ir.A.H.J.Swinkels (plv.)

Zuidoost-Brabant

ir.J.A.M.de Haan, B.H.Reintjes (plv.)

Zwolle

ir.H.G.Treep, ir.E.H.van Broekhuizen (plv.)

Kringbesturen

Ultimo december 1982 waren de BNA-Kringbesturen als volgt samengesteld:

Alkmaar

R.J.Budding, voorz.; ir.G.W.Hoogeboom, secr.;
ir.G.T.Husslage, penningm.

Amsterdam

ir.W.van Campen, voorz.; ir.H.E.van Krieken, secr.;
ir.H.C.Hoogewoning, penningm.

Arnhem

H.L.van den Heuvel, voorz.; B.H.E.Wieseman, secr.;
W.Tonneman, penningm.

Centrum

ir.G.de Vries, voorz.; ir.H.M.de Jong, secr.; ir.C.M.Beenen,
penningm.

Dordrecht

H.Bosch, voorz.; A.Rongen, secr.; ir.M.P.Stamm, penningm.

Drenthe

L.van Gaalen, voorz.; J.A.Hamminga, secr.; J.J.Faber,
penningm.

Friesland

P.Abel, voorz.; ir.J.G.C.Vegter, secr.; R.T.Kuipers, penningm.

's-Gravenhage

C.J.van Harmelen, voorz.; ir.C.Westerduin, secr./penningm.

Groningen

H.P.Thieme, voorz.; E.J.Olsmeyer, secr.; ir.J.Kleinjan,
penningm.

's-Hertogenbosch

M.Bom, voorz.; ir.J.J.Broere, secr.; J.Stommel, penningm.

Kennemerland

G.J.van Delft, voorz.; ir.H.Hansma, secr.; W.A.Groen,
penningm.

Midden-Brabant

F.M.Coumans, voorz.; A.Drijvers, secr./penningm.

Noord- en Midden-Limburg

ir.J.W.G.M.van Schaijk, voorz.; ir.M.Engelman, secr.;
ir.E.A.M.Timmermans, penningm.

Nijmegen

J.Hendriks, voorz.; J.H.Fokker, secr.

Rijnland

ir.L.J.M.Bosman, voorz.; E.Franse, secr.; J.C.W.van Egmond,
penningm.

Rijnmond

ir.B.Th.F.Kraaijvanger, voorz.; ir.R.Ritz, secr.

Stedendriehoek

ir.Sj.P.Mesman, voorz.; A.J.Roeterdink, secr.; A.van
Duivenbode, penningm.

Twente

J.J.Schepers, voorz.; ir.B.v.d.Bos, secr.; J.Ankoné, penningm.

West-Brabant

Th.H.van Meiracker, voorz.; ir.G.J.F.Blom, secr.; J.Hoppel,
penningm.

Zeeland

ir.J.D.Poley, voorz.; W.J.Kraamer, secr.; F.L.O.Hanegraaf,
penningm.

Zuid-Limburg

ir.R.Brouwers, voorz.; W.M.Ummels, secr.; ir.H.M.J.Palmen,
penningm.

Zuidoost-Brabant

ir.L.J.H.F.de Bever, voorz.; ir.F.J.M.van Waes, secr.; D.P.Boon,
penningm.

Zwolle

J.Schotel, voorz.; ir.W.M.Berkemeijer, secr./penningm.

Architectenwinkels

Noord-Holland

Alkmaar

Architecten Informatie Centrum, Noordhollands Noorderkwartier, Emmastraat 13, tel. 072-110130, geopend: na telefonische afspraak.

Amsterdam

Architectenwinkel Amsterdam, Stichting Wonen, Leidsestraat 5, tel. 020-230984, geopend: elke donderdag van 19.00-21.00 uur, geen zitting in juli en 1e helft van augustus.

Beverwijk

Architectenwinkel 'Wijk aan Duin', Wilgenhof 2C, tel. 02510-20944, geopend: 1e en 3e donderdag van de maand van 19.30-21.30 uur.

Haarlem

Architecten Informatie Centrum Haarlem, Koningstraat 14, tel. 023-319574, geopend: 1e en 3e dinsdag van de maand van 19.00-21.00 uur, behalve in augustus.

Hoofddorp

Architecten Informatie Centrum, correspondentie-adres: Oranjestraat 24, tel. 02503-12588.

Weesp

Nieuwstraat 34 (opkamer), geopend: elke 1e vrijdag van de maand van 19.30-22.00 uur, geen zitting in juli.

Zuid-Holland

District Dordrecht

Kortgene 3, Alblasterdam, tel. 01859-4300, elke 1e maandag van de maand, alleen op aanvraag.

Groenmarkt 3, Gorinchem, tel. 01830-30189, geopend: 1e en 3e dinsdag van de maand van 19.00-20.00 uur, geen zitting in juli, augustus en december.

Kerkbuurt 139, Sliedrecht, tel. 01840-2314, geopend: 1e maandag van de maand, alleen op aanvraag, geen zitting in juli, augustus en december.

Den Haag

Haagse Architectenwinkel, correspondentie-adres: Campanulastraat 17, tel. 070-256665, telefonische afspraken dagelijks van 10.00-17.00 uur.

Leiden

Architecten Informatie Centrum Rijnland, Hooglandse Kerkgracht 32, tel. inl. 071-141605.

Rotterdam

Architecten Informatie Centrum Rijnmond, Bouwcentrum, Weena 700, tel. 010-116181, geopend: elke donderdag van

13.00-17.00 uur, telefonische afspraken dagelijks van 10.00-17.00 uur, geen zitting in juli.

Architecten Spreekuur, Hulp- en Informatiecentrum, postkantoor Coolsingel. Geopend: elke donderdag om de 14 dagen, alleen na telefonische afspraak (010-172232).

Utrecht

Utrecht

Architectenwinkel Utrecht, Muziekcentrum, Vredenburg 90, tel. 030-328511 (toestel 263) of 030-315415, geopend: elke donderdag van 17.00-19.00 uur.

Noord-Brabant

Breda

Architecten Informatie Centrum Breda, Gemeentelijk Informatiecentrum, Grote Markt 40, tel. 076-249111 (toestel 2100), geopend: elke maandag van 17.00-19.00 uur, alleen na telefonische afspraak (gedurende kantooruren).

Eindhoven

Architecten Informatie Centrum Eindhoven, Informatie Centrum Gemeente, Stadhuisplein 1, tel. 040-448555, geopend: in principe elke laatste maandag van de maand (gelijktijdig met de Raadsvergadering).

's-Hertogenbosch

Architectenwinkel voor Noordoost-Brabant, Gemeentelijk Informatiecentrum, Ridderstraat 5-7, geopend: iedere 1e donderdag van de maand van 16.00 tot 17.00 uur en van 19.00 tot 20.00 uur. Vooraf bellen is aan te bevelen: 073-135520.

Son en Breugel

Technische Dienst, Kring Son, Kerkstraat 8, Postbus 13, tel. 04990-74515, geopend: dinsdag om de veertien dagen van 19.00-21.00 uur.

Liempde

Zie Son en Breugel.

Oirschot

Zie Son en Breugel.

Aarle Rixtel, Berkel, Milheze, Lieshout

Gemeenschapshuis De Aar, Bosscheweg 14a, Aarle Rixtel, tel. 04990-74515, elke 2e en 4e dinsdag van de maand, van 19.00-20.00.

Tilburg

Architecten Informatie Centrum Tilburg, Bureau van Rechtsbijstand, Wilhelminapark 18, geopend: elke 1e en 3e woensdag van de maand van 16.30-18.30 uur, geen zitting in juli en augustus.

Vertegenwoordigingen

Gelderland

Ede

Architecten Informatie Centrum, VVV-kantoor, Achterdoelen, tel. 08380-14444, geopend: elke 1e en 3e donderdag van de maand van 17.00-19.00 uur.

Nijmegen

Bouwwinkel Nijmegen, Gemeentelijk Informatie Centrum, 'Open Huis', Korte Nieuwstraat 6, 6511 PP Nijmegen, geopend: elke 2e en 4e donderdag van de maand van 19.00-21.00 uur, tel. 080-292408.

Groningen

Groningen

Bouwcentrum, Trompsingel 11, tel. 050-182220, geopend: elke dinsdag van 14.00-17.00 uur.

Friesland

Leeuwarden

Architectenwinkel Friesland, Stichting 'Het Bakken', Oostergrachtwal 129, tel. 05100-27500/27522, geopend: elke donderdag van 19.30-21.00 uur voor bouwkundige adviezen, en op de 2e en 4e donderdag van de maand bovendien voor binnenhuis-, tuin- en landschapsarchitectuur van 19.30-21.00 uur.

Drenthe

Assen

Openbare Bibliotheek, Noordersingel 33a, tel. 05920-12385; geopend: na telefonische afspraak.

Emmen

VVV-kantoor 'De Weiert', tel. 05910-13000, geopend: voorlopig alleen na telefonische afspraak.

Roden

Openbare Bibliotheek, Kastanjelaan 30a, tel. 05908-18940, geopend: na telefonische afspraak.

Overijssel

Enschede

Architectenwinkel, Gebouw Volksuniversiteit, Haaksbergerstraat 68, tel. 053-323304, geopend: elke maandag van 18.00-20.00 uur.

Velen vertegenwoordigen de BNA in commissies, stichtingen, organen enzovoort.

Hieronder volgt een alfabetisch gerangschikt overzicht:

Adviescommissie Personeelszaken Architectenbureaus (APA):

J.Wiedijk, voorz., mevr.mr.P.Colenbrander, P.Amsterdam, L.ter Woort

Amsterdamse Kunstraad:

M.P.Evelein

Stichting Arbitrage Instituut Bouwkunst

Curatorium:

mr.B.H.G.J.Randag, secr., mevr.mr.P.Colenbrander, C.J.Groen, ir.A.M.Key, ir.P.A.Leupen, H.Mieras (leden), ir.K.I.Ruige, ir.H.Th.M.Thomassen en ir.J.G.C.Vegter (plv.leden)

Arbiters:

Th.H.A.Boosten, W.H.H.de Groot, J.J.A.van Hest, P.Niesten, ir.J.Ch.Reintjes, H.T.M.Reuser, W.C.van Rossum, R.Tybout, ir.F.W.de Vlaming, ir.H.Roebbers en J.B.Koning

Stichting Architectuur Museum (SAM)

Bestuur:

ir.C.de Wit, voorz., ir.N.van der Kolk, secr., ir.K.Rijnboutt en ir.A.Th.Dubbeling

Bedrijfscommissie voor de Architectenbureaus

J.Wiedijk, P.Amsterdam, mevr.mr.P.Colenbrander, L.ter Woort (leden), ir.J.D.Poley, ir.F.J.Knibbeler, mevr.A.Evers, P.Hoogenstrijd (plv. leden)

Stichting Behartiging Opleidingen in de Bouwnijverheid (BOB)

Begeleidingscommissie Cursus Bouwkostendeskundige ir.W.J.M.Welling

Stichting Bouwresearch

Bestuur: ir.C.F.A.Knol, A.Meijs

Stuurgroep *Bedrijfstechnische Research*: B.V. van den Bergh

Stuurgroep *Bouwtechnische research*: ir.H.N.van Wijk

Stuurgroep *Speurwerk Bouwvoorbereiding*: ir.J.E.Kruisheer, ir.G.Oranje

Studiecommissies:

A16 *Relatie ontwerpen-uitvoeren*: J.M.A.de Groot, ir.J.W.du Pon

A20 *Hulpmiddelen bij keuzeproblemen in de ontwerp-fase*:

ir.N.A.M.Meurkens

A21 *Invloeden procesonderbreking*: A.A.de Groot

A24 *Betonnen gevelelementen*: P.J.Gerssen

A30 *Planbeoordeling*: ir.R.D.Bleeker, T.P.van Zanden

A31 *Bouwen/installeren*: ir.N.A.M.Meurkens, Ph.M.Rosdorff

- A32 *Bouwtechnologie en structuur bouwnijverheid:* prof.ir.A.van Randen
- A33 *Databank bouw:* F.A.J.Kolkman, ir.R.R.A. Roschlau
- A35 *Waardenanalyse:* ir.A.M.G.Roelofs
- A40 *Material Management:* P.J.Gerssen
- B10 *Afwerking van muren en plafonds:* H.van Leeuwen
- B14 *Houtskeletbouw:* ing.J.Groeneweg
- B33 *Onderhoudskarakteristieken van materialen en constructies:* ir.W.Q.Stolwijk, P.N.Snijder
- B34 *Bouwkwaliteit:* ir.P.Mulder
- B35 *Voorgespannen vloeren:* ir.J.Franso
- C1 *Rehabilitatie 19e eeuwse woonbuurten:* ir.H.Velt-huizen
- C6 *Toepassing SAR-methodiek in utiliteitsbouw:* ir.C.F.A.Knol, ir.F.J.v.d.Seijp
- C7 *Planning in de voorbereidingsfase:* ir.A.M.Lucas, ir.H.Thomassen
- CCP-C7 *Fasering in het voorbereidingsproces:* ir.A.M.Lucas, ir.H.Thomassen
- C8 *Toepassing ruimtenboek:* W.K.de Wijs
- C9 *Samenstelling van een handleiding voor het werken met bouwteams:* ir.J.E.Kruisheer
- C10 *Uitbeeldingstechnieken:* ir.J.C.Carp, H.van Leeuwen, ir.H.A.J.Swinkels
- C11 *Aanpassingsvermogen van gebouwen:* B.V.van den Bergh
- C12 *Vormgeving kantoorruimten:* ir.J.P.I.Maas
- C13 *Procesgerichte voorbereiding van woningprojecten:* A.A.de Groot
- C15 *Plaatsbepaling van leidingstelsels in de utiliteitsbouw:* ir.J.C.Carp
- C16 *Bijdrage tot methodisch ontwerpen:* ir.J.Kruisheer, ir.J.Stommel, prof.ir.C.J.M.Weeber
- C17 *Elementenbegroting:* ir.J.E.B.Wittermans, A.A.de Groot, prof.ir.A.van Randen, G.J.Ruiters
- C18 *Kostenbepaling woningverbetering:* ir.V.M.Zwiers
- C19 *Architectuurprijsvragen:* T.Arends

Stichting Centraal College van Samenwerkende Organisaties op het gebied van het Bouwwezen ('Cencobouw'):
ir.N.van der Kolk, vice-voorzitter

Stichting Centrale Raad voor de Academies van Bouwkunst:
mevr.mr.P.Colenbrander, Ph.Rosdorff

Comité de Liaison des Architectes du Marché Commun:
mevr.mr.P.Colenbrander, ir.R.van der Stuijs

Contact Centrum Vrije beroepen:
ir.Th.Mühlstaff, mevr.mr.P.Colenbrander (als waarnemers)

Stichting Culturele Raad van Zuid-Holland:
ir.J.P.I.Maas

Stichting Economisch Instituut voor de Bouwnijverheid:
Algemeen bestuur: ir.P.Mulder

Federatie 'O':
Raad: ir.H.Kause, lid; J.Molenaar, plv. lid; L.S.van Leeuwen, lid; L.Waardenburg, plv. lid; A.Albertz, lid; E.Lohman, plv. lid
Bestuur: mevr.E.de Wid
Werkgroep gedragsregels: W.J.Ruijters
Werkgroep honorarium-regelingen: J.B.Koning
Werkgroep Coördinatie opleidingen: W.Keesom
Werkgroep Stichtingskosten: ir.H.Thomassen, A.A.de Groot
Redactiecommissie federatiejaarboek: L.S.van Leeuwen

Overleggroep 'Orderingsthema's aanbestedingswezen':
Stuurgroep: mevr.mr.P.Colenbrander
Subgroep Techniek van de vraag: mevr.mr.P.Colenbrander
Subgroep Verbetering van gegevens: ir.W.J.M.Welling

Goedkoper Bouwen
Presidium: H.G.Battjes
Coördinatiegroep o.l.v. Federatie 'O':
H.G.Battjes (voorzitter), drs.B.G.Stege (secretaris)
Coördinatiegroep o.l.v. VROM: A.A.de Groot
Coördinatiegroep o.l.v. VNG: ir.H.T.Hazewinkel
Coördinatiegroep o.l.v. AVBB: ir.J.J.Sterenbergh

Stichting Fonds voor de Architectenbureaus:
Bestuursleden: mevr.mr.P.Colenbrander, P.Amsterdam, J.Wie-dijk en L.ter Woort; *plv. bestuursleden:* ir.H.C.Stadlander, ir.K.F.G.Spruit, A.A.de Groot en mevr.A.Evers.

Stichting Garantie Instituut Woningbouw:
Algemeen bestuur: mevr.mr.P.Colenbrander

Stichting Reinbouw Garantiefonds:
W.A.Heineman

Houtinstituut (TNO):
Raad van advies: ir.H.Kammer

Stichting voor Houtresearch: 'Duurzaamheid geveltimmerwerk':
J.J.W.M.Smeets

Comité de Conseil International des Monuments et des Sites (ICOMOS):
ir.J.de Wilde en P.L.de Vrieze

Stichting Informatiecentrum Scholenbouw (ICS):
Algemeen bestuur: L.J.M.Manche

Instituut voor Mechanisatie Arbeid en Gebouwen:
Adviescommissie voor gebouwen: J.G.van Heck

Keuringsinstituut voor Waterleidingartikelen:
Werkgroep aanleg binneninstallaties: G.J.Vriesen

Stichting onderzoek, beoordeling en keuring van materialen en constructies KOMO:

Bestuur: B.V.van den Bergh, H.A.van Ruth
Centrale commissie voor het certificaat: ir.W.Keesom
Centrale commissie voor het attest: ir.W.Keesom
Studiecommissie bouwelementen van beton: ir.J.W.B Enserink
Groepsraad hout: J.J.W.M.Smeets
Groepsraad beton: ir.G.Scherpbier
Zinken dakgoten: ir.J.J.Kroon
Thermische isolatie: J.A.M.van Wely
Richtlijnencommissie E74 'Dakplaten': J.J.Hillen

Stichting kwaliteitscentrum gevelelementen:

ing.J.Brouwer

Ministerie van Sociale Zaken:

Adviescommissie zandsteen en silicose-gevaar: ir.J.de Wilde, A.Schellevis
Adviescommissie Bouwveiligheid: H.Reinbergen

Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening:

Begeleidingscommissie standaard referentie bestek voor de woningbouw: J.Th.Peters
Begeleidingscommissie SROW (onderhoud en woningverbetering): F.Bakker
Adviesgroep gestandaardiseerde ramen met dubbele beglazing: Th.Hermans

Nationaal brandpreventie Instituut (NPBI):

P.G.de Wit

Nederlands Instituut voor Lifttechniek:

Ir.H.H.Posthumus

Nederlands Normalisatie Instituut

Beleidscommissie Bouwkunde: ir.N.van der Kolk, W.B.Tromp, ir.P.Mulder
Coördinatie-cie 351 kwaliteitsnormalisatie van Gebouwen en Bouwconstructies: W.B. Tromp
Coördinatie-cie 359 Financiële Coördinatie-Commissie: ir.N.van der Kolk
Normcommissies:

35101.03 *TGB-houtconstructies:* ir.J.Houtekamer
351.02 *Thermische eigenschappen van woningen:* W.J.M.Meijer
351.14 *Liften en roltrappen:* J.Groet
351.67 *Bouwkundige voorzieningen voor lichamelijke gehandicapten:* A.G.Knol
351.69 *Inbraakpreventie gebouwen:* C.M.Faling
351.71 *Duurzaamheid van Gebouwen:* J.B.Koning
351.74 *Klimaatbeheersing in gebouwen:* ir.D.J.de Vilder
351.74.04 *Thermische eigenschappen van gebouwen:* Th.Vermeulen Windsant
352.01 *Tekeningen:* G.H.Bellaard
352.02 *Oppervlakte-bepaling en Kostenclassificatie:* E.A.Meter

352.03 *Gegevens voor het beheer van gebouwen:* ir.G.Gerritsen
352.06 *Produktinformatie voor de bouw:* ir.W.J.M.Welling
352.10 *Huisnummering en brievenbussen:* ing.A.Leeuwenburgh
352.12 *Maten van Gevelelementen:* prof.ir.A.van Randen
352.13 *Meterkasten:* J.B.Koning
352.14 *Trappen en Gebouwen:* H. Reinbergen
352.20 *Maten van Binnendeuren:* J.B.Koning
353.01 *Hout:* ir.T.W.C.Hekker
353.45 *Zinken dakgoten:* ir.J.J.Kroon
353.64 *Deuren en Ramen:* Th.Hermans
Modulaire Coördinatie: ir.J.J.van IJzeren
Utiliteitsbouw: ir.J.J.van IJzeren
Scholenbouw: ir.J.J.van IJzeren
Ziekenhuisbouw: ir.J.J.van IJzeren
Parketvloeren: ir.T.W.C.Hekker

Nederlandse Stichting voor verlichtingskunde:

College van regenten: ir.H.C.Stadlander

Commissie voor binnenverlichting

mevr.E.A.Verburgh-Wijting (ook namens BNI)

Ohra

Raad van Verzekerden: W.J.Kraamer

Stichting pensioenfonds voor de Architectenbureaus:

Bestuur: mevr.mr.P.Colenbrander, ir.K.F.G.Spruit, ir.A.M.Key, ir.J.H.W.Elemans (leden), P.Amsterdam, J.G.de Groot, ir.G.T.Husslage, A.N.Oyevaar (plv.leden)
Raad van toezicht: A.A.de Groot, ir.H.C.Stadlander, ir.K.I.Ruige, ir.A.N.M.Meurkens (leden), P.A.M.Dirks, ir.H.G.Treep, J.Wiedijk, F.L.Boogers (plv.leden)
Commissie van beroep: R.P.Merks, J.E.Rijnsdorp

Commissie Praktijkjaar Bouw:

L.ter Woort

Permanente Prijsvraag Commissie:

mevr.B.van Londen-Romp, secr. en J.Hendriks

Raad van Arbitrage voor de Bouwbedrijven in Nederland:

Arbiters: ir.H.Roebbers, W.H.Ruijters, F.J.C.van der Vegt, ir.G.M.J.van den Boogaard, mevr.ir.R.H.Witteveen-Heere, ir.F.W.de Vlaming, ir.J.J.G.Zollner, ir.E.H.van Broekhuizen, J.H.ten Have, H.T.M.Reuser, W.L.van Oostrum, ir.P.Mulder, C.J.Koster, J.B.Koning, W.Keesom, ir.C.Hoogeveen, L.W.M.Sadee, ir.C.F.A.Knol, ir.H.C.Hoogewoning, A.Meerstadt, G.Verlaan, H.Morshuis, ir.J.A.M.de Haan, G.Tuinhof
Stichting Bureau Arbitrage Bouwnijverheid: ir.J.J.G.Zollner, ir.P.Mulder

Raad voor de Volkshuisvesting:

A.S.van Tilburg

Redactieraad Nederlandse Bouwdocumentatie:

J.Dijkstra, ir.G.W.Hoogeboom, W.J.Kraamer, L.W.M.van Meer, W.van Hoof, H.H.Posthumus, J.J.W.M.Smeets, J.Westra, ir.W.J.M.Welling

Commissie R.T. 1963:

P.Sigmond, mevr.mr.P.Colenbrander, secr., mevr.A.Evers, plv. secr.

Samenwerking met de Ver. Technische Studiecentra (VTS):

Overlegorgaan: W.Keesom, ir.N.van der Kolk, voorz., A.T.Kraan, ir.J.Lamers, mevr.J.Monsees, secr.
Examencommissie: ir.A.K.de Groot, voorz., mevr.J.M.A.van Oirschot, secr., A.T.Kraan, penningm., J.H.v.d.Born, H.J.M.Völker, leden

Stichting Structuuronderzoek Bouwnijverheid:

Bestuur: ir.P.Mulder (lid), ir.N.van der Kolk (plv. lid)

Stichting Architecten Research (SAR):

Bestuur: A.Middelhoek (tevens vertegenwoordiger STAWON)

Stichting Standaardbestek Burger- en Utiliteitsbouw (STABU):

Bestuur: ir.W.Welling, W.C.van Rossum
Stuurgroep: ir.O.Sluizer, W.H.A.Duimelaar
Projectgroepen: W.H.A.Duimelaar, W.van Hoof, F.J.Joosten, ing.W.Keesom, A.Langendoen, ing.W.J.Roemer, M.Vink

Stichting Uittreden Architectenbureaus (SUA):

Bestuur: J.Wiedijk, P.Amsterdam, L.ter Woort, mevr.mr.P.Colenbrander; plv. *bestuursleden:* ir.H.C.Stadlander, ir.K.F.G.Spruit, A.A.de Groot, mevr.A.Evers

Vereniging voor de Ontwikkeling van Uniforme grondslagen en Coördinatie van Informatieverzorging in het Bouwwezen (UGCB):

Bestuur: ir.J.E.B.Wittermans, secr.
Stuurgroep: A.A.de Groot
Werkgroep 5: H.G.Battjes

Vademecum voor Architecten;

Redactiecommissie: ir.N.van der Kolk, ir.J.E.Kruisheer

Vereniging van Nederlandse Gemeenten:

Adviescommissie voor de unificatie en de toepassing van de Gemeentelijke Bouwverordeningen: W.B.Tromp

Vereniging 'De Nederlandse Baksteenindustrie':

Jurylid van de commissie Organisatie Metselwedstrijden: T.Wiarda

Voorlopige Raad van Advies voor het onderzoek betreffende de gebouwde omgeving (VRA-090):

ir.P.Mulder

Commissies:

Besluitvorming en participatie bij bouwen en wonen: Fr.van Dillen

De relatie tussen kwaliteit en kosten: ir.G.Gerritse

Continuïteit in de bouw: P.Amsterdam

Wonen en bouwen in ontwikkelingslanden: ir.J.F.Dik

Stichting Wetenschappelijk Onderwijs in Economische en Sociale aspecten van Bouwproductie en Bouwnijverheid (SWO):

Bestuur: ir.N.van der Kolk, penningm.

Statistische gegevens

Verdeling naar diploma van de in het architectenregister ingeschreven architecten

jaar	met diploma								zonder dipl.	totaal
	b.i.	c.i.	Ac.v. Bouwk.	HBO	VBO	Genie	Buitenl.	Arch. ex.		
1970	524	23	7	393	644	5	62	13	1.059	2.723
1971	551	19	7	406	634	5	70	13	1.020	2.725
1972	582	22	7	461	592	5	80	16	980	2.745
1973	602	22	19	498	557	5	81	16	912	2.712
1974	626	21	31	535	526	3	90	16	875	2.723
1975	656	21	51	526	518	3	91	18	799	2.683
1976	683	19	71	519	502	2	89	19	739	2.643
1977	731	19	90	514	492	2	94	20	676	2.638
1978	777	17	122	506	484	2	94	26	634	2.662
1979	823	16	150	498	476	2	98	32	605	2.700
1980	881	17	189	494	463	1	102	33	551	2.735
1981	941	9	215	485	450	1	103	36	505	2.756
1982	979	10	241	478	443	1	107	38	468	2.773

Aantal BNA-leden

jaar	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
aantal	1.109	1.342	1.388	1.528	1.605	1.708	1.780	1.819	1.832	1.879	1.950	2000

Samenstelling naar leeftijd, duur van het lidmaatschap en beroepsuitoefening van de leden, ultimo 1982

Leeftijd	tot 35	36-50	51-65	66 en ouder	totaal
Lidmaatschapsduur:					
t/m 10 jaar	262	658	264	42	1.226
11 t/m 20 jaar	–	90	208	25	323
21 t/m 30 jaar	–	5	128	49	182
31 jaar en langer	–	–	28	241	269
Totaal	262	753	628	357	2.000
Werkzaam in dienstverband van:					
particulier architectenbureau	46	75	21	–	142
Onderwijsinstelling	6	23	14	–	43
Overheid/gemeente	9	30	22	–	61
Bedrijfsleven	16	53	31	–	100
Zonder werk	4	8	14	–	26
Werkzaam als particulier					
architect (dir.-lid en/of eigenaar)	81	522	473	100	1.176
Werkzaam in het buitenland	3	16	9	–	28
In ruste/gepensioneerd	–	2	42	257	301
Geassocieerd lid	–	1	2	–	3
Kandidaat-lid	24	11	–	–	35
Student-lid	73	12	–	–	85
Totaal	262	753	628	357	2.000

Bureaus

Bureaus van architecten BNA, onderscheiden naar het aantal daarin werkzame personen

	1978		1979		1980		1981		1982	
	Aantal bureaus	%	Aantal bureaus	%	Aantal bureaus	%	Aantal bureaus	%	Aantal bureaus	%
1 persoon	265	29	252	27	271	29	282	30	306	34
2 personen	114	12	113	12	128	14	135	15	121	14
3 t/m 4 personen	163	18	161	18	157	17	147	16	145	16
5 t/m 9 personen	189	20	184	20	167	18	163	17	146	16
10 t/m 24 personen	137	15	153	17	153	16	154	17	130	15
25 t/m 49 personen	47	5	47	5	47	5	36	4	33	4
50 en meer personen	13	1	13	1	12	1	12	1	12	1
Totaal aantal bureaus	928	100	923	100	935	100	929	100	893	100

De ontwikkeling van de particuliere architectenbureaus

Bron: C.B.S. maandstatistiek Bouwnijverheid

Jaar	Gebouwen productie in mln. guldens (prijzen 1973)	1973 = 100	Netto ontvangen opdrachten bij architecten- bureaus in mln. guldens (prijzen 1973)	1973 = 100	Particuliere bureaus (aantal)	1973 = 100	Personeels- sterkte bij bureaus (aantal)	1973 = 100
1973	11.874	100	7.415	100	2208	100	9566	100
1974	10.908	92	7.965	107	2204	100	8935	93
1975	10.817	91	8.546	115	2153	98	9009	94
1976	12.418	105	9.285	125	2114	96	9634	101
1977	13.145	111	12.094	163	2117	96	11922	125
1978	13.682	115	11.076	149	2263	102	12880	135
1979	13.267	112	10.571	143	2275	103	13202	138
1980	12.483	105	6.746	91	2393	108	12694	133
1981	11.963	101	7.500	101	2390	108	11600	121
1982	Op het tijdstip van publikatie waren de cijfers over 1982 nog niet bekend.							

Andere jaarverslagen

De volgende in het jaarverslag genoemde instellingen geven zelf een jaarverslag uit:

De Stichting Architecten Research (SAR)
De Permanente Prijsvraag Commissie (PPC)
De Stichting Architectenonderzoek Gebouwen Gezondheidszorg (STAGG)
De Stichting Architecten Research Onderwijsgebouwen (STARO)
De Stichting Architectenonderzoek Wonen en Woonomgeving (STAWON)
De Stichting Pensioenfonds voor de Architectenbureaus
De Stichting Architectuur Museum (SAM)
De Stichting Fonds voor de Architectenbureaus
De Stichting Uittreden Architectenbureaus (SUA)
De Architectenraad
De Examencommissies BNA/VTs
De Bedrijfscommissie voor de Architectenbureaus
De Federatie 'O'.

Doel van de bna

De BNA is een algemene beroepsvereniging van Nederlandse architecten en stelt zich ten doel de ontwikkeling van de bouwkunst te stimuleren en de beroepsuitoefening van haar leden te bevorderen, een en ander in de ruimste zin des woords.

Zij tracht dit doel te bereiken door alle wettige middelen welke daartoe dienstig zijn en in het bijzonder door:

- het bevorderen van overleg tussen de leden in regionaal en landelijk verband over de inhoud van het beroep;
- het scheppen van mogelijkheden voor en het bevorderen van een voortdurende toetsing en aanpassing van de uitoefening van het architectenberoep aan de maatschappelijke ontwikkelingen;
- het (doen) opstellen, het (doen) instandhouden, het voortdurend toetsen en het zo nodig (doen) aanpassen van de erecode casu-quo gedragsregels voor de architect-leden, kandidaat-leden en geassocieerde leden;
- het bevorderen van een goede opleiding zowel met betrekking tot het architectenberoep als ten behoeve van de medewerkers op de architectenbureaus;
- het uitgeven van publikaties;
- het samenwerken met andere organisaties en het voeren van overleg met de overheid en andere participanten in de bouw;
- het zorgdragen voor een juiste rechtsverhouding tussen de opdrachtgevers en de architecten;
- het zorgdragen voor – en het bevorderen van – een juiste collegialiteit in samenwerkingsverbanden, waarbij leden betrokken zijn;
- het zorgdragen voor een juiste arbeidsverhouding tussen de architect-werkgevers en de architect-werknemers, alsmede het bevorderen van een optimale werkverhouding ten behoeve van architecten in dienstverband;
- het vertegenwoordigen van de architect-werkgevers in de onderhandelingen met de werknemersorganisaties ten behoeve van het aangaan van collectieve arbeidsovereenkomsten en het bevorderen van de algemeen verbindende verklaring daarvan.